УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ
КАФЕДРА ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему

«Вплив міжнародноїтрудової міграціїна економіку України»

Виконала: здобувач ІІ курсу, групи МЕВ-19вм

ОПП з міжнародних економічних відносин

Спеціальності 292

Міжнародні економічні відносини

Маслова Н.С.

Керівник: Лимонова Е.М., к.е.н., доцент

Дніпро
2021

Завдання на кваліфікаційну роботу

УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

КАФЕДРА ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Освітній ступінь МАГІСТРА
ООП з міжнародних економічних відносин
Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини

Затверджую:
Зав. кафедри_____
Задоя Анатолій Олександрович, д.е.н., професор

"____" _____20__ р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу здобувачу

МАСЛОВІЙ НАТАЛІЇ СЕРГІЇВНІ

1. Тема роботи:Вплив міжнародної трудової міграції на економіку України

2. Керівник роботи: Лимонова Е.М., к. е. н., доцент

Затверджені наказом від "___" _____ 20___ р., № _____

3. Термін здачі здобувачем закінченої роботи: 24.12.2020.

4. Цільова установка та вихідні дані до роботи:Метою кваліфікаційної роботи є аналіз масштабів, наслідків та перспектив трудової міжнародної міграції українців та вплив на національну економіку України. Для досягнення мети у кваліфікаційній роботі висвітлити наступні завдання: висвітлити етапи виникнення процесу трудової міграції та поняття терміну «трудова міжнародна міграція»;визначити основні види трудової міграції, причини, фактори та наслідки;проаналізувати сучасний стан процесу трудової міжнародної міграції українців та динаміку, характер впливу цього процесу;визначити соціально-економічні причини, що викликають трудову міжнародну міграцію українців та окреслити заходи щодо покращення ситуації з трудової міграції.

5. Зміст роботи (перелік питань, які належить розробити): у кваліфікаційній роботі необхідно розглянути наступні питання: теоретичні аспекти трудової міжнародної міграції, провести оцінку сучасного стану трудової міжнародної міграції, провести аналіз характеру впливу трудової міжнародної міграції українців на економіку України та висвітлити заходи щодо покращення ситуації з трудової міграції українців.

6. Консультанти розділів роботи:

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали, посада)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
РОЗДІЛ 1	Лимонова Е.М., к. е. н.		
РОЗДІЛ 2	Лимонова Е.М., к. е. н.		
РОЗДІЛ 3	Лимонова Е.М., к. е. н.		

7. Дата видачі завдання: 20.09.2020 р.

8. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1	РОЗДІЛ 1	01.11.2020	
2	РОЗДІЛ 2	25.11.2020	
3	РОЗДІЛ 3	20.12.2020	
4	ОФОРМЛЕННЯ РОБОТИ	24.12.2020	
5	ПЕРЕДЗАХИСТ РОБОТИ	14.01.2021	
6	ЗАХИСТ	21.01.2021	

Здобувач _____ Маслова Н.С.

Керівник кваліфікаційної роботи _____Лимонова Е.М.
підпис

АНОТАЦІЯ

Маслова Н.С. Вплив міжнародної трудової міграції на економіку України.

У роботі проаналізовано загальну ситуацію сучасного стану процесу трудової міжнародної міграції українців та динаміку,зробили висновок, що точної та об'єктивної інформації про чисельність українських трудових мігрантів не має. Сьогодні існують лише окремі експертні оцінки: від 3 до 7 млн. осіб. Основними країнами призначення є: Польща, Росія, Італія, Чехія, Сполучені Штати Америки, Білорусь, Португалія, Угорщина, Ізраїль, Фінляндія та Німеччина.Україна останніми роками в регіоні ЄЦА є найбільшим одержувачем валютних грошових переказів від трудових міжнародних мігрантів. Найбільшими країнами походження валютних потоківв Україну є: Польща, Росія, Чеська Республіка, США, Сполучене Королівство, Італія, Німеччина, Кіпр, Ізраїль та Греція.Встановлено, що левова частка валютних надходженнях з-за кордону – це безпосередня оплата праці українських емігрантів; переважна частина приватних грошових надходжень здійснюється через неформальні канали.Визначили, що головними причинами трудової міжнародної міграції з України насьогодні залишаються соціально-економічні причини – це складна економічна ситуація та суттєва різниця в оплаті праці між країнами. На основі проведеного аналізу отримали чіткий зв'язок та прямолінійну залежність ВВП нашої країни від щорічних грошових трансферів в Україну від українських трудових мігрантів та визначили, що економіка нашої країни насьогодні досить залежна від валютних грошових потоків:за підсумками 2019 року співвідношення валютних грошових потоків до ВВП становило 7,75% за даними НБУ та 10,27% за даними Світового банку. Були окреслені основні заходи щодо покращення ситуації з трудової міграції та визначено, що найголовнішим та пріоритетним аспектом для нашої країни є запобігання або мінімізація причин та умов, що підштовхують або змушують населення до бажання виїхати за кордон для працевлаштування.

Ключові слова: трудова міжнародна міграція, надходження, країни призначення, країни походження, причини, заробітна плата, статистика, економіка.

SUMMARY

Maslova N. TheimpactofinternationallabormigrationontheeconomyofUkraine.

Thepaperanalyzesthegeneralsituationoftheprocessofinternationallabormigrationof Ukrainiansandthedynamics, wecanconcludethatthereisnoaccurateandobjectiveinformationaboutthenumberofUkrainianlabormigrants. Todaytherareonlysomeexpertestimates: from 3 to 7 millionpeople.The main destinations are: Poland, Russia, Italy, the Czech Republic, the United States, Belarus, Portugal, Hungary, Israel, Finland and Germany. In recent years, Ukraine has been the largest recipient of foreign currency remittances from international labor migrants in the ECA region. The largest countries of origin of currency flows are: Poland, Russia, the Czech Republic, the United States, the United Kingdom, Italy, Germany, Cyprus, Israel and Greece.It is established that the biggest part of foreign exchange earnings from abroad is the direct payment of labor of Ukrainian emigrants; the vast majority of private cash flows are made through informal channels. It was determined that the main reasons for international labor migration from Ukraine today are socio-economic reasons – a difficult economic situation and a significant difference in wages between countries.Basedontheanalysis, weobtained a clearlinkand a straightforwarddependenceofourcountry's GDP onannualremittancestoUkrainefromUkrainianlabormigrantsanddeterminedthatourcountry'seconomytodayisquitedependentonforeignexchangecashflows: in 2019 theratioofforeignexchangecashflowsto GDP was 7.75% accordingtothe NBU and 10.27% accordingtotheWorldBank. Themainmeasurestoimprovethesituationonlabormigrationwereoutlinedanditwasdetermined thatthemostimportantandpriorityaspectforourcountryistopreventorminimizethecausesandconditionsthatpushorforcethepopulationtogoabroadforemployment.

Key words: internationallabormigration, income, destinationcountries, countriesoforigin, reasons, wages, statistics, economy.

ЗМІСТ

ВСТУП……6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТРУДОВОЇ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ……7
1.1.Трудова міжнародна міграція: сутність, класифікація та види…….9
1.2.Фактори та причини трудової міжнародної міграції……13
1.3. Наслідки трудової міжнародної міграції …….27
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ТРУДОВОЇ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ
УКРАЇНЦІВ…….32
2.1.Аналіз масштабу трудової міжнародної міграції українців ……32
2.2.Аналіз грошових переказів від українських заробітчан та канали їх надходжень до України……..48
2.3.Заробітна плата як основний фактор впливу на трудову міжнародну міграцію українців…….62
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ХАРАКТЕРУ ВПЛИВУ ТРУДОВОЇ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНІ ТА ЗАХОДИ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ СИТУАЦІЇЇ З ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ……..71
3.1Аналіз характеру впливу трудової міжнародної міграції українців на економіку
України…….....71
3.2 Заходи по покращенню ситуації з трудової міграції українців…….83
ВИСНОВКИ ……..86
ДОДАТКИ …….90

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….....97

ВСТУП

Трудова міжнародна міграція – це досить складний процес, який забезпечує організацію та функціонування ринку праці на міжнародному рівні та сприяє вагомому соціальному та економічному впливу на розвиток економік країн, які приймають участь в обміну трудовою силою. Трудова міжнародна міграція впродовж часу піддається постійним трансформаціям і тому існує важлива та постійна необхідність в різнобічних дослідженнях цього процесу. Впродовж останніх десятиліть було докладено багато зусиль для теоретичного оцінювання процесу трудової міграції, але саме трудова міжнародна міграція, як основний вид світової міграції нашого століття, залишається не досить дослідженою. Вивченням та дослідженням міграції були присвячені праці багатьох російських та українських дослідників: Ж. Зайончковська, В. Іонцев, Е. Лібанова, О. Малиновська, Л. Рибаковський, Т. Петрова, І. Прибиткова, В. Переведенцев, А. Хомра, Б. Хорев, Т. Юдіна та інші. Було досліджено чимало різних видів міграції та здійснено кілька підходів до класифікації міграції населення.

Актуальність теми: Протягом останніх років склалася така ситуація, що Україна є однією з найбільших країн - донорів робочої сили в Європі. Українські трудові мігранти працюють практично по всьому світу: і в європейських країнах, і на території країн пострадянського простору, і навіть на інших континентах. Основним з чинників, який сприяє виникненню та розширенню міжнародних трудових міграцій з України, на сьогоднішній день є істотна різниця в рівнях оплати праці в Україні та інших країнах (особливо в сусідніх європейських).

Останнім часом в складних економічних умовах міжнародна трудова міграція для українців є одним з шляхів забезпечення гідного рівня життя для досить великої частини працездатного населення нашої країни.Таким чином, насьогодні тема трудової міжнародної міграції українців дуже важлива і актуальна, до того ж конче потрібен серйозний та грамотний підхід до вивчення, аналізу, прогнозу та регулюванню трудової міжнародної міграції українців. Проблемам міжнародної трудової міграції українців приділяється багато уваги, а тема зовнішньої трудової міграції активно обговорюється на державному рівні та висвітлюється журналістами.

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз масштабів, наслідків та перспектив трудової міжнародної міграції українців та вплив на національну економіку України.

Для досягнення мети у кваліфікаційній роботі висвітлити наступні завдання:

– висвітлити історико-економічні етапи виникнення процесу трудової міграції та поняття терміну «трудова міжнародна міграція»;

– визначити основні види трудової міграції, причини,фактори та наслідки;

– проаналізувати сучасний стан процесу трудової міжнародної міграції українців та динаміку, характер впливуцього процесу;

– визначити соціально-економічні причини, що викликаютьтрудову міжнародну міграцію українців та окреслитизаходи щодопокращення ситуації з трудової міграції.

Об’єкт дослідження – трудова міжнародна міграція українців.

Предметом дослідження виступають теоретико-практичні аспекти трудової міжнародної міграції українців та її вплив на економіку країни.

Методологічною і теоретичною основою дипломної роботи є положення, які висвітлені в статтях, монографіях, наукових публікаціях вітчизняних та зарубіжних вчених з питань сутності, видів, класифікації факторів, причин, наслідків і рекомендацій щодо покращення ситуацій з трудової міграції українців. Також використано діючі законодавчі акти Верховної Ради України, закону «Про

зовнішню трудову міграцію», проаналізовано матеріали міжнародних науково-практичних конференцій щодо трудової міграції, звіти ДМС України, звіти Всесвітнього банку, НБУ, архівні дані НБУ, Національного банку Польщі, Всесвітнього банку та ін.. Для характеристики динаміки, структури різних показниківтрудової міжнародної міграції українців було використано методи оцінки, графічний, статистичний метод, здійснений метод порівняльного аналізу та синтезу, проведений кореляційний аналіз.

Наукова новизна одержаних результатів полягає: у визначенні характеру впливу кінцевого економічного результату від трудової міжнародної міграції на економіку України, а саме: характер направленості впливу грошових надходжень в Україну від українських трудових мігрантів з-за кордону на економіку України; розробка рекомендацій щодо покращення ситуацій з трудової міграції українців.

Практичне значення одержаних результатів полягає: в обґрунтуванні рекомендацій, спрямованих на регулювання процесом трудової міжнародної міграції населення України.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТРУДОВОЇ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ

1.1 Трудова міжнародна міграція: сутність, класифікація та види

Сучасний світ не стоїть на одному місці і розвивається з величезною швидкістю.По всьому світу насьогодні у політичній, економічній та соціальній сферах відбуваються досить складні процеси. Створення мережі Інтернет, популярність й поширення англійської мови, посилення ролі й впливу ТНК, громадських рухів змінюють та перетворюють світ в єдину систему, роблять кордони між країнами умовними та «відкритими». Цей процес перетворення отримав термін «глобалізація». Міграція є одним із наслідків глобалізації. Сучасна міграція поширена по всій планеті і проникає в усі куточки світу та з часом зачіпає все більше і більше країн.

Термін «міграція» походить від латинського слова «migratio», що означає переселення або переміщення.

Міграція населення – переміщення людей через адміністративно-територіальні межі, пов'язане з їх переселенням з одного місця в інше, часто зі зміною місця проживання на тривалий час або назавжди[5, с. 743].

Вперше поняття «міграція» ввів у науковий вжиток у кінці XIX століття англійський учений Е. Равенштейн (1834–1913) у своїй роботі «Закони міграції». Равенштейн трактує міграцію як безперервний процес, який обумовлений взаємодією чотирьох основних груп чинників, що діють: «у початковому місці

проживання мігранта, на стадії його переміщення, в місці в'їзду, а також чинники особистого характеру»[6, с. 36].Крім того, англійський вчений Е. Равенштейн визначив міграцію як «постійну або тимчасову зміну «місця проживання людини» та сформулював 11 законів міграції:

– міграція відбувається крок за кроком, поступово;

– міграції на великі відстані спрямовуються як правило у великі торгові та промислові центри;

–найчастіше міграції здійснюється у межах невеликих відстань;

– кожному міграційному потоку відповідає контрпотік;

– населення сільських районів набагато більш рухливе у міграційному плані, ніж жителі міст;

– в міжнародній міграції більш активними є саме чоловіки, а жінки більш активні у внутрішніх міграціях;

– більшість мігрантів представлено у вигляді дорослого населення, сім'ї як правило дуже рідко мігрують за межі своєї країни;

– масштаби міграції зростають з розширенням торгівлі, транспорту та зростанням промисловості;

– зростання великих міст у значній мірі обумовлено міграцією населення, ніж природним приростом населення;

– значна частина мігрантів з сільської місцевості обирає великі торгові та промислові центри;

– економічні причини міграції є визначальними[7, с.536].

Існує досить велика кількість трактувань терміну міграції. Розглянемо як деякі вчені трактують це термін (табл.1.1)[8 – 19].

Таблиця 1.1

Трактування деякими дослідниками терміну «міграція»

Автор	Розкриття поняття
Л. А. Васильєваюрист (Беларусь)	Міграція є складним транснаціональним явищем та одним з найважливіших індикаторів відображення етнополітичних та соціально-економічних процесів, що відбуваються в суспільстві.

А. І. Лемешев, А. В. Бубіч, Г. Г. Зинкевич	Розмежовують поняття міжнародної міграції та міграції взагалі. Під міжнародною міграцією вони розуміють територіальне переміщення людей через державні кордони, а під міграцією взагалі розуміють сукупність різних за своєю природою територіальних переміщень населення, що супроводжуються зміною місця проживання.
М. М. Тоцький юрист (Росія)	Міграція – це переміщення з різних причин людей через кордон тих чи інших територіальних утворень з метою постійного або тимчасового місця проживання.

Продовження табл. 1.1

Є. Ю. Садовська(Казахстан)	Міграція – це пересування населення через державні кордони, пов'язане зі зміною місця проживання і вимагає внутрішньодержавного та міждержавного регулювання. Запропоноване визначення має чітке формулювання міграції, але не відображає мотиви та терміни міграції, що робить його вузько спрямованим, акцентованим тільки на певні типи мігрантів.
О. Піскун (Україна)	Міграція нерідко пов'язана з різкою зміною не тільки географічного, територіального місця проживання, а й відповідного соціуму, соціального і політико-правового оточення. Специфіка даного явища, на його думку, полягає в його міжтериторіальному характері.
С. Каслз	На думку Каслза міґрація – це перетин кордону політичної чи адміністративної одиниці. Крім того, він поділяє міграцію на внутрішню та міжнародну: внутрішня міґрація – це рух з одного ареалу (провінції, округу чи муніципалітету) в інший в межах однієї країни, а міжнародна — перетин кордонів, які відділяють одну з близько 200 існуючих у світі держав від іншої, вважаючи при цьому міґрацією тільки переселення на певний період часу, мінімально на півроку чи рік.
А. Романюк	Поділяє міграцію на форми: офіційну та нелеґальну форми: офіційна – коли людина змінює місце свого постійного проживання, включаючи і переїзд на постійне проживання за кордон, на підставі офіційного дозволу сторони, яка приймає; нелеґальна міґрація – коли такого дозволу немає.
Ю.Римаренко	Під міґрацією населення трактує «переміщення людей (міґрантів) через кордони тих або інших територій зі зміною місця проживання назавжди або на тривалий час. Оскільки міґрація населення складається з міґраційних потоків, поняття міґрації застосовують і в множині – міґрації».
Т. Драгунова	Сутність міґрації – це «переміщення людей між населеними пунктами, реґіонами, країнами, зумовлене економічними, політичними, етнічними та релігійними чинниками і пов’язане зі зміною на різні терміни місця проживання». Крім того, вона ще і додає чинники, що спонукають людей

	міґрувати.
В. Шелюк	«Міґрація – це поняття, яке відображає соціально-економічні та демографічні процеси, сукупність переміщень, які здійснюються людьми між країнами, реґіонами однієї країни, різного виду поселеннями та інші види переміщень»
А. Сові:	«Стосовно населення термін «міґрація» відповідає будь-якому переміщенню досить великої кількості людей, за винятком пересування військових частин»
М. Пулен	«Міжнародна міґрація – це зміна країни звичного місця проживання», при цьому М. Пуленще розглядає міґрацію як у просторовому, так й учасових вимірах.

Якщо ми підсумуємо всі трактування терміну, то можемо впевнено зазначити, що: міграція населення– це будь-який рух населення: переміщення (переселення) осіб чи груп осіб абоперетин свого адміністративного кордону, що пов'язані здебільшого зі зміною місця постійного проживання назавжди або на тривалий період.Цей рух включає в себе еміґрацію та імміґрацію. Звідси поняття міґрант – особа, яка здійснює міґрацію.

Існує безліч видів та класифікацій міграції населення, але нас цікавить такий вид міграції як трудова міграція.

Трудова міґрація – це міґрація осіб, що внаслідок погіршення економічної ситуації переїжджають на певний час для того, щоб найнятись на роботу та покращити своє матеріальне становище.

Свою трактовку трудова міграція отримала у «Міжнародній конвенції про захист прав всіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей (1990 рік)», а також у «Конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів і членів їхніх сімей держав учасниць Співдружності Незалежних Держав (від 14.11.2008 року)». У даних нормативно-правових актах закріплено таке поняття як «трудовий мігрант», а також зазначене чітке визначення міграції робочої сили.

Згідно Міжнародній конвенції«Про захист прав всіх працівників-мігрантів та членів їх сімей»: «трудящий-мігрант» означає особу, яка буде займатися, займається або займалася оплачуваною діяльністю в державі, громадянином якої

він чи вона не є (стаття 2). Під даним видом міграції робочої сили розуміється переселення працездатного населення з одних держав в інші, яке викликане причинами економічного або іншого характеру[2].

Згідно Конвенції «Про правовий статус трудящих-мігрантів і членів їхніх сімей держав учасниць Співдружності Незалежних Держав (СНД)» стаття 1: «трудящий-мігрант – особа, яка є громадянином однієї зі сторін, а також особа без громадянства, яка постійно проживає на території однієї сторони, законно знаходиться та на законній підставі займається оплачуваною трудовою діяльністю на території іншої сторони, громадянином якої вона не є та в якій постійно не проживає»[3].

У чому ж відмінність між поняттям «міграція» та «трудова міграція» (міграція робочої сили)? Під міграцією розуміється рух, переміщення людини в просторі. Під міграцією робочої сили в загальних рисах розуміється процес переміщення трудових ресурсів з метою працевлаштування на більш вигідних умовах, що визначаються співвідношенням попиту та пропозиції на ринку праці, ніж в країні походження або регіоні постійного проживання мігранта.Крім того, трудова міграція ще й утворюється на стику відносин між суб'єктом (трудовим-мігрантом), який здійснює трудову діяльність на території країни, громадянином якої він не є, та роботодавцем (наймачем), який є представником другої сторони виниклих відносин[7, с. 537].

Насьогодні міграція робочої сили є досить поширеним світовим явищем. Багато вчених у різні роки шукали підхід до виведення єдиного формулювання поняття «трудової міграції». Однак до сих пір не можна однозначно знайти відповідь на це питання.

Аналіз наукових підходів до визначення поняття трудової міграції дає підставу зробити висновок, що в одне й теж формулювання вчені вкладають різний зміст. Длянайбільш точного визначення, необхідно звернутися детально до основних позицій вчених в даній сфері і виділити основні ознаки даного явища.

І. С. Маслова зауважує, що «трудова міграція» населення – об'єктивний процес переміщення кадрів, який нерозривно пов'язаний з розвитком

продуктивних сил та виробничих відносин [20, с. 112].У сучасний час таке явище, як трудова міграція, відоме в світовому масштабі та існує не тільки в залежності від розвитку економічно-виробничих відносин, а й за рахунок інших факторів: відмінності в оплаті праці, встановлення або скасування певних пільг, кадрова та національна політика, розподіл капітальних вкладень.

На думку В. І. Переведенцева, «трудова міграція» – це «одне з умов нормального функціонування суспільства, за допомогою якого може бути досягнуто оптимальне розміщення трудових ресурсів на території країни та яке сприяє вирівнюванню рівнів економічного розвитку регіонів, подолання соціально-економічних і культурно-побутових відмінностей між містами, селом»[21].

С. В. Рязанцев вважає «трудову міграцію як тимчасове переміщення або тривале переміщення населення за для роботи в іншому регіоні або країні з періодичним поверненням до звичайного або постійного місця проживання незалежно від способу і легітимності перетину кордону та працевлаштування, часу та періодичності роботи, тобто без остаточного переселення в регіон або країну працевлаштування»[22, с. 302].

Кожен вчений трактує поняття трудової міграції по-своєму, але всі формулювання зводяться до того, що: трудова міграція – це рух працездатного населення сіл, міст, регіонів, країн на іншу територію переважно з економічною метою для працевлаштування, тобто –для поліпшення свого добробуту. Одже, трудовій міграції притаманний певний економічний характер, оскільки це вид міграції, який обумовлений пошуком роботи, як правило, за межами регіону (країни) постійного місця проживання. З більш широкої точки зору трудову міграцію визначають як сукупність усіх форм територіального руху осіб, який пов’язаний саме з трудовою діяльністю на території іншої району, регіону, тощо. Вузьке трактування зводиться до вселення жителів однієї країни на територію іншої, що супроводжується їх подальшим працевлаштуванням.

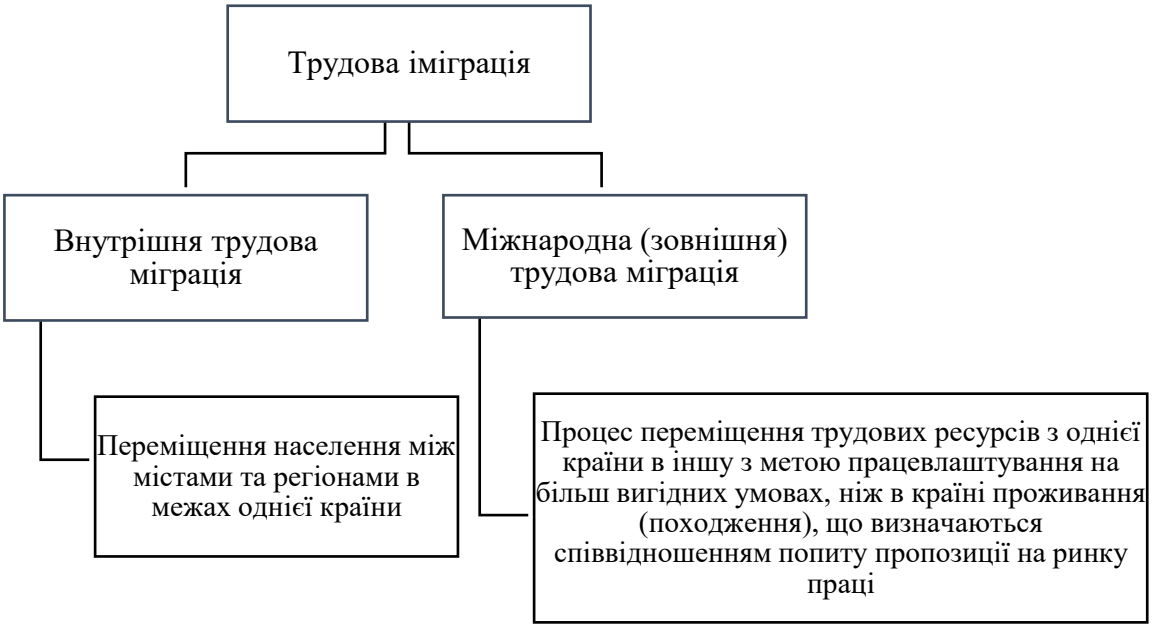

Рисунок 1.1. Класифікація трудової міграції за географічною спрямованістю

У залежності від географічної спрямованості трудову міграцію поділяють на міжнародну (зовнішню) та внутрішню (рис.1.1). Отже, ми бачимо, що під внутрішньою трудовою міграцією розуміється внутрішнє переміщення осіб між містами та регіонами в межах однієї країни, а під міжнародною (зовнішньою) трудовою міграцією – рух населення з однієї країни (країни походження) в іншу. Саме міжнародна трудова міграція є наразі цікавою для нас і розглядається у даній роботі.

В Конвенції № 97 Міжнародної організації праці (МОП) «Про працівників-мігрантів» надається таке поняття: «міжнародна трудова міграція – це процеси міждержавного переміщення осіб з метою працевлаштування»[4], проте,на нашу думку, наступне формулювання надає більш повніше визначення: міжнародна трудова міграція – це переміщення трудових ресурсів між країнами та використання цих ресурсів за межами національних кордонів протягом якось періоду часу.До трудових ресурсів відноситься частина населення країни, що працездатна, тобто володіє фізичним розвитком, розумовими здібностями та знаннями, що необхідні для заняття суспільно корисною працею. Основну частину трудових ресурсів країни становить її населення саме в працездатному віці, а також підлітки та особи пенсійного віку, які здатні працювати.

Рисунок 1.2. Види трудової міжнародної міграції

Міжнародна трудова міграція різноманітна та доцільно класифікувати трудову міграцію за різними видами, цілями й причинами.

Міграція робочої сили проявляється в таких різновидах як: імміграція, еміграції та реемігра ції (рис.1.2).

Враховуючи відомі види міграцій, пропонує таку класифікацію міжнародної трудової міграції:

За тривалістю перебування виділяємо:

–Постійна міграція –це виїзд (в'їзд) населення в іншу країну на постійне місце працевлаштування та проживання;

– Тимчасова трудова міграція – міграція працівників, що переїжджають в іншу країну на визначений обмежений період часу [23, с. 499];

а) довготривала – міграція, якатриває більше одного року (за міжнародними загальноприйнятими нормами, що схвалені Міжнародною організацією з міграції (МОМ)[23, с. 495];

б) короткотривала – міграція, яка триває менше одного року, але більше, ніж три місяці[23, с. 498];

в) крокова– це переміщення трудового мігранта спочатку в одну яку-небудь країну, потім в іншу, потім в кінцеве місце міграції.Крокова міграція дуже поширений вид міграції для українських трудових мігрантів до країн ЄС: коли мігрант не може знайти роботи в межах однієї країни ЄС, він переїжджає до іншої, не повертаючись до країни-донора, і мігрує до тих пір, доки не знайде відповідного місця праці;

г) маятникова– це міграції, які можуть бути регулярними або повторюваними переміщеннямипрацівників з метою до тієї ж країни. Українські науковці трактують як щоденні або щотижневі поїздки населення з місць проживання до місця зайнятості й у зворотному напрямі, тривалістю до одного місяця[24, с. 130].

А. Фіхель і М. Окольські вживають термін «маятникова міграція» як тимчасовий вид міграції в контексті «незавершеної міграції» з Польщі до країн Західної Європи після скасування візового режиму між Польщею та ЄС [25, с. 31];

д) циклічна – одноразові або багаторазові, регулярні або нерегулярні переміщення до різних країн на різне місце праці з постійним поверненням додому, характерною ознакою цієї міграції на сучасному етапі є її повторюваність[25, с. 32];

е) сезонна – міграція з метою або на період виконання сезонних робіт (наприклад, збирання врожаю), також її можна розглядати або як маятникову, або як циклічну;

є) ротаційна– коли одне місце праці може розподілятися між декількома працівниками-мігрантами, які почергово їздять з метою працевлаштування саме на цьому робочому місці[26, с. 77].Очевидно, що такий вид міграції також можна віднести як до маятникової, так і до циклічної міграції.

За критерієм прийняття рішення міжнародну трудову міграцію класифікують:

– Добровільна міграція – це пересування людей за власним бажанням та викликане суттєво особистими причинами, тобто рішення про міграцію особа приймає добровільно;

– Вимушена економічною ситуацією – це рішення про міжнародну трудову міграцію внаслідок фінансової або економічної ситуації, яка склалася або в сім'ї особи, або в країні проживання цієї особи.

За рівнем кваліфікації трудових мігрантів:

– Висококваліфікована (професіональна міграція або «витік мізків»),

– Низькокваліфікована (міграція малокваліфікованої робочої сили з країн, що розвиваються у розвинені держави).

За географічним критерієм міжнародну трудову міграцію можна розподілити на:

– З точки зору відстані: регіональна–переміщення в межах певного регіону, який має певні ознаки (являє собою групу межуючих країн, що представляють окремий економіко-географічний); міжрегіональна; внутріконтинентальна; міжконтинентальна;

– З точки зору напрямку переміщення: північ–південь, схід–захід, південь–північ, тощо;

– За типом населеного пункту: село–місто, місто–село, місто–місто, село–село (або можуть бути й інші види адміністративно-територіальних одиниць, оскільки в різних країнах ці одиниці мають інші назви або специфіку).

За кількістю учасників міжнародну трудову міграцію можна класифікувати:

– Відносно країн-учасниць:

а) малочисельна – міграція незначної кількості осіб, переміщення яких не мають суттєвого економічного ефекту для країни-донора чи реципієнта,

б) багаточисельна (масова) – це переміщення значної кількості осіб, яке має важливий економічний ефект як для країни-донора, так і для реципієнта;

– Відносно мігрантів-учасників міграцію виділяємо:

а) індивідуальну (одноосібна міграція) ,

б) сімейну (мігранти, які об'єднані сімейними зв'язками (при цьому не обов'язково, що усі члени сім'ї є працевлаштованими на території даної країни),

в) групову(мігранти є друзями або знайомими).

За способом організації виділяємо:

– Організована трудова міграція:

а) державна (службове переміщення державних посадових осіб на роботу в інші країни),

б) приватна (міжнародне переміщення осіб, працевлаштуванням яких займаються комерційні фірми-посередники чи іноземні представництва в країні-донорі або самостійною, наприклад співробітники ТНК),

в) самостійна (самостійно організоване переміщення трудових мігрантів на конкретне визначене місце праці;

– Неорганізована або стихійна міжнародна трудова міграція – це переміщення трудових мігрантів до іншої країни на невизначене місце праці без попередніх домовленостей з роботодавцем, без допомоги фірми-посередника, знайомих тощо.

За правовим статусом міжнародна трудова міграція:

– Неврегульована або нелегальна – міграція осіб які перебувають та здійснюють свою трудову діяльність на території іноземної держави, порушуючи при цьому усі її вимоги щодо працевлаштування,

– Напівврегульована – міграція осіб, які перебувають та здійснюють свою трудову діяльність на території іноземної держави, порушуючи при цьому одну з таких вимог: правила (умови) перетину кордону, порядок перебування (резидентство) або законність працевлаштування,

– Врегульована – міграція осіб, які перебувають та здійснюють свою трудову діяльність на території іноземної держави, не порушуючи її законодавства.

З розвитком світових міґраційних процесів з’являються нові види міжнародної трудової міграції і тому класифікацію потрібно буде доповнювати та удосконалювати. У більшості випадків міжнародна трудова міграція розглядається як тимчасова, проте в останній час прослідковується тенденція неповернення працівників-мігрантів до себе в країну постійного проживання. Вони досить успішно інтегруються в середовище країни-реципієнта, отримують статус резидента або громадянина, користуються програмами об’єднання сімей.

Таким чином, тимчасова трудова міграція трасформується у постійну міжнародну трудову міграцію[25, с. 33].

1.2 Фактори та причини трудової міжнародної міграції

На сьогоднішній день глобальне переміщення людей у світі знаходиться на рекордно високому рівні. На початок 2020 року за оцінками ООН, в усьому світі на 7,7 млрд. чоловік[27]налічувалося близько 272 мільйони міжнародних мігрантів (3,5% всього населення планети або 1 особа на 30 осіб !!!), з яких майже дві третини складають саме трудові мігранти. Переважна більшість людей в світі все-таки продовжують жити та працювати в країні, в якій вони народилися. Проте, все більше і більше людей мігрують в інші країни, одні люди їдуть до сусідніх країн, інші люди мігрують в більш віддалені країни з більш високим рівнем доходів. Робота є однією з основних причин міжнародної міграції, а трудові мігранти складають переважну більшість міжнародних мігрантів у світі, більшість з яких проживає в країнах з високим рівнем доходів[28, с. 42].

Що ж змушує людей залишати свої країни, свої сім'ї та їхати в інші країни? Які причини для прийняття такого рішення? Які чинники впливають на міжнародну трудову міграцію? Відповіді на ці питання мають колосальне значення для вивчення такого явища, як трудова міжнародна міграція і вони стоять нашої уваги. Отже, розглянемо сформулюємо їх.

Міжнародна міграція робочої сили може бути обумовленанизкою причин, які за своїм характером слід поділити на: економічні та неекономічні (рис.1.3).

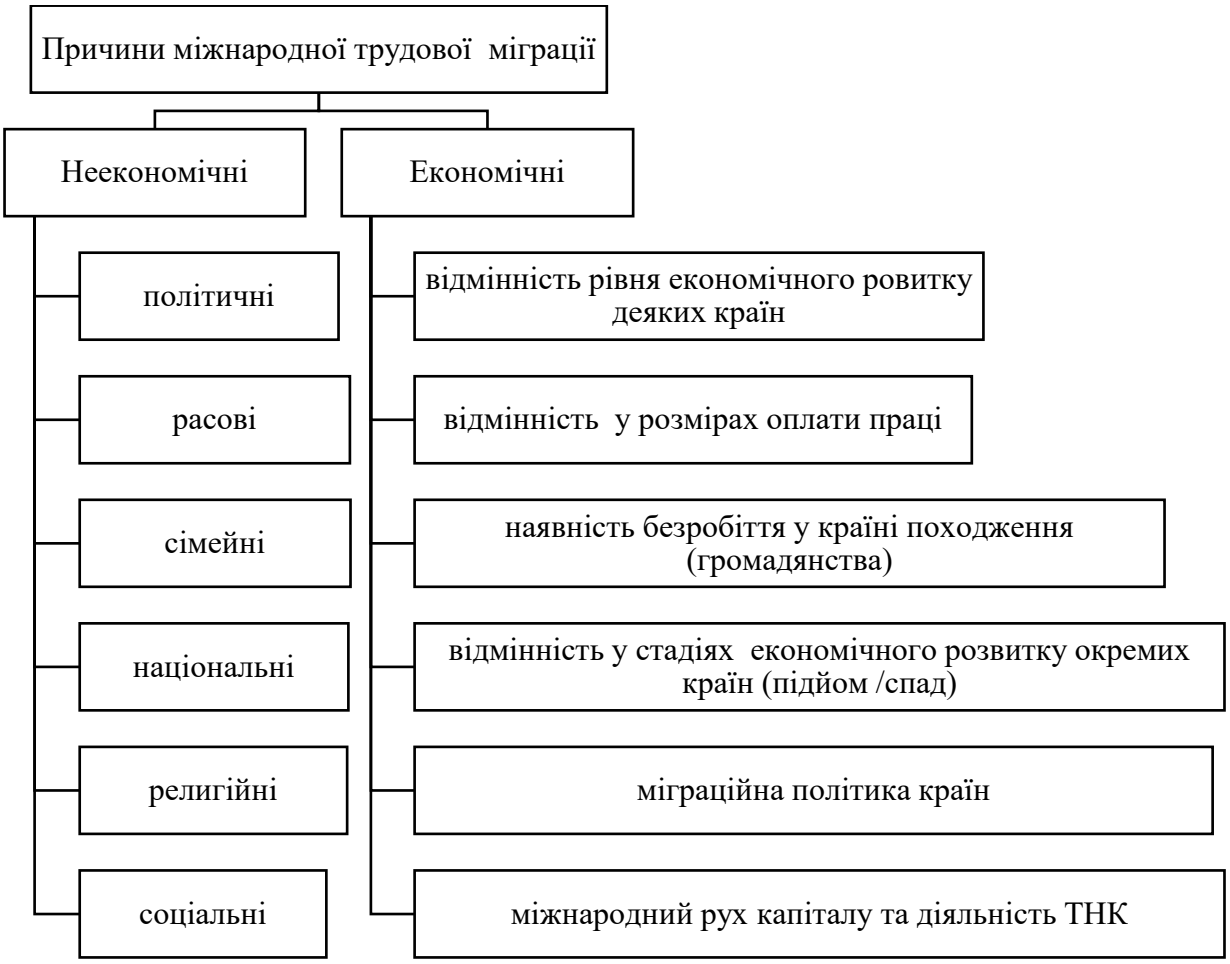

Рисунок 1.3. Причини трудової міжнародної міграції

Головними причинами трудової міжнародної міграції завжди були та на сьогодні залишаються саме економічні причини.Серед основних причин, які спонукають до пошуку роботи за кордоном – є, як правило, наявність саме економічної проблеми в сім'ї трудового мігранта або в країні його походження (постійного проживання).

А. Сові у своїй «Загальній теорії населення» описує, що зацікавленість особистості в міграції може бути пов'язана з надією придбати більш високий життєвий рівень і трудовий мігрант буде їхати в іншу країну тільки за умови, що він знайде в тій іншій країні кращі умови життя, ніж в своїй рідній країні[29, с.411].

З цим ствердженням не можна не погодитися і з нашої точки зору кінцева мета трудової міграції – поліпшення якості життя мігранта та його родини. Під

якістю життя в даному випадку мається на увазі можливість людей задовольняти власні потреби та інтереси (наприклад, економічні, фізичні, соціальні) під впливом ряду чинників[30, с. 6].

Зазвичай на рішення трудового мігранта можуть впливати безліч причин, наприклад, це може бути: і низький рівень оплати праці, і відсутність роботи через високе безробіття в країні, і економічна криза в його країні, і будь-які існуючі у трудового мігранта житлові проблеми, які вимагають серйозного вкладення грошей (відсутність житла або ремонт житла), і необхідність коштів на навчання дітей або бажання забезпечити належний або кращий рівень життя своїм дітям, тощо[31, с. 37]. Також причиною трудової міграції в інші країни можуть бути дуже великі та непомірні розміри податків у країні походження. Особливо чутливими до даного чинника є приватні підприємці[32, с. 367].

Так однією з чимало важливих причин міжнародної трудової міграції є і демографічна ситуація в країнах та у світі в цілому. Проте все-таки, як правило, найголовнішими причинами для міжнародної трудової міграції залишаються: низький рівень оплати праці, безробіття та незадовільні умови праці в країні постійного проживання (громадянства). Таким чином, трудові мігранти залишають свою країну в пошуках роботи з більш кращими умовами праці та з більш високою його оплатою. Якщо ж до всього вище перерахованого додається ще й високий рівень соціальних гарантій в приймаючій країні (наприклад, оплата тимчасової непрацездатності, компенсація за звільнення), то це ще більше підвищує реальну вартість оплати праці, забезпечує високу якість життя та може бути ключовим фактором для значної кількості трудових мігрантів при виборі країни (регіону).

Також основними соціальними причинами, які спонукають трудову міграцію населення, можна вважати самі умови праці (комфорт, безпека, тощо), доступність якісної та престижної освіти, наявність можливостей для підвищення професійних навичок або самореалізації, доступність охорони здоров’я, надання житла, харчування, тощо.

Для того, щоб кваліфікувати міжнародну трудову міграцію необхідно виділити основні фактори, які мотивують до трудової міграції та спонукальні чинники міграції. Існує різноманітність підходів до класифікації факторів трудової міграції, але багато дослідників впевнені, що спонукають до міграції сукупні гідності (переваги) в умовах праці та життя в новій країні, яка була обрана для міграції в порівнянні з країною громадянства (виїзду).

Під факторами можна розуміти будь-які умови оточення мігранта, які можуть впливати на процес міжнародної трудової міграції. Чи стануть ці умови фактором трудової міграції, повністю залежить від природи конкретних явищ та процесів, і не всі чинники трансформуються в ті причини, які саме змушують статися такому явищу, як трудова міграція.

Причинами трудової міжнародної міграції є фактори різного порядку:

– економічного (кращий рівень життя, ймовірність працевлаштування, рівень зайнятості та рівень безробіття, умови праці, розмір оплати праці, житлові умови) [33, с. 52];

– демографічного (співвідношення чисельності чоловіків та жінок в певних вікових групах, народжуваність, характерність вікових верств населення країни);

– географічного (близькість або віддаленість від економічно розвинених країн);

– культурного;

–соціального (перевага певного соціального стану, соціальної захищеності);

– політичного (стабільність / нестабільність політичної ситуації в країні);

– етнічного (етнічна близькість, побут, духовна та матеріальна культура, спорідненість мови, звичаї, особисті уподобання);

– екологічного (екологія робочого місця, загальна екологічна ситуація в країні (регіоні);

– релігійного;

– расового;

– правового.

З перерахованих факторів визначальним фактором трудової міжнародної міграції є економічний фактор, а саме: пошук будь-якої економічної вигоди. Світова статистика показує, що трудові мігранти віддають перевагу країнам з великими можливостями в міру зростання економіки та розвитку ринків праці. Однак, майбутні мігранти оцінюють не тільки економічні, але й соціальні та особисті вигоди, які можуть впливати на рішення про необхідність трудової міграції та на вибір конкретної країни для трудової міграції. Потенційні трудові мігранти залишають місце постійного проживання з незадовільною оплатою праці та їдуть в країни, які мають ринки праці з більш високооплачуваною роботою та можливістю для подальшого працевлаштування.

На другому місці за важливістю, з нашої точки зору, знаходиться демографічний фактор тому, що саме він формує тенденції в області глобальної міграції. Особливо цей фактор має істотну важливість для «швидко старіючої» Європи. Тривалість життя населення Європи в останні роки збільшується, народжуваність продовжує знижуватися, чисельність населення старше 70 років (пенсійного віку) швидко зростає, а чисельність робочої сили стрімко скорочується. Таким чином, населення «швидко старіє» і це призводить до серйозного впливу на ринки праці та фінансовий апарат країни. Для нормалізації становища необхідний приплив нової робочої сили (трудовихмігрантів).

Так само не менш важливими були та залишаються і фактори географічної та культурної близькості, на тій підставі, що вони впливають на мобільність трудової міграції. Міграції в сусідні країни, які близькі не тільки географічно, але й за культурою, менталітетом та мовою, представляють величезну зацікавленість для більшості трудових мігрантів. Це вигідно і для тих мігрантів, які знаходиться у фінансових обмеженнях (економія на транспорті), і для тих, хто погано або не досить добре знає державну мову в обраній країні, і для тих, хто психологічно ще не готовий до пошуку роботу в більш віддалених країнах (наприклад, на інших континентах).

На сьогоднішній день існують різні підходи до класифікації факторів міграції:

– частина дослідників розділяє фактори на неекономічні та економічні,

– інші поділяють на об'єктивні та суб'єктивні чинники,

– решта дослідників поділяє фактори на такі, які притягують та відштовхують.

Класифікація чинників щодо розподілу на економічні та неекономічні нами вже розглянута. Розглянемо інші підходи до класифікації факторів.

Серед об'єктивних чинників трудової міжнародної міграції необхідно виділити характерну відмінність між країною-донором та країною-реципієнтом за такими позиціями:

– демографічна ситуація, тобто темп природного приросту жителів в одній країни значно більший ніж у іншої;

– рівень загального економічного розвитку на користь приймаючої країни або регіону[34, с. 210].

Крім об'єктивних факторів слід враховувати суб'єктивний фактор, який проявляється в різній оцінці доцільності міграції конкретною людиною, тобто його особистими уподобаннями.

Відповідно до своєї теорії міграції, Е. Лі розділяє всі фактори міжнародної міграції на фактори «притяжіння та відштовхування», тобто на фактори, що мають вплив на бажання та намір здійснити міграцію.

Ці фактори, на думку Е. Лі, ««необхідно підсумувати в такий спосіб» [35, с. 49-50]:

– фактори, які пов’язані з місцем (країною) походження;

– фактори, які пов’язані з місцем (країною) призначення;

– проміжні перешкоди;

– особисті фактори».

Е. Лі відносить до факторів «відштовхування» ті чинники, які змушують особистість залишати свою країну походження (проживання). Прийняття рішення про міграцію, яке «відштовхує» може відбуватися з причин різного характеру: економічного, культурного, правового, соціального, тощо. На думку Т. Ромащенко та І. Кукурудзи, до факторів «відштовхування» можна віднести як

соціальні фактори, так і економічні, серед яких найбільш важливими є: низький рівень життя у країні проживання, невідповідність між фактичною вартістю життя в країні походження та рівнем оплати праці, велика відмінність у розмірах заробітної плати у країні проживання та у інших країнах, скорочення та безробіття, неефективна політика всередині країни, тощо[36, с. 102-103].

Фактори «притяжіння» – це ті чинники, які стимулюють (спонукають) людини зробити вибір на користь тієї чи іншої країни. До факторів «притяжіння» зазвичай відносять загальну сукупність бажаних критеріїв або умов для трудової міграції в інших країнах (наприклад, істотна відмінність у економічних, політичних та соціальних умовах, велика мобільність та можливість працевлаштування мігранта в обраній країні та відсутність фінансових, правових або інших перешкод на шляху міграції[37, с. 32].

Фактори «притяжіння» є дещо більш соціальними ніж фактори «відштовхування» через прагнення трудових мігрантів отриматибільш вищий рівень соціального захисту, відсутність корупції, наявність політичної стабільності в обраної країні[36, с. 102].

Серед факторів «притяжіння» перевага віддається можливості поліпшення якості життя трудового мігранта та його сім'ї, можливості працевлаштування на новому місці, безпека, соціальний захист, тощо.Фактори «притяжіння», так само як і фактори «відштовхування», можуть бути економічними, соціальними, культурними, правовими, тощо табл.1.2)[38, с. 32-32]:

Таблиця 1.2

Фактори впливу на процес трудової міжнародної міграції

Фактори «відштовхування»	Фактори «притяжіння»
Економічні:	
Низька оплата праці	Висока оплата праці
Високий рівень безробіття в країні та дисбаланс на ринку праці	Наявність вільних робочих місць
Низька якість життя населення	Висока якість життя

Економічна нестабільність	Розвинута та стабільна економіка
Обтяжлива система оподаткування	Ліберальна система оподаткування
Соціальні:	
Незадовільні умови праці	Кращі та гідні умови праці
Недоступна або неякісна система охорони здоров'я	Високоякісна та доступна система охорони здоров'я
Неякісна та непрестижна система освіти	Якісна та престижна система освіти
Відсутність можливостей для професійної самореалізації	Наявність можливостей для професійної самореалізації
Політичні:	
Політична нестабільність	Стабільність політичної системи
Загроза безпеці життєдіяльності	Відсутність небезпеки
Відсутність ефективних державних інструментів щодо міграційної політики в державі	Лояльна міграційна політика урядів країн-реципієнтів
Корумпованість владних структур	Відсутність корупції
Нерозвиненість демократії	Розвинена демократія
Екологічні:	
Низька якість питної води та їжі	Чиста питна вода та екологічно безпечна їжа
Забруднене навколишнє середовище	Краща екологічна ситуація
Культурні:	
Расова дискримінація	Відсутність расової дискримінації
Релігійні переслідування	Свобода віросповідання
Етнічна дискримінація	Відсутність етнічної дискримінації

У будь-якому випадку, користь від трудової міграції повинна бути переважною, щоб побороти так звані «проміжні перешкоди». Проміжні перешкоди, на думку Е. Лі, це перешкоди, які з'являються на шляху до міграції та перешкоди, які можуть бути і уявними в тому числі: мовні бар'єри, культурні перешкоди, міфи про ворожість населення країни, до якої мігрує людина, тощо.

Деякі фактори можуть бути і «притягуючими», і «відштовхуючими», тобто універсальними. Наприклад, демографічний фактор як універсальний описують у

своїй гіпотезі Дж. Холіфілд та К. Бреттелл: «Демографія грає велику роль в міграції через дисбаланс між населенням, що призводить до «відштовхуючого» фактору в перенаселених популяціях і «притягуючими» фактором до країн з нечисленним населенням.»[39, с. 7].

Дослідники не у всіх країнах однаково розглядають і вивчають фактори «притяжіння» та «відштовхування». На думку В. Акопяна, у країнах, з яких населення мігрує з буд-яких причин більше уваги приділяється дослідженню факторів «відштовхування», а у країнах, в які це населення їде, навпаки, досліджують фактори, які саме «привертають» мігрантів[40, с. 32-32].

Трудова міжнародна міграція є природною відповідною реакцією населення на досить негативні зміни в соціально-економічному житті населення країни під час негативних структурних змін в економіці, за умови деформованості внутрішнього ринку праці, масового безробіття[41, с. 3].

1.3. Наслідки трудової міжнародної міграції

На сьогодні немає жодної країни у світі, яка б на будь-якому етапі свого розвитку не була б залучена у процес світових міграційних явищ: або як країна-донор, тобто постачальник трудової сили, або як країна-реципієнт. Внаслідок такого світового явища, як трудова міжнародна міграція (переміщення трудової сили у міждержавному просторі) відбувається вибуття або прибуття робочої сили, яка забезпечує своєю діяльністю різні галузі країни: культури, медицини, науки, будівництва, виробництва тощо. Враховуючи той факт, що в різних країнах є різний рівень життя, можна стверджувати, що трудова міжнародна міграція була й надалі буде соціально-культурним явищем.

Вивчаючи трудову міжнародну міграцію як явище, важливо звернути увагу на її наслідки як для країни-донора, так й для країни-реципієнту. Наслідки трудової міжнародної міграції неоднозначні та мають як позитивний, так негативний характер впливу на соціальні та економічні сфери країн, які залучені у процес міграції.

Позитивні наслідки:

– трудова міжнародна міграція є вдалим способом працевлаштування безробітного населення за кордоном та дає змогу зменшити всередині країни соціальну напругу в суспільстві;

– дає можливість не тільки знайти роботи, але також й поліпшити самі умови праці;

– трудова міжнародна міграція сприяє надходженню у країну-донора чималих коштів, які можна розглядати як свого роду інвестування в її економіку;

– позитивним можна вважати і те, що завдяки трудової міграції відбувається виробничий, науковий, культурний та інші обміни між країнами;

– трудові мігранти, які повертаються додому зі своїм заробітком, мають можливість розпочати свій власний бізнес і це сприятиме появі нових робочих місць.

Міграція може мати позитивні ефекти і для приймаючої країни при нестачі трудових ресурсів, і для країни, яка «віддає» свій надлишок трудових ресурсів.

Позитивних наслідків доволі чимало, проте, на жаль, масштаби негативних наслідків трудової міжнародної міграції значно більші.

Негативнінаслідки:

– існує серйозна загроза втрати виробничого, наукового та інтелектуального потенціалу, робочої сили працездатного віку.У кращому випадку ця втрата має тимчасовий характер, проте у останні часи спостерігається така тенденція неповернення трудових мігрантів до себе в країну, що перетворюється у не зворотні втрати людського капіталу. Ця перспектива стає більш реальнішою зі збільшенням часу закордонних трудових поїздок, кращою адаптацією мігрантів за кордоном, покращенням умов проживання та фінансового становища. Трудові мігранти асимілюються в новій державі, забирають свої родини та стають частиною людського капіталу вже країни-реципієнта. Таким чином, трудова міжнародна міграція може виступати фактором, який значно підвищує ризик еміграції;

– у більшості випадків, трудові мігранти намагаються приховати зароблені гроші, щоб не сплачувати податки;

– з'являються загрози, які мають соціальний характер та пов'язані із руйнуванням родин трудових мігрантів або навіть сирітства дітей, порушенням статево-вікової структури в країні-донорі, демографічні проблеми.

Трудова міжнародна міграція в сучасних умовах глобалізації економічного розвитку уявляє собою масштабне явище, яке викликає неоднозначні наслідки та слабо регулюється. Процес трудової міграції має наслідки в соціально-економічних сферах у країнах. Наслідки можуть відбуватися через міграційні переміщення, збільшення масштабів викликає деформації, які можуть мати як позитивний, так й негативний вплив на розвиток як країн-донорів, так і країн-реципієнтів.

Більш детальний вплив наслідків трудової міжнародної міграції для країн представимо у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Наслідки трудової міжнародної міграції

Для країн-донорів	Для країн-реципієнтів
Позитивнінаслідки:	
– підвищеннярівняжиттятрудового мігранта та йогородини;	– поповненнявнутрішнього ринку праціпереважнобільшдешевшоюробочою силою;
– підвищенняквaліфікації трудового мігранта, щоповернувся на батьківщину;	– мождивістьвикористовувати для роботивжепрофесійно-підготовленихмігрантів (заощадженнякоштів та часу на навчання);
– зниженнянапругина ринкупраці черезвиїздчастинитрудоактивногонаселення;	– підвищенняконкуренції на внутрішньому ринку праці, таким чиномпрацедавцімаютькращуможливість обрати більшкваліфікованогопрацівника;
– сприяєнадходженню у країну-донора чималихкоштів, якіможнарозглядати як свого роду інвестування в їїекономіку;	– прискоренняекономічногозростання;
– можливістьстворенняновихробочихмісць через відкриттятрудовимимігрантамисвогобізнесу за рахунокзароблених ними коштів за кордоном.	– розширення культурного різноманіття.

Продовження табл. 1.3

Негативнінаслідкитрудовоїміграції:	
– втратикраїнипов'язані з відтокомлюдськогокапіталу;	– підвищеннятиску на внутрішнійринокпраціїноземноїробочоїсили;
– відтік«мізків», кваліфікованихспеціалістів, та, як наслідок, зниження культурного,	– неконтрольованізростаючимасштабинелегальнихмігран

науковогорівня та технологічногопотенціалу;	тів;
– ризикируйнування родин;	– ймовірнісьдодаткових проблем,пов’язаних з соціальнимзахистомтрудовихмігрантів;
– ризикипоширеннясоціальногосирітства;	– відтікнаціональноївалюти;
– скороченняпрацездатногонаселення та порушеннястатево-вікової структури;	– підвищенняконкуренції на внутрішньомуринку праці;
– старіннянаселення;	– ризкивиникненнятіньових ринківпраці та тіньовихосередківжиттєдіяльностііноземців;
– економічний спад;	– ризикивтративласного трудового капіталу, внаслідокприпливудешевоїробочоїсили;
– декваліфікаціївнаслідоквиконання закордоном переважнонизькокваліфікованихробіт.	– втратадешевихспеціалістів-імігрантів, приїхповерненні на батьківщину.

Не можна залишити без уваги і наслідки трудової міграції для самих активних учасників трудової міграції. Трудові мігранти, у порівнянні з країнами залишаються в кінцевому підсумку в більш виграшному положенні за рахуноксвоєї економічної вигоди – значного збільшення доходу. Користь від трудової міграції може бути ще оцінена не тільки з економічної точки зору, але й з соціальної, розширюючи можливості в цивільно-правовому аспекті.

Наслідки трудової міжнародної міграції для трудових мігрантів наступні:

–позитивні: зростання доходів, посилення соціальних гарантій, поліпшення якості життя мігранта та членів його родини, отримання додаткових прав свободи людини, можливість отримання нових знань, навичок та підвищення кваліфікації;

– негативні: ризики особистого характеру, що можуть бути пов'язані з переміщенням на нове місце роботи, психологічні та соціальні наслідки для родини, психологічне навантаження на трудового мігранта, ризики та загроза потрапити в трудове рабство за кордоном.

Таким чином, зробити однозначний висновок про те, що трудова міжнародна міграція – явище позитивне чи негативне, не є можливим. Саме тому в кожному конкретному випадку важлива об'єктивна оцінка держави[33, с. 55-56].

Дослідники й вчені вивчають такі напрямки міграційних процесів: міграція трудової сили з країн, що розвиваються в розвинені країни та трудова міграція між розвиненими країнами. І в одного, і в іншого напрямку міграційних процесів

є негативні наслідки, але вони носять різний характер. Трудова міграція між розвиненими країнами відбувається, як правило, на рівні висококваліфікованих кадрів, відбувається в основному у вигляді «витоку мізків» та в більш меншою мірою залежить від економічних та соціальних факторів. Трудова міграція з країн, що розвиваються відбувається в основному на рівні низькокваліфікованої робочої сили, приплив нелегальної робочої сили може бути великою проблемою для приймаючої розвиненої країни і протистояти цьому досить важко.

Трудова міжнародна міграція майже неконтрольований процес та має стихійний характер. Масштаби трудових міжнародних міграцій, що безконтрольно зростають, мають, як правило, негативні наслідки для розвитку країни. До вирішення проблем та наслідків трудових міжнародних міграційних процесів потрібно підходити досить серйозно. В гіршому випадку, вони можуть спричиняти соціальні та економічні проблеми всередині країн, які беруть участь в міграційних процесах, наприклад: підвищення цін на нерухомість, на продукти харчування, проблеми освіти, криміналізація суспільства, проблеми в системі охорони здоров'я тощо[42, с. 284].

Для того, щоб пом'якшити вже існуючи або можливі негативні наслідки трудової міжнародної міграції, а також для того, щоб отримати максимальну користь від неї, уряди країн використовують на державному рівні різні методи регулювання міграційних процесів.Для продуктивного економічного, соціального та демографічного розвитку уряди країн впроваджують кардинальні програми щодо регулювання масштабів трудової міграції на будь-якому рівні.

Можна точно стверджувати про такий беззаперечний факт, що насьогодні трудова міжнародна міграція населення є явищем масштабним, загальнодержавним та світовим, яке потребує серйозного всебічного аналізу, вивчення, прогнозування та адекватної реакції держави через формування та реалізацію національної еміграційної та імміграційної політики[43, с. 1].

РОЗДІЛ 2
ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ТРУДОВОЇ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ

2.1 Аналіз масштабу трудової міжнародної міграції українців

Основною складовою трудової міжнародної міграції в сучасному світі є переміщення через економічні причини, перш за все короткочасні переміщення, за допомогою яких мігранти мають на меті отримати більш більший обсяг оплати праці. У таких трудових міграціях першорядну роль відіграє співвідношення якості життя в країні громадянства (постійного місця проживання) трудового мігранта та країнах, куди планує відправиться трудовий мігрант. Однак, на жаль, існує досить багато і інших причин для вимушеного переселення, які можуть бути викликані військовими конфліктами, бойовими діями та різного роду катастрофами (наприклад, техногенними або екологічними). Україна насьогодні значно поступає більшості країн ЄС за якістю та рівнем життя, це стимулює до трудового переміщення деякої частини українських громадян, які сподіваються за допомогою трудової міграції поліпшити якість свого життя та своєї родини. Трудові мігранти бажають не тільки отримувати гідну оплату праці (хоча ця фактор є основним), але й більш комфортного, безпечного та спокійного життя у країнах, де буде доступними і престижна освіта, і сучасна якісна медицина, і чисті вулиці у містах, і хороші дороги, і більш доступні якісні продукти харчування, тощо.

Перша велика хвиля трудової міжнародної міграції відбувалася ще в 90-х роках у перші роки незалежності країни. За різними даними, в той час з країни виїхало майже 7 млн. трудових мігрантів. На початку 2000-х років після стабілізації економіки України трудові мігранти, які виїхали з України почали поступово повертатися додому. Зараз ми переживаємо другу хвилю трудової міграції, початок якої спостерігався у 2015 році. Передумовами другої хвилі були економічні проблеми в країні, що виникли через низку сформованих причин: військова агресія з боку Росії, анексування п-ва Крим, початок військових дій на сході країни, масштабна внутрішня міграція населення з території Криму та сходу країни, девальвація національної валюти, зростання безробіття. Ще більший

сплеск трудової міграції стався в 2017 році після того, як був підписаний та введений в дію безвізовий режим між ЄС та нашою країною.

За даними Міністерства соціальної політики України та зі слів її колишнього міністра Андрія Реви, у трудовій міграції за кордоном постійно працює приблизно 3,2 мільйона громадян, а кількість же трудових мігрантів з України, які тимчасово працюють за кордоном коливається за різними даними від 7 млн. осіб до 9 млн. осіб. На думку і деяких спеціалістів, чисельність одночасно працюючих за кордоном українських мігрантів найбільш вірогідно становить 3 млн. чоловік[44, с. 14].

У 2020 році на тлі пандемії COVID-19 число трудових мігрантів з України, що працюють за кордоном за даними Світового банку оцінюється приблизно в 3-4 мільйони чоловік[45, с. 20].

Трудові мігранти в цей час досить важко знаходили робочі місця, оскільки через жорсткість прикордонного контролю були заблоковані переміщення по Європі, в тому числі і в сусідні країни. Деякі з трудових мігрантів повернулися в Україну, але левова частка залишилася перечікувати пандемію за кордоном, не дивлячись на те, що вони опинилися в дуже скрутному становищі.

За оцінкою Всеукраїнської асоціації компаній з міжнародної зайнятості близько 5 мільйонів українців, з 42-мільйонного населення є трудовими міжнародними мігрантами. На жаль, значна частина українських трудових мігрантів – це представники дефіцитних насьогодні робітничих професій в Україні. Більшість з трудових українських мігрантів обрало Польщу, де за даними Центрального банку Польщі на 2019 рік працювало близько 1,2 мільйона українських працівників[46, с. 17].

Державні органи не мають інструментів, щоб порахувати українських працівників за кордоном та на теперішній час немає точної статистики кількості трудових мігрантів, які виїхали за останні роки. Оскільки демографічна статистика та статистична служба України знаходяться в незадовільному стані, то більшість розрахунків в області даних по трудових ресурсах базується на експертних оцінках, які можуть різнитися між собою.

Державна служба статистики України проводила масштабні опитування населення у 2008, 2012 та 2017 рр., було опитано приблизно понад 40,5 тис. громадянУкраїни у віці 15-70 роки, які в цей період працювали або шукали роботу в іншій країні.

Таблиця 2.1

Масштаби міжнародної трудової міграції, млн. осіб

	01.01.2005 - 01.06.2008	01.01.2010- 17.06.2012	01.01.2015- 18.06.2017
Данізагальнонаціональнихопитувань	1,5	1,2	1,3
Оцінказагальнихмасштабів	2,1	1,9	2,7
у т.ч. довгостроковатрудоваміграція, яка можетрансформуватися в постійну	0,5	0,7	1

Розробка НАНУ за даними ОТМ 2008, 2012, 2017 рр.[47, с. 10].

За результатами досліджень ОТМ (табл.2.1), упродовж першого періоду за кордоном працювали 1,5 млн. українських громадян (5,1% від всього населення України працездатного віку); упродовж другого періоду за кордоном працювало 1,2 млн. осіб (3,4% від населення України працездатного віку); упродовж третього періоду в інших країнах в трудовій міграції знаходилось 1,3 млн. осіб (4,5% від населення віком 15-70 років). Таким чином, за 5 років спостереження рівень частки трудових мігрантів працездатного віку зріс майже на третину або на 1,1% від загальної кількості населення України.

Існують побоювання у суспільства, що з України за кордон багато їде працювати молодь з вищою освітою, але масової тенденції насьогодні не спостерігається. З даних табл. 2.5 бачимо, що частка міжнародних трудових осіб з повною вищою освітою становить 16%. Переважно у міжнародній трудовій міграції – це громадяни України з професійно-технічною (33,9%) та повною загальною середньою освітою (30,1%).

Таблиця 2.2

Трудові мігранти за рівнем освіти, %

Рівеньосвіти	2008	2012	2017
Повнавища	13,9	15,4	16,4
Базоваабонеповнавища	17,3	15,1	17,1
Професійно-технічна	-	-	33,9
Повназагальнасередня	59	64,9	30,1
Базовазагальнасередняабо початкова загальна	9,8	4,6	2,5

Складено НАНУ за даними ОТМ 2008, 2012,2017рр. [47, с. 12].

Згідно з опитуваннями основними країнами призначення для українських трудових мігрантів були такі країни: Польща (38,9%), Росія (26,3%), Італія (11,3%), Чехія (9,4%), Португалія (1,6%), Угорщина (1,3%) (табл.2.4).До інших країн, яким також віддають перевагу українські трудові мігранти належать Сполучені Штати Америки (1,8%), Білорусь (1,7%), Ізраїль (1,1%), Фінляндія (1,0%) та Німеччина (0,8%).Згідно з даних табл.2.2спостерігаємо зміну домінуючого східного напрямку трудового міграційного потоку з такої країни як Росія, на західний напрямок до країн ЄС, насамперед до Польщі.

Таблиця 2.3

Країни призначення трудових мігрантів за даними обстежень Держстату у 2008 р., 2012 р., 2017 р.,%

Основнікраїнипризначення	Чисельністьтрудовихмігрантів за данимиобстеженьДержстату, %			Абс.відх., %	
	2008	2012	2017	2012/2008	2017/2012
Польща	8,0%	14,3%	38,9%	6,3%	24,6%
Росія	48,1%	43,2%	26,3%	-4,9%	-16,9%
Італія	13,4%	13,2%	11,3%	-0,2%	-1,9%
Чехія	12,9%	11,9%	9,4%	-1,0%	-2,5%
Португалія	3,2%	1,9%	1,6%	-1,3%	-0,3%
Угорщина	2,6%	1,8%	1,3%	-0,8%	-0,5%
Іншікраїни	11,80%	13,70%	11,20%	1,9%	-2,5%

Складенота розраховано автором за даними МОМ[48, с. 8].

Також за даними табл.2.3 та рис.2.1 ми бачимо, що 2017 році відбувся перерозподіл майже по всіх основних країнах на користь такої країни, як Польща.

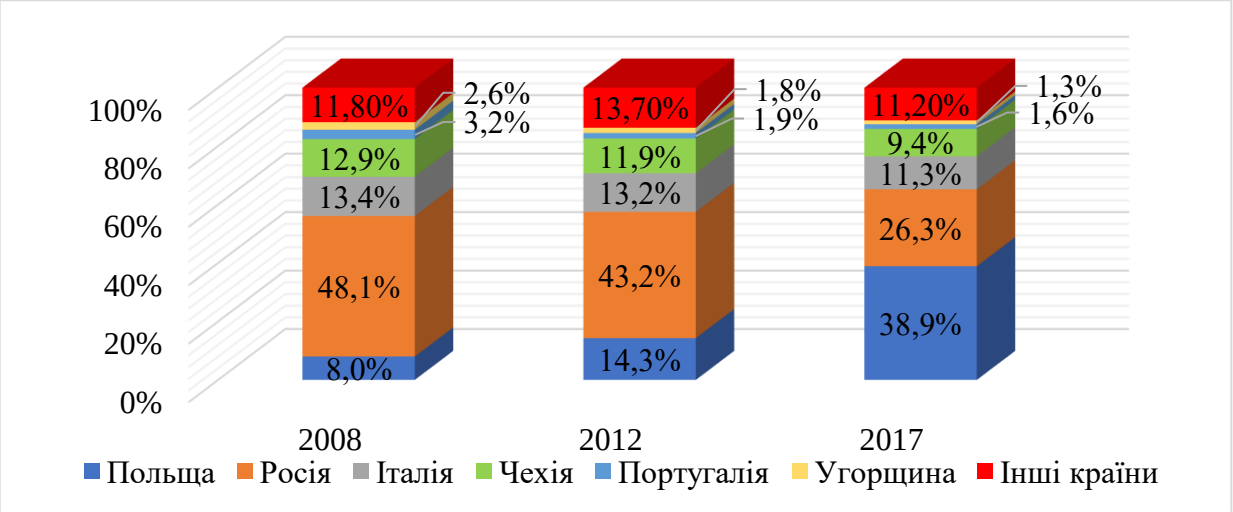

Рис. 2.1. Структура української трудової міграції за основними країнами призначення за 2008 р., 2012 р., 2017 р.

Частка Польщі у 2017 році збільшилась у порівнянні з 2012 роком з 14,3% до 38,9%, а це майже на 25%. Це відбулось більшим чином за рахунок втрати Росією своєї частки з 43,2% до 26,3%, а це майже на 17%. Такий перерозподіл відбувся по двох причинах: насамперед, через економічні проблеми в Україні, які почались після початку військової агресію з боку Росії; по-друге, Україна отримала у 2017 році безвізовий режим з країнами ЄС.

За словами президента Всеукраїнської асоціації компаній з міжнародного працевлаштування Василя Воскобійника, останніми роками кількість українців трудових мігрантів, які працюють поза межами України легально, зростає. «У серпні цього року в Польщі поставили абсолютний історичний рекорд – 507 тисяч українців виявились платниками податків у місцевий Фонд соціального страхування. Це майже на 20 тисяч більше, ніж було на січень цього року. Тобто, ще до початку локдауну. Це свідчить про те, що більшість українців, які працюють закордоном, зокрема, в Польщу, все більше працюють саме в легальних сферах», – підсумував він[49].

За даними Євростату серед усіх світових мігрантів українські трудові мігранти у 2019 році отримали найбільше дозволів про проживання в країнах ЕС, 87% з яких для ведення оплачуваної трудової діяльності. Найбільше в Євросоюзі дозволів для працевлаштування видала Польща – 52% або 625 тис., з них 551 тис.

дозволів було видано українцям. Це вже четвертий рік поспіль, коли українці отримали найбільше посвідок на проживання в ЄС[50].Серед усіх отриманих українцями дозволів на проживання в країнах ЄС – 87% дозволів для ведення оплачуваної трудової діяльності.

Проаналізуємо статистичну чисельність вперше оформлених дозволів на проживання в ЄС, що отримали українські мігранти для ведення оплачуваної трудової діяльності (табл. 2.4):

Таблиця 2.4

Динаміка чисельність вперше оформлених дозволів на проживання громадян України в країнах ЄС за період 2015-2019 рр.

Країни	Кількість виданих дозволів (од.)					Абс.відх., млрд.дол.США		Темп приросту,%	
	2015	2016	2017	2018	2019	2018/ 2017	2019/ 2018	2018/ 2017	2019/ 2018
Польша	354144	464279	545266	468571	551109	-76695	82538	-14,1	17,6
Чеськареспубліка	8051	7607	9768	17674	35484	7906	17810	80,9	100,8
Угорщина	849	1711	7196	20841	25543	13645	4702	189,6	22,6
Словаччина	1335	1241	2157	7675	13030	5518	5355	255,8	69,8
Литва	1363	2301	4266	5515	9704	1249	4189	29,3	76,0
Фінляндія	956	1083	1313	551	8241	-762	7690	-58,0	1395,6
Данія	1547	1903	2396	2760	2948	364	188	15,2	6,8
Хорватія	35	185	343	832	2097	489	1265	142,6	152,0
Латвія	870	920	1086	1853	2006	767	153	70,6	8,3
Іспанія	1095	898	1046	2013	2002	967	-11	92,4	-0,5
Німеччіна	552	1332	1290	1678	1337	388	-341	30,1	-20,3
Норвегія	624	633	780	886	1228	106	342	13,6	38,6
ІншікраїниЄС	4622	3112	3588	4555	4873	967	318	27,0	7,0
ЗагаломЄС	376043	487205	580495	535404	659602	-45091	124198	-7,8	23,2

Складено автором за даними Євростату[51].

За допомогою отриманих результатів з таблиці 2.4 ми чітко бачимо, що серед країн ЄС на першому місці знаходиться та значно лідирує по видачі дозволів на ведення трудової діяльності для українських мігрантів така країна як Польща. Дані всіх інших країн ЄС на діаграмі будуть досить не чітко виглядати на її тлі та на цій підставі, ми вважаємо, необхідно побудувати для Польщі окрему

діаграму обсягу видачі дозволів на ведення трудової діяльності за період 2015-2019 рр. (рис.2.2).

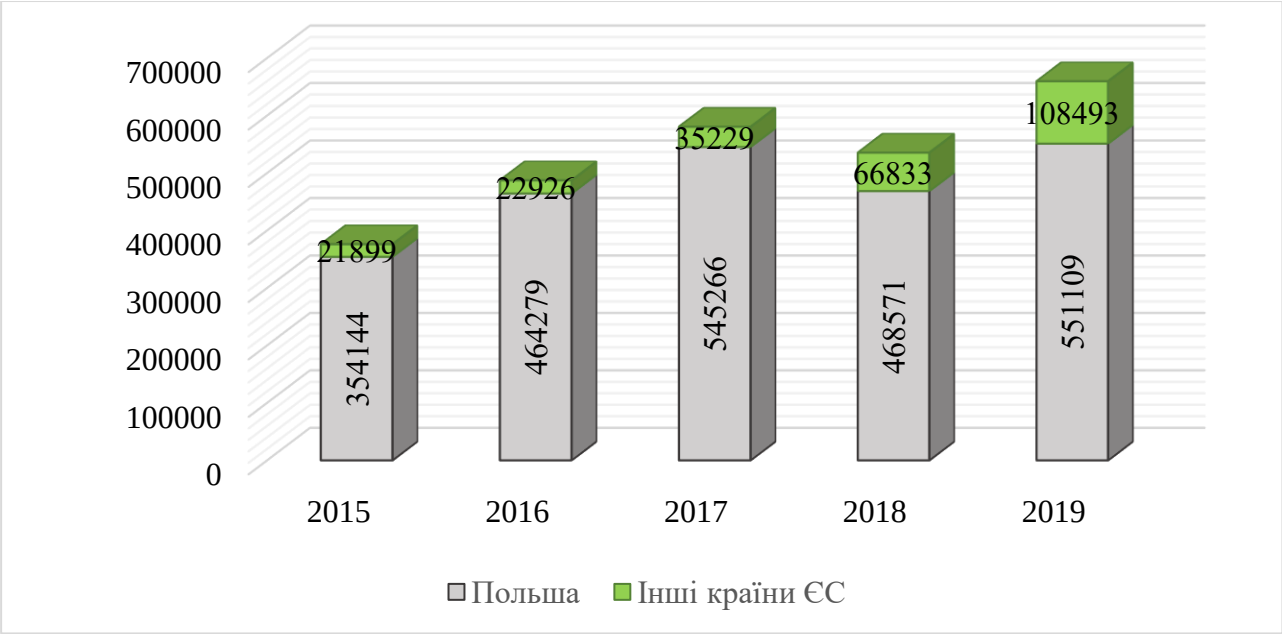

Рис. 2.2. Обсяг видачі дозволів на ведення трудової діяльності на території Польщі за період 2015-2019 рр. [Додаток А]

За допомогою отриманих даних у табл.2.4 та рис.2.2 стосовно дозволів ведення трудової діяльності на території Польщі ми бачимо, що у 2019 році було видано на 82538 дозволів або на 17,6% більше ніж у попередньому 2018 році. Загальна сума дозволів по ЄС за 2019 рік склала 659602од., з яких 551109 од. видано у Польщі.

Загалом за період 2015-2019 роки обсяг дозволів ведення трудової діяльності на території ЄС збільшився на 283 559 од. або на 75,4%, обсяг дозволів ведення трудової діяльності на території Польщі збільшився на 196 965 од. або майже на 56%. Поступове збільшення отримання офіціальних дозволів свідчить про те, що більша частка українських трудових мігрантів, які працюють в ЄС, зокрема, в Польщі, все більше та більше обирають для свого працевлаштування саме легальні сфери трудового міжнародного ринку і цьому є багато причин, наприклад, соціальна захищеність, можливість отримати карту побуту, тимчасового житла, можливість отримати медичну страховку, компенсації, виплати у разі скорочення, тощо.

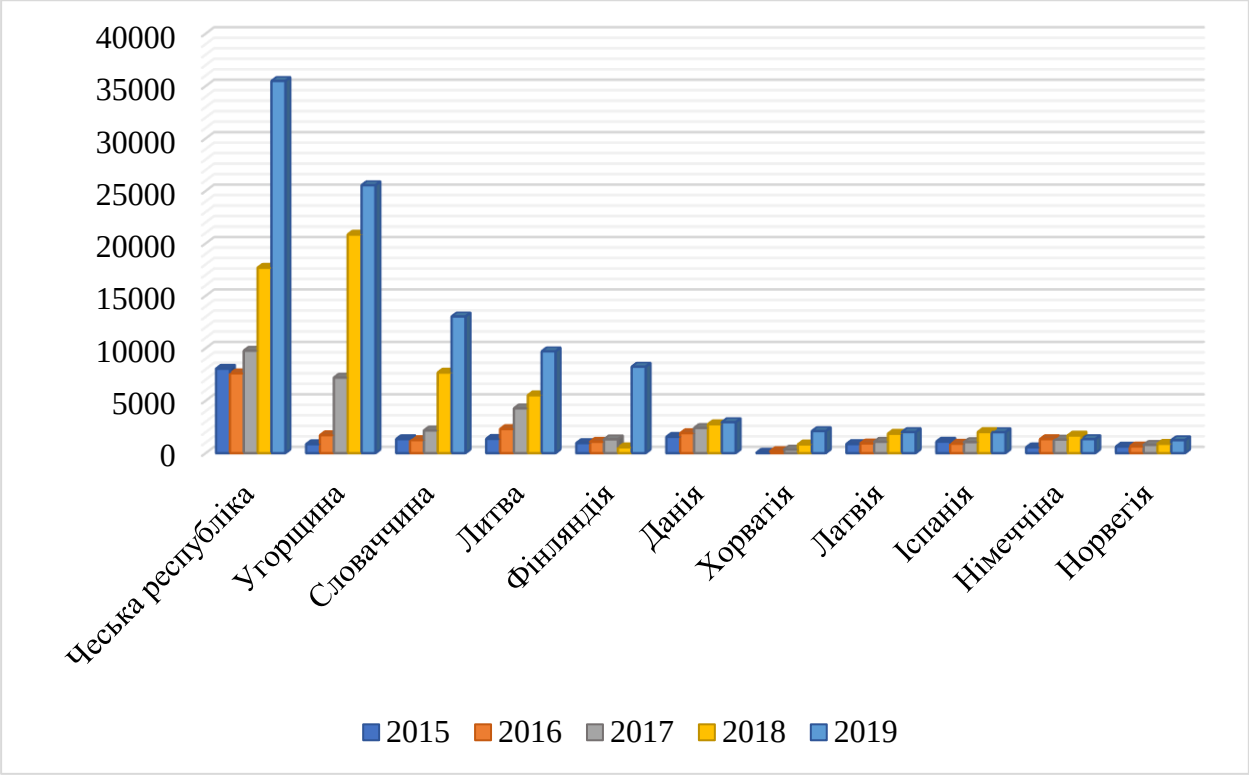

Рис. 2.3. Обсяг видачі дозволів на ведення трудової діяльності на території ЕС за основними країнами (без даних по Польщі)за період 2015-2019 рр. [Додаток А]

За допомогою отриманих даних у табл.2.4 та рис.2.3 стосовно виданих дозволів на ведення трудової діяльності на території ЄС ми бачимо, що у 2019 році на другому місці опинилась Чеська республіка, випередивши Угорщину, з обсягом дозволів у кількості 35484 од. У 2019 році було видано на 17810 дозволів, а це в два рази більше ніж у попередньому 2018 році! У 2018 році було видано на 7 906 дозволів або майже на 81% більше ніж у 2017 році. Загалом за період 2015-2019 роки обсяг дозволів ведення трудової діяльності на території Чеська республіка збільшився на 27 433 од. або більше чим в чотири рази.

На третьому місці стосовно виданих дозволів на ведення трудової діяльності у 2019 році знаходиться Угорщина з обсягом дозволів у кількості 25543 од. У 2019 році було видано на 4 702 дозволів або на 22,6% більше ніж у попередньому 2018 році. У 2018 році було видано на 13 645 дозволів або майже на 189,6% більше ніж у 2017 році!

На четвертому місці з обсягом 13030 виданих дозволів на ведення трудової діяльності у 2019 році знаходиться Словаччина. У 2019 році було видано на 5 355 дозволів або на 70% більше ніж у попередньому 2018 році. У 2018 році було видано на 5 518 дозволів або майже на 260% більше ніж у 2017 році!

На п’ятому місці з обсягом 9 704 виданих дозволів на ведення трудової діяльності у 2019 році опинилася Литва. У 2019 році було видано на 4 189 дозволів або на 76% більше ніж у попередньому 2018 році. У 2018 році було видано на 1 249 дозволів або майже на 29,3% більше ніж у 2017 році!

На шостому місці з обсягом 8241отриманих дозволів на ведення трудової діяльності у 2019 році опинилася Фінляндія. У 2019 році було видано на 7 690 дозволів більше і це майже в 15 разів ніж у попередньому 2018 році! Проте у 2018 році було видано на 762 дозволу менше або на 58% ніж у 2017 році.

На сьомому місці знаходиться Данія, обсяг дозволів на ведення трудової діяльності у 2019 році склад 2 948 од. У 2019 році було видано на 188 дозволів більше або на 7% ніж у попередньому 2018 році. У 2018 році було видано на 364 дозволу менше або на 15% ніж у 2017 році.

На восьмому місці опинилась Хорватія з обсягом дозволів на ведення трудової діяльності у 2019 році у розмірі 2 097 од. У 2019 році було видано на 1 265 дозволів більше або на 152% ніж у попередньому 2018 році. У 2018 році було видано на 489 дозволу менше або на 142% ніж у 2017 році.

Далі йдуть такі європейські країни як Латвія, Іспанія, Німеччина, Норвегія з обсягом дозволів на ведення трудової діяльності у 2019 році у розмірі 2 006 од., 2002 од., 1 337 од., 1 228 од. відповідно.

На частку інших країн ЄС у 2019 році припадає обсяг у розмірі 4873 дозволів на ведення трудової діяльності. Загалом за період 2015-2019 роки обсяг дозволів на ведення трудової діяльності на території ЄС збільшився на 283559 од. або на 75,4%.

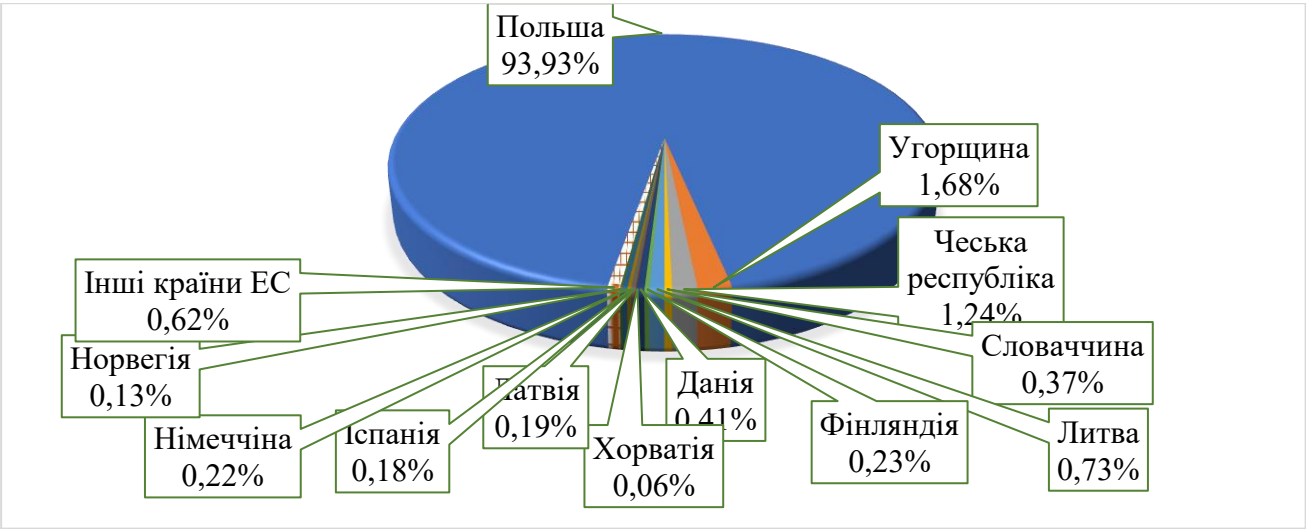

Рис. 2.4. Структура дозволів на ведення трудової діяльності на території ЄС за основними країнами за 2017 рік

Проаналізуємо структуру дозволів на ведення трудової діяльності на території ЄС за основними країнами за період 2017-2019 рр. (рис.2.4, рис.2.5, рис.2.6).

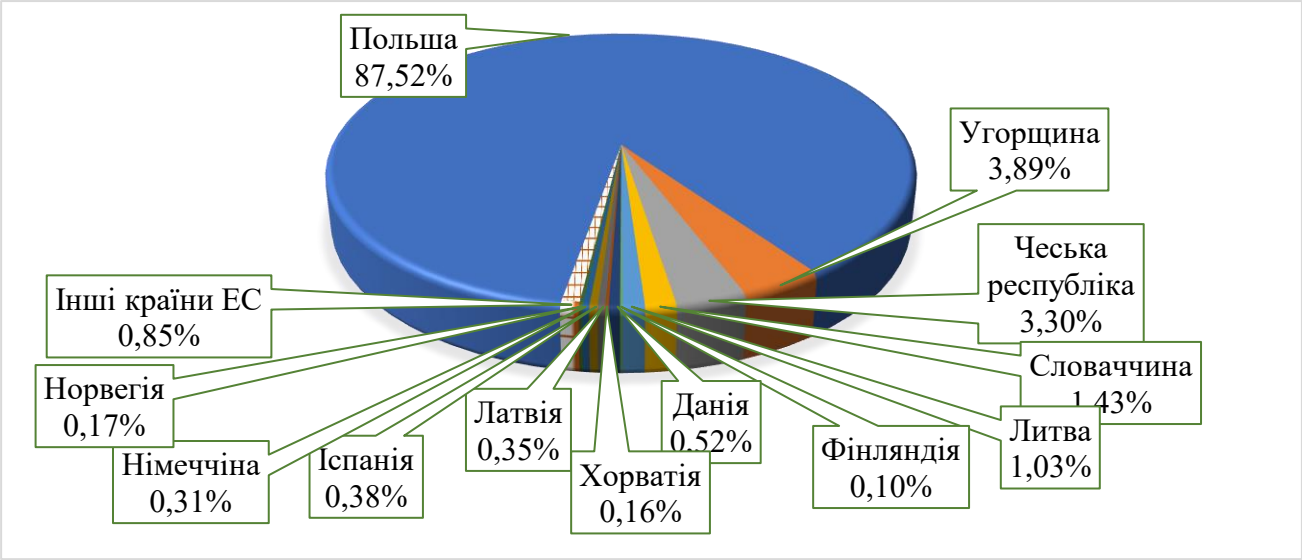

Рис. 2.5. Структура дозволів на ведення трудової діяльності на території ЄС за основними країнами за 2018 рік

За допомогою отриманих даних рис.2.4, рис.2.5 бачимо, що у 2018 році відбулося зменшення частки дозволів на ведення трудової діяльності, які надала Польща з 93,93% до 87,52%. Перерозподіл у структурі дозволів на ведення трудової діяльності за основними країнами у 2018 році у порівняні з 2017 роком відбувся на користь таких країн: Угорщина (з 1,68% до 3,89%), Чеська республіка

(з 1,24% до 3,30%), Словаччина (з 0,37% до 1,43%), Литва (з 0,73% до 1,03%), Данія (з 0,41% до 0,52%), Хорватія (з 0,08% до 0,18%), Латвія (з 0,19% до 0,35%), Іспанія (з 0,18% до 0,38%), Німеччина (з 0,22% до 0,31%), Норвегія(з 0,13% до 0,17%), інші країни ЄС (з 0,62% до 0,85%).

При цьому, у 2018 році відбулося зменшення у структурі дозволів на ведення трудової діяльності, які надала Фінляндія з 0,23% до 0,10%.

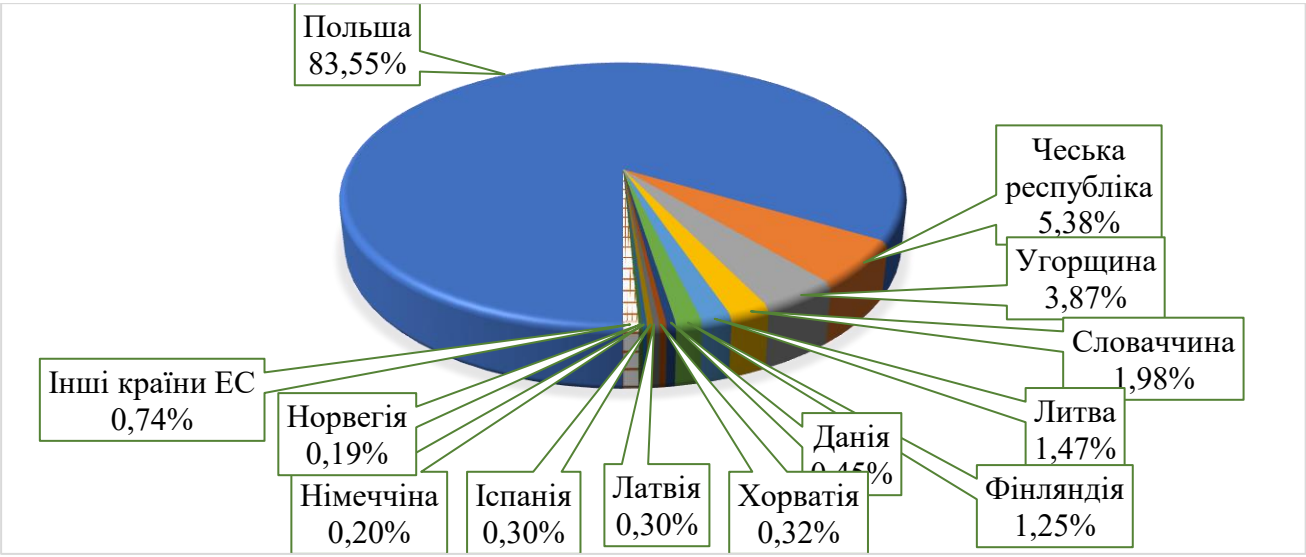

Рис. 2.6. Структура дозволів на ведення трудової діяльності на території ЄС за основними країнами за 2019 рік

За допомогою отриманих даних рис.2.5, рис.2.6 бачимо, що у 2019 році відбулося подальше зменшення частки дозволів на ведення трудової діяльності, які надала Польща з 87,52% до 83,55%. Перерозподіл у структурі дозволів на ведення трудової діяльності за основними країнами у 2019 році у порівняні з 2018 роком відбувся на користь таких країн: Чеська республіка (з 3,3% до 5,38%), Словаччина (з 1,43% до 1,98%), Литва (з 1,03% до 1,47%), Фінляндія (з 0,10% до 1,25%), Данія (з 0,52% до 0,45%), Хорватія (з 0,16% до 0,32%), Норвегія (з 0,17% до 0,19%). При цьому, у 2019 році відбулося незначне зменшення у структурі дозволів на ведення трудової діяльності, які надала Угорщина з 3,89% до 3,83%, Латвія (з 0,35% до 0,30%), Іспанія (з 0,38% до 0,30%), Німеччина (з 0,31% до 0,2%), інші країни ЄС (з 0,85% до 0,74%).

Таким чином, за останні роки спостерігаємо тенденцію переорієнтацію поки що незначної частини українських заробітчан з Польщі на Чехію та Словаччину, через більш вищі оплати праці у цих країнах. На думку деяких фахівців, якщо в Німеччині відбудеться лібералізація законодавства щодо працевлаштування трудових мігрантів, то в Німеччину можуть переїхати працювати до 50-60% українців, які зараз працевлаштовані у Польщі[52].Апоки що Польща, через лояльність свого законодавства до трудових мігрантів, а особливо до сумліннихта працьовитих українських заробітчан, залишається привабливою саме для українців. Напевно, трудова міграція українців буде зберігатися і надалі в значних масштабах[53, с.188].

Кількість жінок та чоловіків серед трудових мігрантів в кожній країні різна: наприклад, в Італії за даними НАН України чисельність жінок вища ніж чисельність чоловіків (27,0 та 4,7%, відповідно),а в Росії навпаки працює більше чоловіків ніж жінок (31,0% та 15,1%, відповідно), трудова міграційна активність чоловіків у працездатному віці більш вища, ніж у жінок (7,0% та 2,7% у віці 20–64 роки). Сільське населення України приймає більшу участь у міжнародному міграційному процесі, ніж городяни (у середньому 8,0% селян та 3,5% городян у працездатному віці 20–64 роки). Спостерігається така особливість: серед городян частка міжнародної трудової міграції поступово зменшується при зростанні їх віку, а серед селян навпаки спостерігаються два вікові піки виїзду за кордон (16-24 та 40–49 років), але також, із зниженням частки у старшому віці[47, с. 11].

Згідно з даними соціологічного дослідження, яке було проведено EWL S. A., Фондом підтримки мігрантів на ринку праці EWL та Центром східноєвропейських студій Варшавського університету, серед трудових мігрантів України, які насьогодні проживають та працевлаштовані у Польщі, гендерний склад наступний: 60,1% - чоловіки та 39,9% – жінки.

«За останніми даними, офіційними і неофіційними, у Польщі працює від 1 млн 200 тис. до 1,5 млн українських громадян. Останню цифру – 1,5 млн – оголосив у липні 2020 року консульський відділ України в Варшаві», – PR-менеджер польської компанії «EWL»АнатолійЗимнін[54].

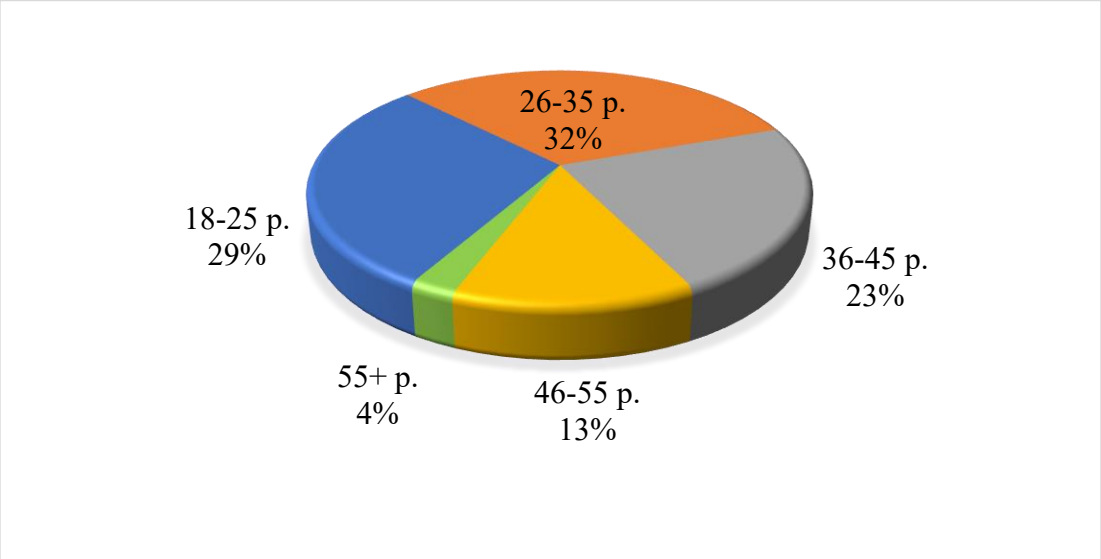

Рис. 2.7. Структура розподілу українських трудових мігрантів у Польщі за віком на 2019 рік, %

Як ми бачимо на рис.2.7,найбільша вікова група серед трудових мігрантів з України – це група віком від 26 до 35 років і вона становить майже третину від загальної кількості а саме 32%. За нею йде вікова група трудових мігрантів від 18 до 25 років, яка становить майже 30% від загальної кількості українських працівників. На третьому місці група мігрантів з віком від 36 до 45 років, яка складає майже чверть, а саме 23,1%. Частка мігрантів з вікової групи від 46 до 55 років становить 13,2% від загальної кількості. Частка працівників, яким більше 55 років становить лише 2,5%.

Українські трудові мігранти, як правило, не є конкурентами з місцевим населенням за престижні та привабливі робочі місця на ринку праці. Працівники з України найчастіше погоджуються на менш привабливі робочі вакансії, наприклад, майже 42% мігрантів з України є представниками найпростіших робочих професій, понад 25% - це кваліфіковані працівники з інструментом, кожний сьомий український трудовий мігрант працює у сфері послуг та торгівлі, і тільки кожен одинадцятий мігрант працює як, фахівець, спеціаліст або професіонал[47, с. 13].

Сфери зайнятості українських трудових мігрантів за секторами економіки наступні (загальна частка не дорівнює 100% у зв’язку з тим, що мігранти можуть працювати в декількох різних сферах): будівництво (37%), туризм та готельне

господарство (20%), сільське господарство (20%), послуги домашнім господарствам (19%), гуртова та роздрібна торгівля (10%), промислове виробництво (8%) та інші.

Джерела Нацбанку Польщі показують, що в більшості випадків тривалість перебування українських трудових іммігрантів у Польщі не перевищує 12 місяців[55].

У період 2015-2019 рр. у структурі основних причин прибуття українських трудових мігрантів до Польщі відбувся перерозподіл (рис.2.8)[56, с. 5].

За цей період основною та головною причиною була суттєва різниця у заробітній платі в Україні та Польщі на користь останньої: у 2015 році на це вказали 48% мігрантів, у 2020 році вже більша кількість трудових мігрантів, а саме 60%, вказали на таку причину, як різниця в заробітній платі.

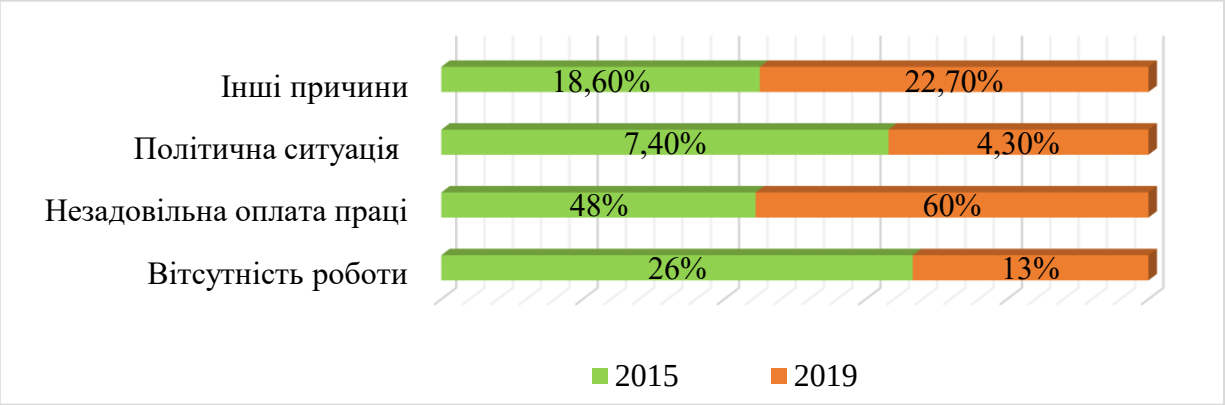

Рис. 2.8. Основні причини трудової міграції до Польщі за період 2015-2019 рр.[Додаток Б]

У 2015 році на початку хвилі міжнародної трудової міграції, яка була безпосередньо пов'язана з війною з Росією та економічною кризою в Україні, важливою причиною виїзду заробітчан були: відсутність роботи в Україні (26% у 2015 році проти 13% у 2020) та політична ситуація (7,4% у 2015 проти 4,3% у 2020). Як бачимо до 2020 року відсоток трудових мігрантів, які виїхали з України до Польщі за цими причинами, зменшився, отже ці причини з часом стали набагато менш значущими.Отже, домінуючими причинами поточної трудової міграції є різниця у рівні оплати праці між Польщею та Україною, безробіття та політична ситуація мають меншу важливість.

Найпопулярнішими та найбільш важливими методами пошуку роботи в Польщі у цей період була інформація з кола знайомих, які вже відвідали Польщу (міграційні мережі) та знають поточну ситуацію на ринку праці у Польщі (рис.2.9) [55, с. 5].

На другому місці бачимо контакти з уже відомим роботодавцем (циклічні мігранти часто не йдуть на ризик подальших пошуків та формальностей, а повертаються до вже відомого працедавця).

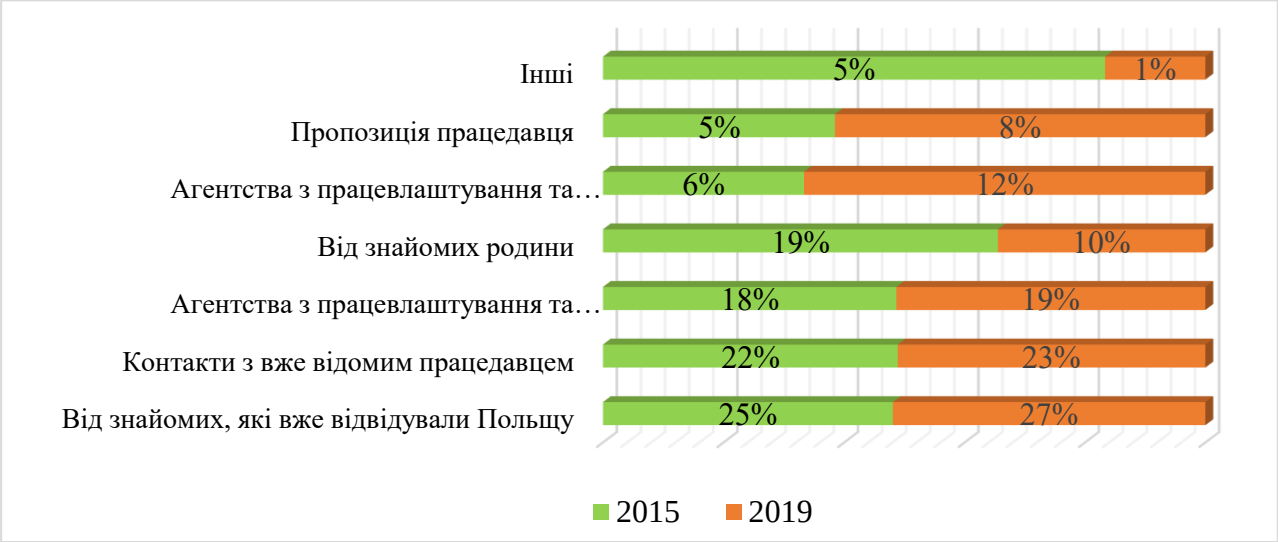

Рис. 2.9. Основні джерела пошуку роботи трудовими мігрантами у Польщі за період 2015-2019 рр. [Додаток Б]

На третьому місці за популярністю серед трудових мігрантів єустанови: агентства з працевлаштування та посередники в країні походження, а також у Польщі (завдяки безвізовому режиму та знанню польського ринку праці досвідченими іммігрантами). Зростання популярності приватного працевлаштування може бути результатом його більш ефективного зв'язку роботодавців із відповідними працівниками та спроба уникнення компаніями та мігрантами грошових витрат та ризиків зміни законодавства. Про зростання незалежності у пошуку роботи свідчить зростання популярності самостійних пошуків та відгуків на пропозицію роботи польськими роботодавцями. З іншого боку, в пошуках роботи зменшилось частка значення сімейних контактів та

знайомих родини, які вже були у Польщі та самостійно будувати мережу контактів з потенційними роботодавцями протягом перебування в Польщі[56].

Частка людей з України, які мають бажання у найближчі роки перебувати та працювати у Польщі збільшилось з 25% до 37% (рис.2.10).

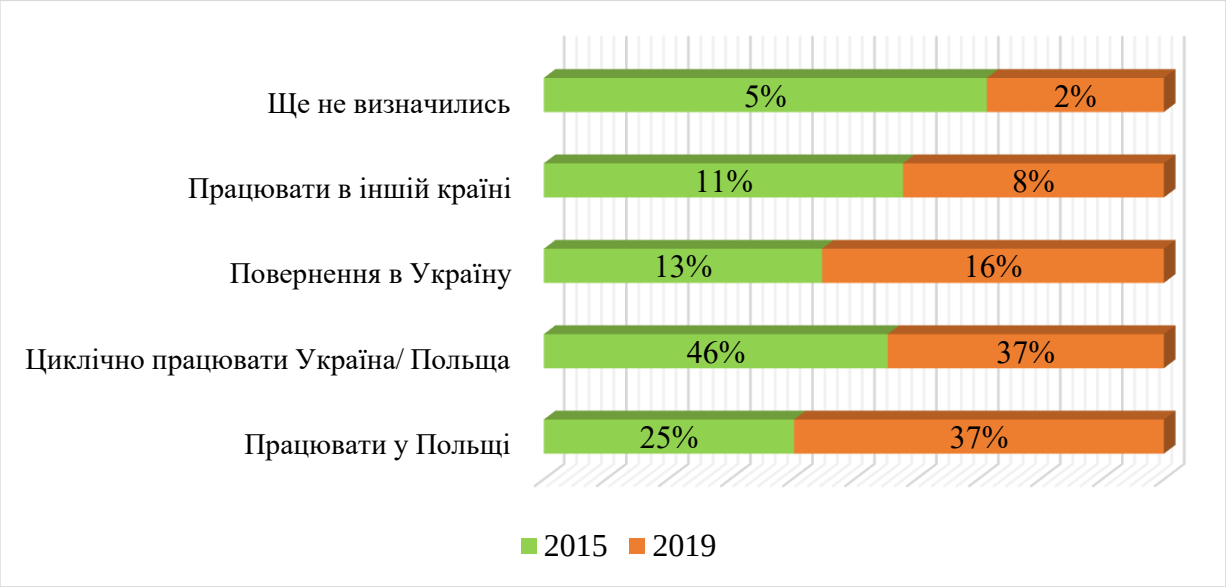

Рис. 2.10. Довгострокові плани трудових мігрантів у Польщі (оцінка ситуації в перспективі 3-5 років) [Додаток В]

Значна частина мігрантів не планує зміни в поточній ситуації та бажає працювати циклічно між Польщею та Україною), але їх частка суттєво зменшилась (37% порівняно з 46% у 2015 році). Дещо знизилась частка мігрантів, які мають в планах виїзд до іншої країни з 11% до 8%, а частка мігрантів, які мають в планах повернення в Україну трохи збільшилась з 13% до 16%, що може бути наслідком відносного поліпшення економічної ситуації як у Польщі, так і в Україні.

Польське відомство соціального страхування повідомляю, що на жовтень 2020 року більше 75% трудових мігрантів у Польщі – це українські трудові мігранти. Після введення карантину з причини світової пандемії, у березні майже 220 тисяч українських працівників повернулися в Україну, побоюючись, що кордони країн надовго будуть зачинені та неможливо буде повернутися до родини. Проте вже через пару місяців, українські трудові мігранти знову почали повертатися працювати до Польщі. Таким чином, на жовтень 2020 року, трудових

мігрантів з України працює на польських підприємствах вже в 2 рази більше, ніж до карантину. На сьогодні українських працівників все ще не вистачає у Польщі в таких сферах, як логістика, виробництво, харчова промисловість, автомобільна галузь.

Варто зауважити, що уряд Польщі намагається значно спростити шлях отримання карт побуту для іноземців та планує скасувати велику кількість бюрократичних бар'єрів, що перешкоджали досить швидко отримати карту побуту. Такі кроки сприяють трансформації трудової міграції з України з циклічної до постійної[57].

2.2 Аналіз грошових переказів від українських заробітчан та канали їх надходжень до України

За статистикою Міжнародного банку, Україна останніми роками в регіоні ЄЦА (Європа-Центральна Азія)є найбільшим одержувачем валютних грошових переказів від трудових міжнародних мігрантів.За даними Світового банку за 2019 рік Україна поставила новий рекорд –більше 15 мільярдів доларів (15 788 млн. дол. США), що приблизно на 7,4 відсотка більше, ніж у 2018 році. Це зростання в Україні відображає переглянуту методологію оцінки вхідних грошових переказів, у тому числі зростання значного попиту в сусідніх країнах для українських трудових мігрантів. За даними же Національного банку України валютні надходження від українських заробітчан за 2019 рік склали 11 921 млн. дол. США, що також на 7,3 відсотка більше, ніж надходження в 2018 році.

В НБУ прогнозують, що обсяг валютних надходжень внаслідок трудової міграції українців за 2020 рік має бути не менше 10 млрд. дол. США. Про це йдеться в інфляційному звіті Національного банку України. Раніше НБУ вже робив прогноз про те, що перекази українських трудових мігрантів у 2020 році очікувано зростуть: з 11,921 млрд. дол. США у 2019 році до 12,5 млрд. дол. США у 2020 році.Але всесвітня пандемія COVID-19 та загальний карантин внесли свої корективи в ситуацію, що склалася в світі та в Україні у тому числі. Значна

частина заробітчан (за даними НБУ - близько 10%) повернулася на час тотального карантину в Україну, ще близько 10% тимчасово скасували свої поїздки на сезонні міжнародні роботи.«Разом з тим доходи працівників, які залишилися за кордоном, знизяться внаслідок уповільнення економіки країн майже всього світу. З огляду на це Національний банк переглянув прогноз обсягу переказів трудових мігрантів в Україну з 12,5 млн. дол. США до 10 млрд. дол. США», – наголошується в інфляційному звіті.Здійсняться прогнози Національного банку чи ні, ми про це дізнаємося тільки на початку наступного року. Сподіваємось, що оптимістичні прогнози Національного банкуУкраїни таки будуть правдивими, в іншому випадку ще більше зниження валютних надходжень в Україну може спричинити негативні наслідки для економіки країни.

В розділі 1 ст.1 Закону України «Про зовнішню трудову міграцію» прописане таке поняття трудової міжнародної міграції: «зовнішня трудова міграція – переміщення громадян України, пов’язане з перетинанням державного кордону, з метою здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування[1].Саме оплачуваної діяльності в державі перебування, отже, головний сенс трудової міграції – це саме економічна вигода насамперед для трудового мігранта.

Розглянемо з яких країн відбуваються найбільші валютні надходження та грошові об’єми (результатів трудової міграції українців) (рис.2.1,табл.2.5).

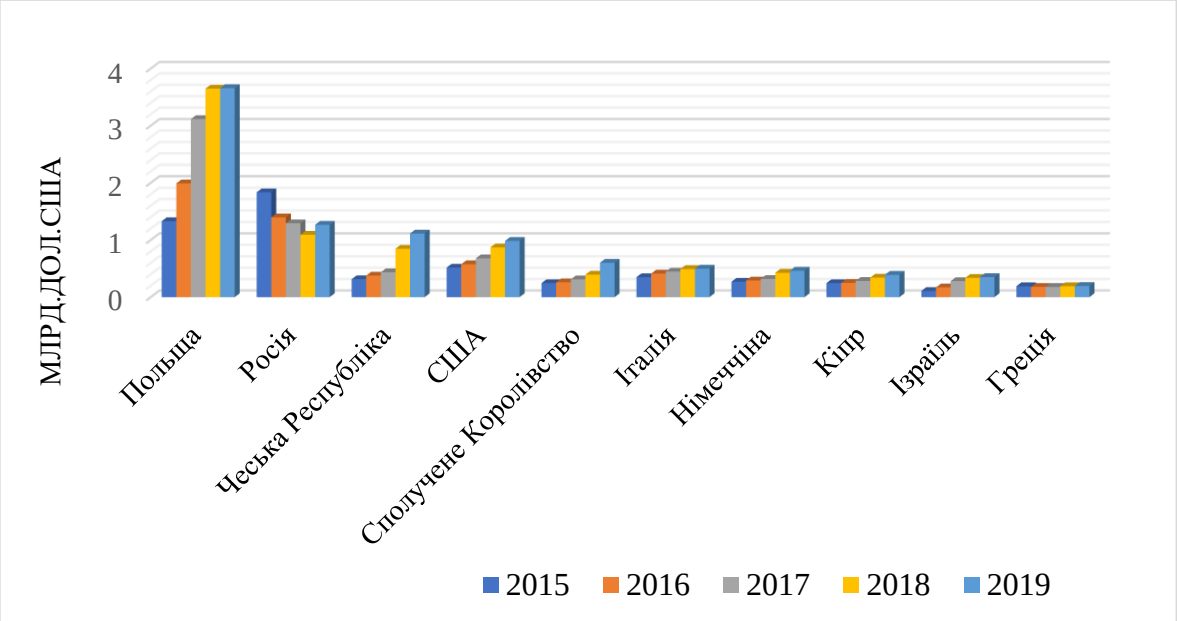

Рис. 2.11. Обсяги грошових надходжень в Україну за основними країнами походження[Додаток Г]

Згідно рисунку 2.11 можемо з упевненістю відзначити, що за останні 5 років найбільшими країнами походження валютних потоків є такі країни, як: Польща, Росія, Чеська Республіка, США, Сполучене Королівство, Італія, Німеччина, Кіпр, Ізраїль та Греція. Лідирує в списку Польща і цьому є безліч причин, одна з яких близьке географічне розташування.

Таблиця 2.5

Динаміка обсягів грошових надходжень в Україну за основними країнами походження за період 2015-2019 рр.

Країни	Надходження, млрд.дол.США					Абс.відх., млрд.дол.США		Темп приросту,%	
	2015	2016	2017	2018	2019	2018/ 2017	2019/ 2018	2018/ 2017	2019/ 2018
Польща	1,329	1,991	3,116	3,649	3,658	0,533	0,009	17,1	0,2
Росія	1,835	1,396	1,292	1,091	1,266	-0,201	0,175	-15,6	16,0
ЧеськаРеспубліка	0,314	0,377	0,435	0,846	1,113	0,411	0,267	94,5	31,6
США	0,516	0,576	0,679	0,87	0,984	0,191	0,114	28,1	13,1
СполученеКоролівство	0,245	0,259	0,311	0,394	0,601	0,083	0,207	26,7	52,5
Італія	0,35	0,412	0,447	0,492	0,498	0,045	0,006	10,1	1,2
Німеччіна	0,27	0,291	0,318	0,426	0,462	0,108	0,036	34,0	8,5
Кіпр	0,245	0,249	0,284	0,341	0,391	0,057	0,05	20,1	14,7
Ізраїль	0,108	0,171	0,28	0,337	0,351	0,057	0,014	20,4	4,2
Греція	0,191	0,179	0,178	0,191	0,195	0,013	0,004	7,3	2,1
Віргінськіострови(Брит.)	0,035	0,038	0,055	0,157	0,182	0,102	0,025	185,5	15,9
ОАЕ	0,082	0,093	0,12	0,153	0,135	0,033	-0,018	27,5	-11,8
Нідерланди	0,067	0,071	0,098	0,123	0,127	0,025	0,004	25,5	3,3
Сінгапур	0,075	0,073	0,078	0,129	0,12	0,051	-0,009	65,4	-7,0
Канада	0,097	0,073	0,078	0,097	0,095	0,019	-0,002	24,4	-2,1

Іншікраїни	1,200	1,286	1,495	1,815	1,743	0,32	-0,072	21,4	-4,0
Загалом (за даними НБУ)	6,959	7,535	9,264	11,111	11,921	1,847	0,81	19,9	7,3
Загалом (за данимиСвітового банку)	8,474	9,472	12,132	14,694	15,788	2,562	1,094	21,1	7,4
Загалом ЕС	3,397	4,254	5,697	7,15	7,728	1,453	0,578	25,5	8,1
Загалом СНГ	1,992	1,553	1,448	1,25	1,397	-0,198	0,147	-13,7	11,8

Складено та розраховано автором за даними Світового банку, НБУ[58, 59].

За розрахованими даними таблиці 2.5 можемо зробити наступні висновки: у 2019 році в Україну (за даними НБУ) загалом надійшло 11 921 млн. дол. США грошових надходжень, що на 810 млн. дол. США (на 7,3 %) більше , ніж у попередньому 2018 році (11111 млн. дол. США). Найбільші обсяги грошових надходжень в Україну за 2019 рік спостерігаємо з таких країн: Польща 3 658 млн. дол. США (на 9 млн. дол. США (0,2%) більше ніж у 2018 році), Росія 1 266 млн. дол. США (на 175 млн. дол. США (16%) більше ніж у 2018 році), Чеська Республіка 1 113 млн. дол. США (на 267 млн. дол. США (31,6%) більше ніж у 2018 році), США 984 млн. дол. США (на 114 млн. дол. США (13%) більше ніж у 2018 році), Сполучене Королівство 601 млн. дол. США (на 207 млн. дол. США (52,5%) більше ніж у 2018 році), Італія 498 млн. дол. США (на 6 млн. дол. США (1,2%) більше ніж у 2018 році), Німеччіна 462 млн. дол. США (на 36 млн. дол. США (8,5%) більше ніж у 2018 році), Кіпр 391 млн. дол. США (на 50 млн. дол. США (14,7%) більше ніж у 2018 році) та Ізраїль 351 млн. дол. США (на 14 млн. дол. США (4,2%) більше ніж у 2018 році).

У 2018 році в Україну (за даними НБУ) надійшло грошових надходжень на суму 11 111 млн. дол. США і це більше майже на 1,9 млрд. дол. США (на 20 %), ніж у попередньому 2017 році (9 264 млн. дол. США). Найбільші обсяги грошових надходжень в Україну за 2019 рік спостерігаємо з таких країн: Польща 3 649 млн. дол. США (спостерігаємо значне збільшення більше ніж на 0,5 млрд. дол. США (17,1 %) у порівнянні з 2017 роком), Росія 1 091 млн. дол. США (на 201 млн. дол. США (15,6 %) меньше ніж у 2017 році), Чеська Республіка 846 млн. дол. США (маємо значне збільшення на 411 млн. дол. США (майже на 95 %) більше

ніж у 2017 році), США 870 млн. дол. США (на 191 млн. дол. США (28,1 %) більше ніж у 2017 році), Італія 492 млн. дол. США (на 45 млн. дол. США (10 %) більше ніж у 2017 році), Німеччіна 426 млн. дол. США (на 108 млн. дол. США (34 %) більше ніж у 2017 році), Сполучене Королівство 394 млн. дол. США (на 83 млн. дол. США (26,7%) більше ніж у 2017 році), Кіпр 341 млн. дол. США (на 57 млн. дол. США (20 %) більше ніж у 2017 році) та Ізраїль 337 млн. дол. США (на 57 млн. дол. США (20,4%) більше ніж у 2018 році).

Загалом з країн ЕС у 2019 році в Україну надійшло 7 728 млн. дол. США, таким чином, маємо збільшення обсягу грошових надходжень на 528 млн. дол. США або на 8,1% у порівнянні з попереднім 2018 роком. У 2018 році в Україну надійшло 7 150 млн. дол. США, що більше майже на 0,6 млрд. дол. США або на 25,5 % у порівнянні з 2017 роком. До речі, після 2014 року суттєво змінилася географічна структура країн призначення українських мігрантів: зменшилася частка Росії та зросла частка країн ЄС.

Загалом з країн СНГ у 2019 році також спостерігається збільшення надходжень у Україну а саме: на 147 млн. дол. США або на 11,8% більше ніж у 2018 році та становить об’єм у розмірі 1397 млн. дол. США. Проте у 2018 році у порівнянні з 2017 роком ми бачимо зменшення грошового потоку з країн СНГ, яке становить 1250 млн. дол. США, зменшення відбулося майже на 198 млн. дол. США або на 13,7%. Це можливо пояснити тим, що трудові мігранти після введення безвізового режиму з країнами ЕС у 2017 році змінили вектор направленості своєї трудової міграціі та обирали у більшому випадку саме країни ЕС.

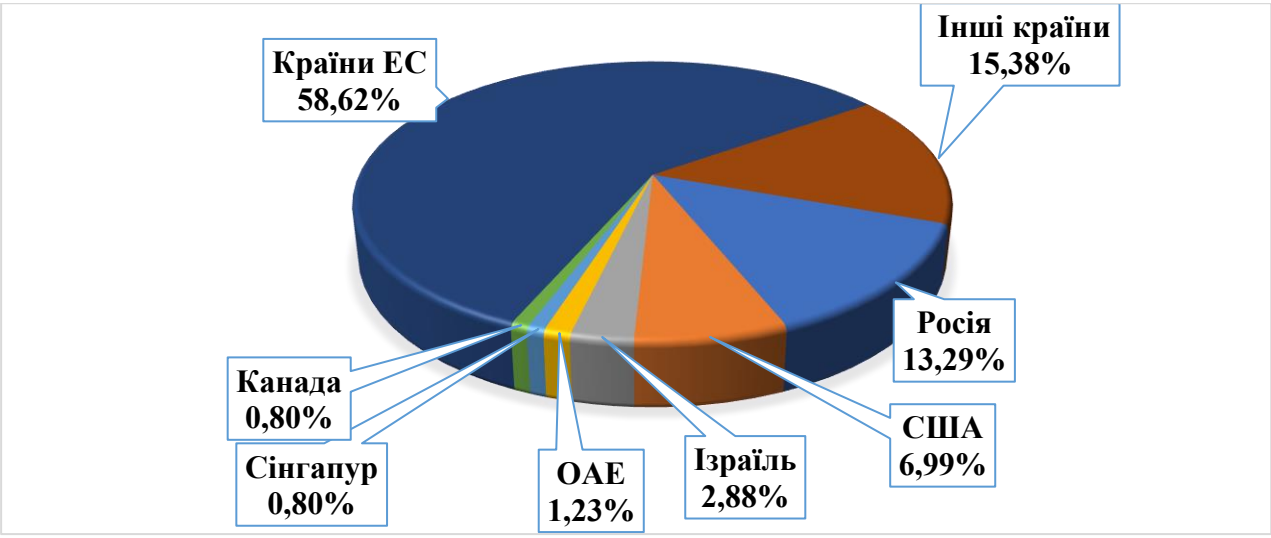

Рис. 2.12. Структура грошових переказів в Україну за основними країнами походження за 2017 рік.

Проаналізуємо структуру грошових переказів в Україну за основними країнами походження за період 2017-2019 роки (рис.2.12, рис.2.13, рис.2.14).

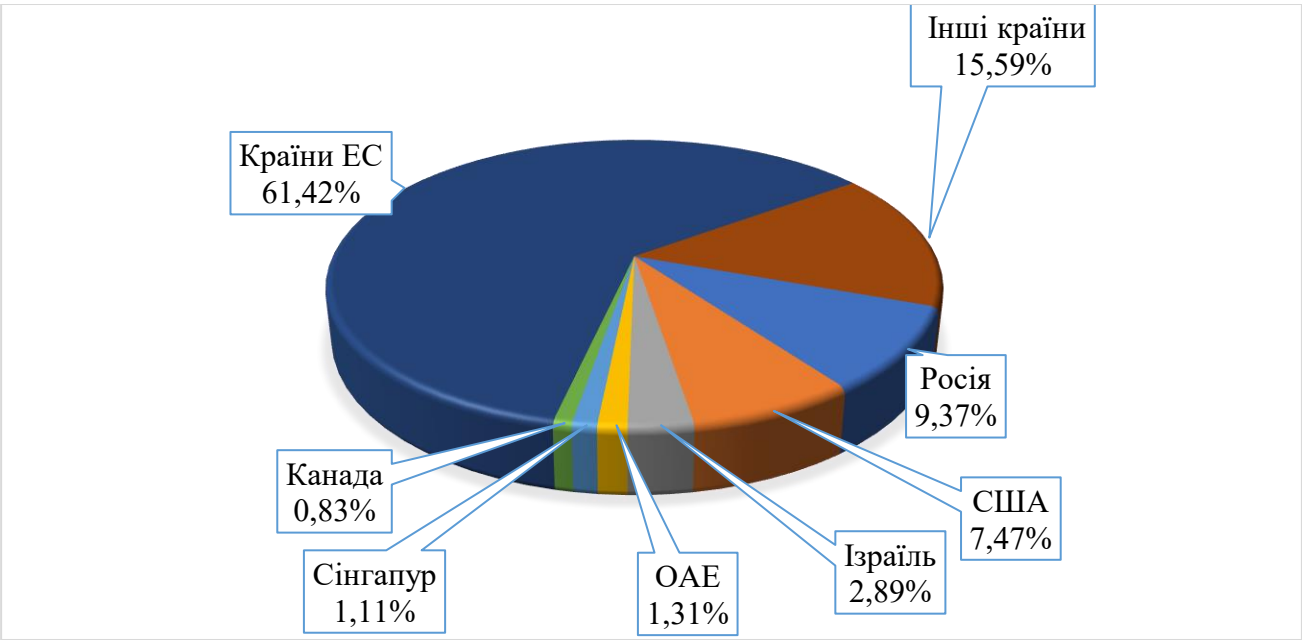

Рис. 2.13. Структура грошових переказів в Україну за основними країнами походження за 2018 рік

За допомогою даних рис.2.12, рис.2.13 бачимо, що перерозподіл у структурі грошових переказів в Українуза основними країнами походження у 2018 році у порівняні з 2017 роком відбувся на користь таких країн: країни ЕС (з 58,62% до 61,42%), США (з 6,99% до 7,47%), ОАЕ (з 1,23% до 1,31%), Сінгапур (з 0,8% до 1,11%), Канада (з 0,8% до 0,83%).

При цьому, у 2018 році відбулося зменшення у структурі грошових переказів з Росії (13,29% до 9,37%) та майже не змінилась частка структури грошових переказів з Ізраїлю (2,88% до2,89%).

За даними рис.2.13 та рис.2.14 спостерігаємо, що перерозподіл у структурі грошових переказів в Україну за основними країнами походження у 2019 році у порівняні з 2018 роком відбувся на користь таких країн: країни ЕС (суттєве збільшення з 61,42% до 64,83%), Росії (9,37% до 10,62%), США (з 7,47% до 8,25%), Ізраїль (з 2,89% до 2,94%).

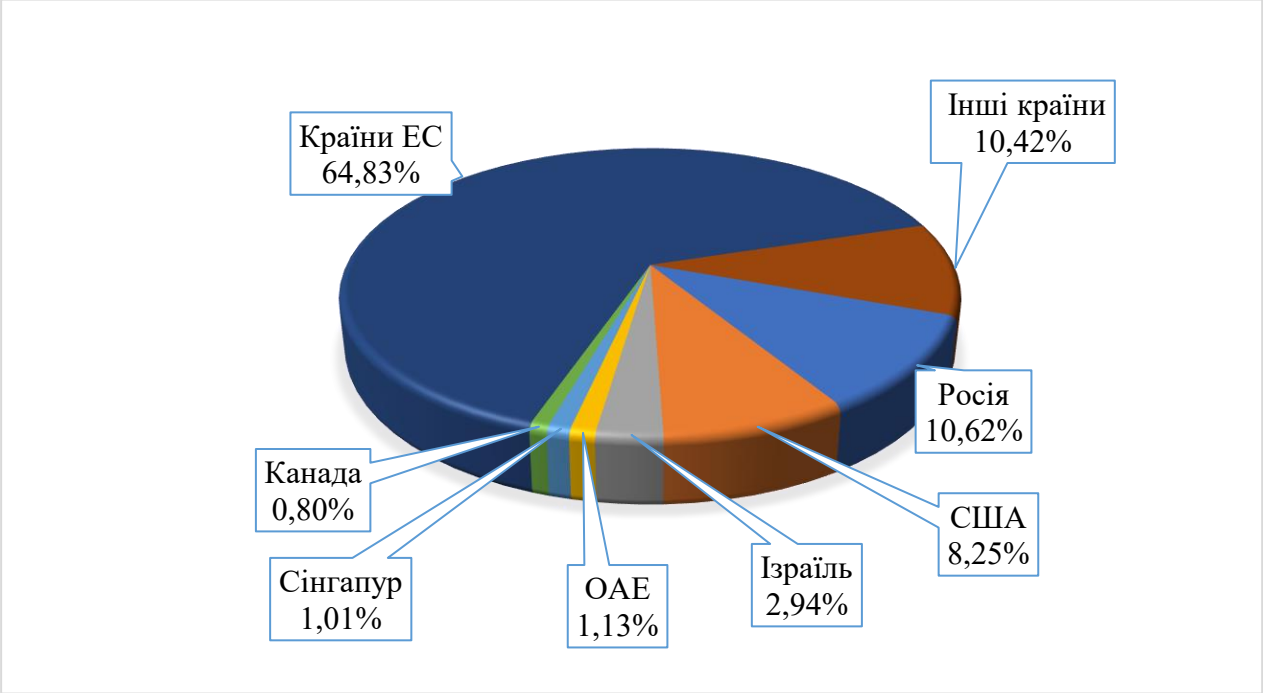

Рис. 2.14. Структура грошових переказів в Україну за основними країнами походження за 2019 рік

При цьому, у 2019 році відбулося зменшення у структурі грошових переказів з ОАЕ (1,31% до 1,13%), з Сінгапуру (з 1,11% до 1,01%), Канада (з 0,83% до 0,8%).інші країни світу (з 15,59% до 10,42%).

Як ми бачимо, найбільшим джерелом валютних надходжень для України за останні роки були і є країни ЄС. Частка грошових надходжень з країн Європейського Союзу за 2019 рік складає майже 65% від загальних переказів від трудових мігрантів.В Україні у 2014 році відбулись кардинальні зміни в основних тенденціях зовнішніх трудових міграцій працездатного населення, чинниками яких були агресія зі сторони Росії, анексія Кримського п-ва та початок бойових

дій на сході України. Внаслідок цих подій відбулась переорієнтація майже половини українських трудових мігрантів, які раніше працювали в Росії, на країни Європейського Союзу.

Проаналізуємо структуру грошових переказів з країн Європейського Союзу за 2019 рік (рис.2.15).

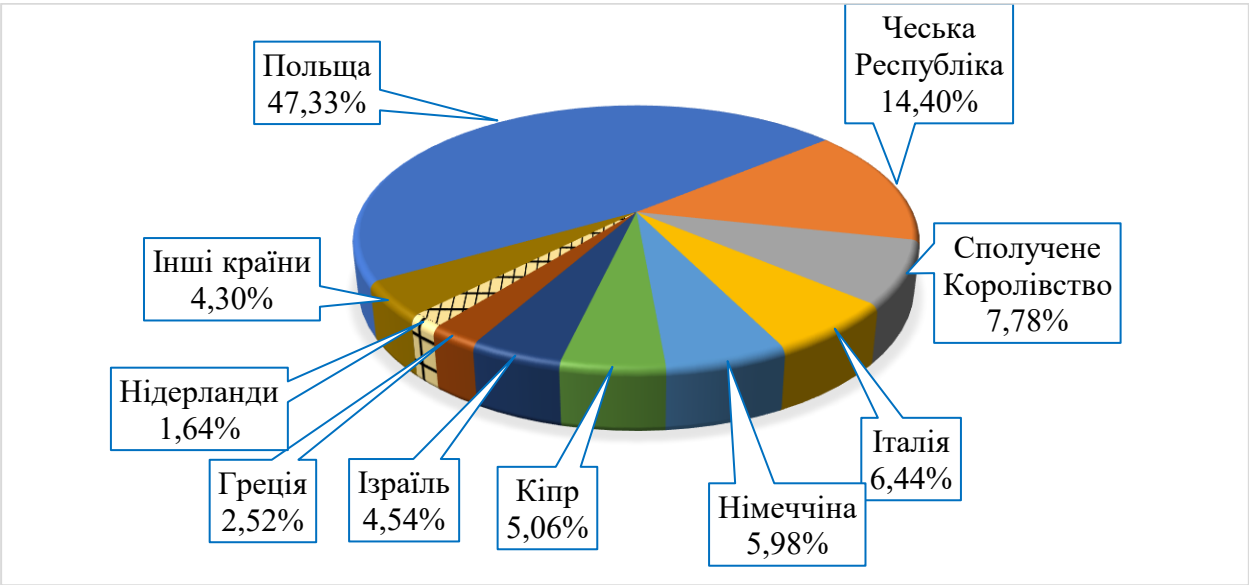

Рис. 2.15. Структура грошових переказів з країн ЕС за 2019 рік

За допомогою даних рис.2.15 спостерігаємо, що структура грошових переказів з країн ЕС у 2019 році має такий вигляд:

–на перекази з Польщі припадає 47,33% від усіх переказів з ЕС,

–зі Сполученого Королівства маємо 7,78%,

–з Німеччини надійшли 5,98% валютних переказів,

– з Кіпру маємо 5,06%, з Ізраїлю маємо 4,54%,

– надходження з Греції дорівнюють 2,52%,

– з Нідерландів маємо 1,64%,

– з решти країн ЕС надходження дорівнюють 4,3%.

Отже, найбільшим «постачальником» валютних надходжень за останні роки залишається така країна, як Польща, яка входить до складу ЄС. Саме в Польщу мігрує та залишається працювати величезна частина трудових мігрантів України. Польща і насьогодні все ще залишається найбільш лояльною до українських

заробітчан країною. Українці мають право в'їжджати сюди по безвізовому режиму та шукати роботу на місці. Такий варіант більше підходить тим, хто вже відвідував Польщу раніше, «знайомий» з країною та непогано володіє або навіть зовсім не володіє польською мовою, а також для тих, хто поки не наважується «мандрувати» за ради заробітків набагато далі.

Проаналізуємо склад грошових переказівв Україну (табл.2.6).

Таблиця 2.6

Динаміка обсягів та склад приватних грошових переказів в Україну за період 2015-2019 рр.

Показники	Надходження, млрд.дол.США					Абс.відх., млрд.дол.США		Темп приросту,%	
	2015	2016	2017	2018	2019	2018/ 2017	2019/ 2018	2018/ 2017	2019/ 2018
Чиста оплата праці (за вирахуванням витрат мігрантів у країні перебування та податки у країні перебування)	4,116	4,794	6,269	7,911	8,907	1,642	0,996	26,2	12,6
Приватні трансфери:									
Грошові перекази робітників, що працюють за кордоном більше року	1,013	0,906	0,996	0,872	0,934	-0,124	0,062	-12,4	7,1
Інші приватні трансфери	1,83	1,835	1,999	2,328	2,08	0,329	-0,248	16,5	-10,7
Загалом приватні перекази за рік	6,959	7,535	9,264	11,111	11,921	1,847	0,81	19,9	7,3

Складено та розраховано автором за даними НБУ[59].

Примітка [59]:

–«Чиста оплата праці» – це частка заробітку трудового мігранта за кордоном, яку він передає своїй родини (домашньому господарству) на батьківщину. Ця частина може бути доходом від прикордонних, сезонних або

інших короткострокових робіт мігрантів, які зайняті в економіці країни-нерезидента менше одного року та вираховується як різниця між оплатою праці трудового мігранта у іншій країні та його витратами на життя в країні перебування;

–«Приватні трансферти» складаються: з грошових переказів робітників (поточні трансфери довгострокових мігрантів, які працевлаштованіпонад рік) та інших приватних переказів, що надсилаються фізичним особам;

– «Приватні грошові перекази» за методологією платіжного балансу представляють собою дохід домашніх господарств, що надходить від інших домогосподарств з-за кордону, та пов'язані з тимчасовою або постійною трудовою міграцією населення. Ці перекази відбуваються за різними каналами: за офіційними каналами – через міжнародні системи грошових переказів, поштові відділення, банки; неофіційними – шляхом передачі наявних грошей та інших матеріальних цінностей від одного домогосподарства іншому.

Згідно даних табл. 2.6 спостерігаємо, що у 2019 році в нашу країну загалом надійшло 11 921 млн. дол. США грошових переказів від заробітчан, що на 7,3% більше, ніж у 2018 роі. В 2018 році надійшло 11 111 млн. дол. СШАгрошових переказів від заробітчан, це на 20% більше, аніж у 2017 році.

Чиста оплата праці (за вирахуванням витрат мігрантів на життя у країні працевлаштування та податків у країні працевлаштування) у 2019 році склала 8907 млн. дол. США, що на 996 млн. дол. США або на 12,6% більше, ніж у 2018 році

(7 911 млн. дол. США). У 2018 році чиста оплата праці збільшилась на 1642 млн. дол. США або на майже на 20% у порівнянні з 2017 роком (6 269 млн. дол. США).

Грошові перекази працівників, що працевлаштовані за кордоном понад рік у 2019 році склали 934 млн. дол. США, що на 62 млн. дол. США або на 7% більше, ніж у 2018 році (872 млн. дол. США). У 2018 році мали зменшення на 124 млн. дол. США або на майже на 12%, ніж у 2017 році (996 млн. дол. США).

Інші приватні трансфери у 2019 року склали 2 080 млн. дол. США, що на 248 млн. дол. США або майже на 11% менше, ніж у 2018 році (2 328 млн. дол.

США. У 2018 році спостерігаємо збільшення на 329 млн. дол. США або на майже на 17% у порівнянні з 2017 роком (1 999 млн. дол. США).

За даними рис.2.16 ми чітко бачимо, що левова частка валютних надходженнях з-за кордону – це саме безпосередняоплата праці українських емігрантів і ця частка значно збільшилася протягом останніх років: у 2019 році чиста оплата праці становила 74,72%, що на 3,53% більше, ніж у 2018 році; у 2018 році чиста оплата праці становила 71,19%, що на 3,52% більше, ніж в 2017 році.

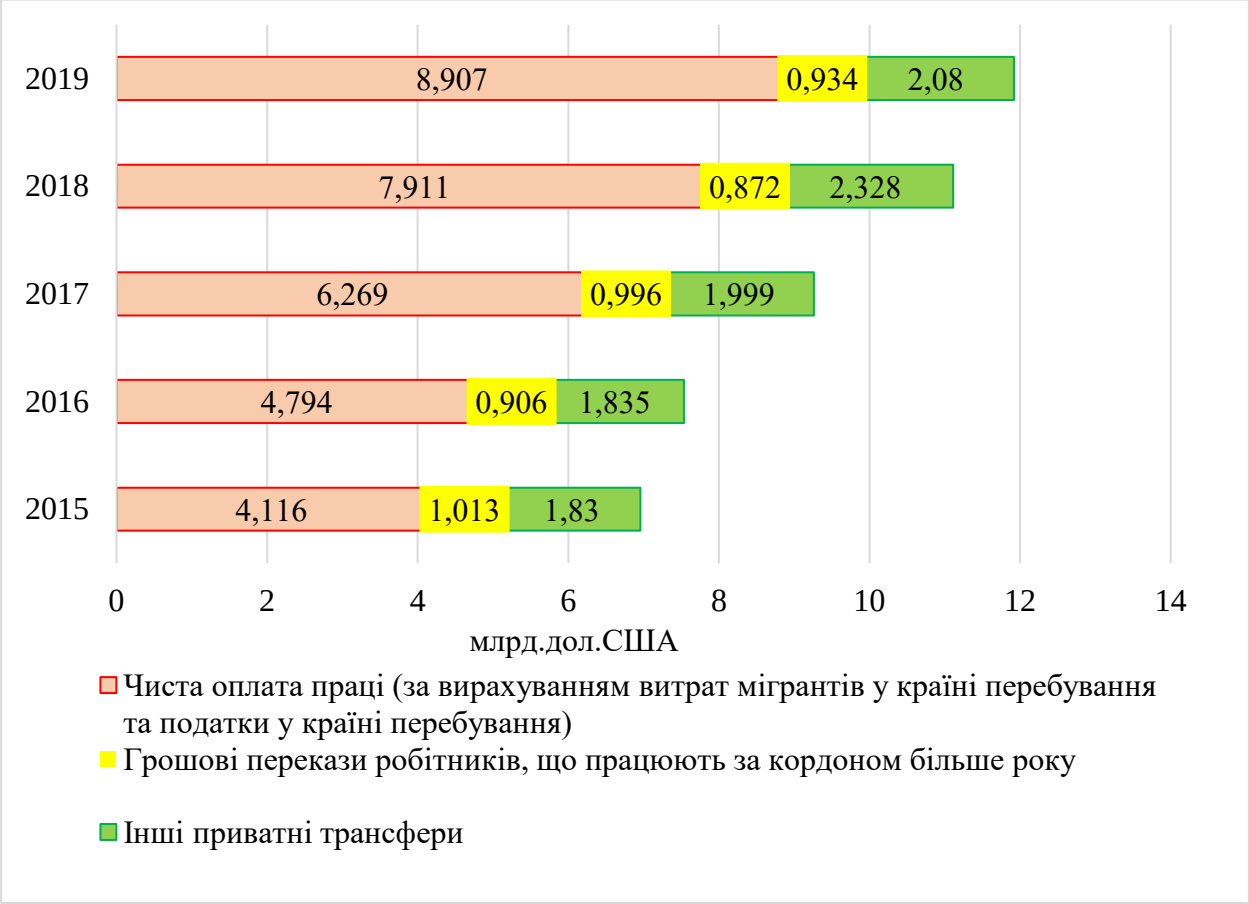

Рис. 2.16. Обсяг та склад приватних грошових переказів в Україну за період 2015-2019 рр. [Додаток Д]

В цілому за період 2017-2019 роки, частка чистої оплати праці зросла на 7,05% (2 638 млн. дол. США)

Надходження від трудової діяльності українців в Україну можуть відбуватися через різні канали:

1) через офіційні канали – поштові відділення, міжнародні банки, міжнародні системи грошових переказів;

2) неофіційними – мається на увазі шлях передачі наявних грошей або інших матеріальних цінностей від одного домогосподарства іншому[59].

НБУ враховує у своїй статистиці як офіційні, так і неофіційні канали надходження грошей в Україну. Розглянемо перераховані канали валютних надходжень (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Динаміка обсягів приватних грошових переказів в Україну за каналами надходженняза період 2015-2019 рр.

Канали надходження	Надходження ,млрд.дол.США					Абс.відх., млрд.дол. США		Частка,%		
	2015	2016	2017	2018	2019	2018/ 2017	2019/ 2018	2017	2018	2019
Через коррахункибанків	2,005	2,145	2,591	3,42	3,812	0,829	0,392	28,0	30,8	32,0
Через міжнародніплатіжнісистеми	2,331	2,345	2,247	2,255	2,228	0,008	-0,027	24,3	20,3	18,7
Через неформальні канали	2,623	3,045	4,426	5,436	5,881	1,01	0,445	47,8	48,9	49,3
Загалом	6,959	7,535	9,264	11,111	11,921	1,847	0,81	100	100	100

Складено та розраховано автором за даними НБУ[59].

За даними табл. 2.7 можемо зробити наступні висновки: спостерігаємо, що у 2019 року в Україну через коррахунки банків надійшло 3 812 млн. дол. США грошових переказів, що на 392 млн. дол. США більше, ніж у 2018 року. У 2018 році надійшло 3 420 млн. дол. США грошових переказів, що майже на 829 млн. дол. США більше, ніж у 2017 року.

Через міжнародні платіжні системи у 2019 році в Україну надійшло 2 228 млн. дол. США грошових переказів, що на 27 млн. дол. США меньше, ніж у 2018 році. У 2018 році через міжнародні платіжні системи було переказано 2255 млн. дол. США, що на 8 млн. дол. США більше, ніж у 2017 року.

Через неформальні канали у 2019 році в Україну надійшло 5 881 млн. дол. США грошових переказів, що на 445 млн. дол. США більше, ніж у 2018 році. У 2018 році через неформальні канали маємо надходження в Україну у розмірі 5 436 млн. дол. США, що майже на 1 млрд. дол. США більше, ніж у 2017 року!

Загалом за період 2015-2019 рр. спостерігаємо, що через коррахунки банків маємо збільшення надходжень на суму 1,807 млрд. дол. США або на 90%!, через міжнародні платіжні системи маємо незначне зменшення надходжень на суму 100 млн. дол. США або на 4,4%; через неформальні канали маємо суттєве збільшення грошових надходжень на суму 3 258 млн. дол. США або на 124,2%!

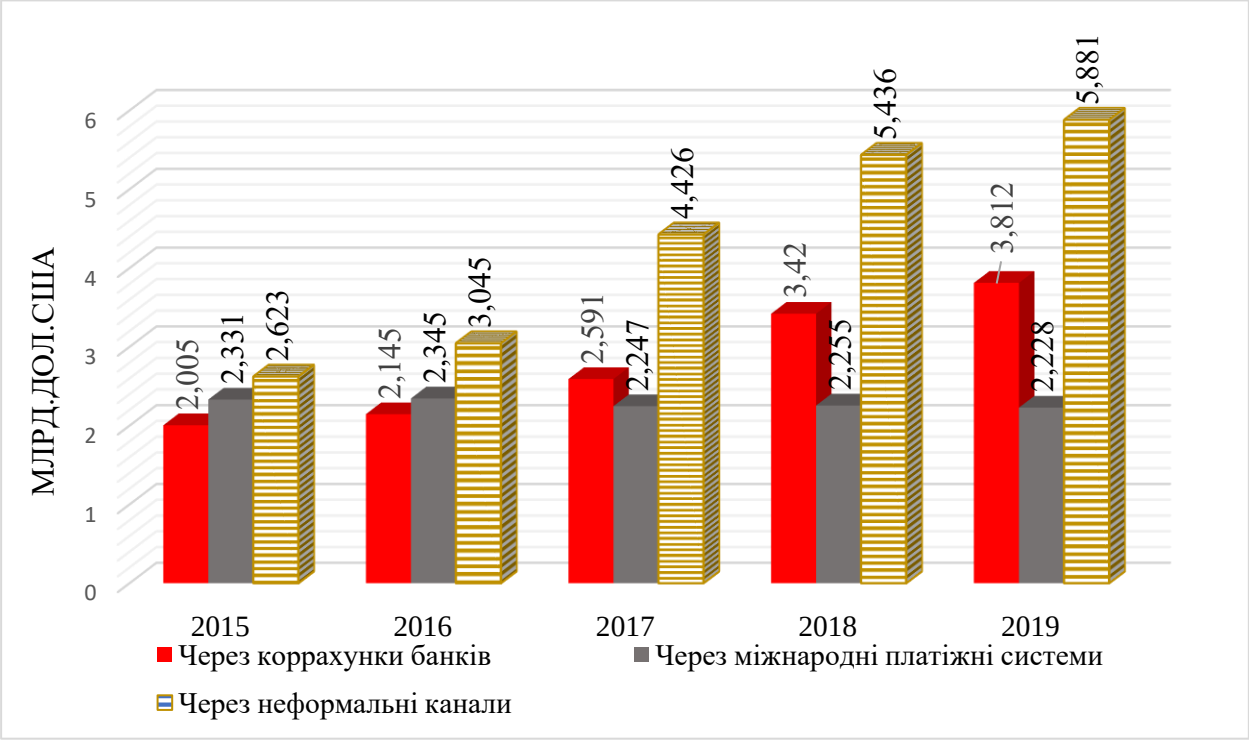

Рис. 2.17. Обсяг приватних грошових переказів в Україну за каналами надходження за період 2015-2019 рр.

За даними табл. 2.17 та рис.2.7 спостерігаємо, що левова частка приватних грошових надходжень здійснюється через неформальні канали. У 2019 року частка збільшилась на 0,4% у порівнянні з 2018 роком та становила майже половину від всіх каналів надходжень, а саме 49,3 %. У 2018 році частка також має збільшення на 1,1% та становила 48,9%.

На другому місці за часткою спостерігаємо надходження приватних грошей через коррахунки банків. У 2019 році частка надходжень через коррахунки банків становила 32%, що на 1,2 % більше , ніж у 2018 році. У 2018 році частка надходжень через коррахунки банків також має збільшення у порівнянні з 2017 роком, а саме на 2,8% та становила 30,8%.

На останньому місці опинився такий канал надходження грошей, як міжнародні платіжні системи. У 2019 році частка надходжень черезміжнародні платіжні системи зменшилась на 1,6% у порівнянні з часткою у 2018 році та становила 18,7%. У 2018 році частка надходжень через міжнародні платіжні системи також має зменшення у порівнянні з 2017 роком, а саме на 4% та становила 20,3%.

Загалом за період 2015-2019 років бачимо, що відбулось зменшення частки надходжень грошей через міжнародні платіжні системи. Натомість частка надходжень грошей через коррахунки банків та через неформальні канали збільшилась. Це пояснюється досить високою ціною на послуги міжнародних платіжних систем, географічної близькості країн ЕС до України, а також досить зручним та непогано розвинутим транспортним сполученням.

Отже,за результатами загального аналізу приватних грошових надходжень бачимо, що відбувається значне зростання надходжень в Україну насамперед зарахунок зростання заробітної плати українських трудових мігрантів за кордоном на тлі підвищення їх кваліфікації. Зростання приватних грошових надходжень має позитивний характер:

1) грошові міжнародні перекази є стійким джерелом валютних надходжень в Україну;

2) набувають ролі певного фінансового буферу під час економічних потрясінь;

3) надходження грошових переказів від трудових мігрантів набагато менше залежать від економічного циклу і тому менш схильні до раптових зупинок;

4) великі обсяги трансферів від трудових мігрантів спроможні пом’якшувати ймовірні наслідки економічної кризи для нашої країни та такі

перекази мають велику ймовірність швидко відновлюватися після завершення кризи;

5) на відміну від інших фінансових потоків, приватні трансфери є доволі стійкими, оскільки трудові мігранти намагаються підтримати своїх близьких у складні часи.

Керівництво Національного банку України у прогнозах на цей рік щодо приватних надходжень від трудових мігрантів враховувало і в подальшому зростання грошових надходжень від трудових мігрантів України, яке перш за все повинно було відбуватися за рахунок збільшення заробітних плат у країнах-реципієнтах заробітчан, але в той самий час, на думку керівництва Нацбанку України, «кількість трудових мігрантів не буде змінюватися через подальшу конвергенцію заробітних плат в Україні до рівня заробітних плат країн Східної Європи»[60].

За даними Національного банку України обсяг грошових надходжень від українських трудових мігрантів за 9 місяців 2019 року на фоні світової пандемії склав 8,7 млрд. дол. США, за 9 місяців 2020 року до України було переказано 8,48 млрд. дол. США, або лише на 2,5% менше. Навіть у деяких місяцях (серпень та вересень цього) року обсяг надходжень від українських мігрантів був навіть трохи більшим, ніж в ці місяці 2019 року: у серпні 2019 року –1,02 млрд дол. США, у серпні 2020 року – 1,03 млрд. дол. США; у вересні 2019 року –1,04 млрд. дол. США, у вересні 2020 року – 1,02 млрд. дол. США.

На початку карантину у НБУпрогнозували, щоу 2020 році через світову пандемію та карантин надходження від українських трудових мігрантів скоріш за все будуть меншіприблизно на 2-3 млрд. дол. США. Проте, трудові мігранти з України встигли пристосуватися працювати під час карантину та цей прогноз не справдився[61].

2.3 Заробітна плата як основний фактор впливу на трудову міжнародну міграцію українців

«Демографічна ситуація в країні характеризує відтворення її населення за його основними структурними елементами, а демографічний чинник є одним із визначальних для забезпечення стабільного й безпечного розвитку держави»[62, с. 6].

Чисельність населення України, яка у 1993 р. становила 52 млн. осіб, поступово скорочується. Скорочення чисельності відбувається в основному за рахунок переважання чисельності померлих осіб над чисельністю живонароджених осіб. На 01.01.2020року чисельність населення країни становила 41732,780 тис. осіб (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Динаміка чисельності постійного населення України за період 2015-2019 рр.

Роки	Загальначисленністьнаселенняукраїни, тис.осіб	Чоловіки, тис осіб	Жінки, тис.осіб	Питома вага у загальній чисельностінаселення, %	
				Чоловіки	Жінки
2015	42759,661	19787,826	22971,835	46,28	53,72
2016	42590,879	19717,881	22872,998	46,30	53,70
2017	42414,905	19644,58	22770,325	46,32	53,68
2018	42216,766	19558,18	22658,586	46,33	53,67
2019	41983,564	19455,272	22528,292	46,34	53,66
2020	41732,779	19343,44	22389,339	46,35	53,65
Абс.відхилення,2020/2015 рр., тис. осіб	-1026,882	-444,386	-582,496	-	-
Темп приросту 2020/2015 рр.,%	-2,40	-2,25	-2,54	0,07	-0,07

Складено та розраховано автором за даними Держстату[63,64].

Примітка: чисельність постійного населення - без урахування території Криму та неконтрольованих Урядом районів східної частини України.

За допомогою розрахунків з табл.2.8 спостерігаємо, що численність чоловіків за аналогічний період часу скоротилась на 444,386 тис. осіб або на

2,25% (19 343,44 тис. осіб на 01.01.2020 рік проти 19787,826 тис. осіб на 01.01.2015 рік). Чисельність жінок за останні 5 років скоротилась на 582,496 тис. осіб або на 2,54% (22389,339 тис. осіб на 01.01.2020 рік проти 22971,835 тис. осіб на 01.01.2015 рік).

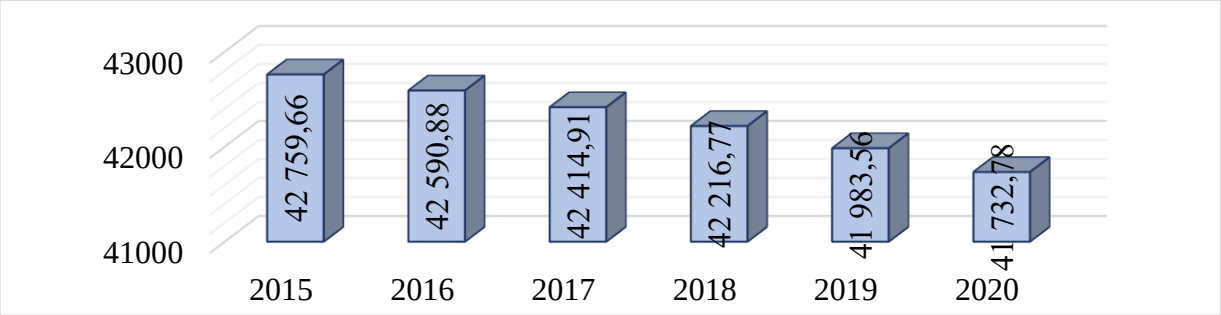

Рис. 2.18. Чисельність постійного населення України за 2015-2020 рр., тис. осіб

Як ми бачимо за даними рис.2.18 тільки за останні 5 років загальна кількість постійного населення України скоротилась на 1 026,882 тис. осіб або на 2,4% (41732,779 тис. осіб на 01.01.2020 рік проти 42759,661 тис. осіб на 01.01.2015 рік). На жаль, населення України не тільки скорочується, а й швидко старішає. За прогнозами даних ООН, чисельність населення країни до 2050 року може ще скоротитися на 18%, до 35,2 млн, а частка осіб, які старші понад 60 років, у 2050 році може оцінюватися у 34%[65].

Таблиця 2.9

Динаміка чисельності постійного населення України за віковими групами за період 2015-2019 рр., тис. осіб

	01.01. 2015р.	01.01. 2016р.	01.01. 2017р.	01.01. 2018р.	01.01. 2019р.	01.01. 2020р.	Абс.відхилення, 2020/2015, тис.осіб
0-15 років	6815,96	6856,31	6886,96	6895,70	6480,98	6786,51	-29,44
16-64 років	29267,92	28965,71	28660,41	28353,80	28468,03	27799,77	-1468,16
65+ років	6675,78	6768,86	6867,53	6967,27	7034,55	7146,50	470,72

Складено автором за даними Держстату України[64].

За допомогою даних з табл.2.9 та рис.2.19 бачимо, що за останні 5 років відбулось значне скорочення чисельності осіб працездатного віку (вікова група 16-64 роки) на 1468,16 тис. осіб або майже на 2 %!

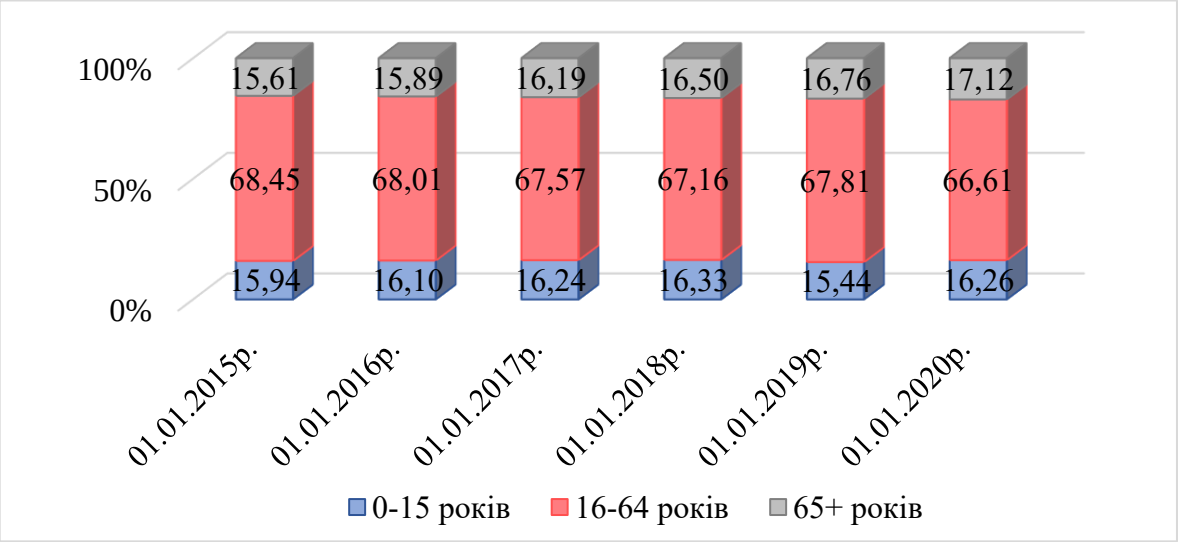

Рис. 2.19. Розподіл населення України за віковими групами України за 2015-2020 рр., %

Це дуже значна цифра для України, вона навіть більше, ніж загальне населення окремої області країни (наприклад, Полтавська обл. на початок 2020 року має чисельність 1,387 млн. осіб, Івано-Франківська обл. – 1,368 млн. осіб).

Проте, у такій віковій групі, як 65+ (особи пенсійного віку) за той самий проміжок часу бачимо навпаки збільшення, яке становить на 470,72 тис. осіб. Частка осіб з вікової групи 65+років у структурі демографічного навантаження поступово зростає та станом на початок 2020 року становить 17,12 %, переважаючи вікову частку 0-15 років, яка становить 16,26 %, а це тривожний дзвіночок!Отже, структура розподілу населення країни за віковими групами на початок 2020 року має такий вигляд: частка вікової групи 0-15 років становить 16,26 % (на початок 2015 року – 15,94%), частка вікової групи 16-64 років становить 66,61 % (на початок 2015 року – 68,45%), частка вікової групи 65+років становить 17,12 % (на початок 2015 року – 15,61%).

Таким чином, в Україні співвідношення працюючих та пенсіонерів останніми роками змінюється не на користь перших. За даними державної служби статистики України, на 01.01.2020 року маємо чисельність 16-річних дівчат на 104

585 осіб або на 56,27% менше, ніж 70-річних жінок (185 864 та 290 449 особи відповідно)! Медіанний вік населення України у 1990 році становив 35 років, у 2000 році дорівнював 37,7 років, у 2010 році медіанний вік становив 39,3 років, на початок 2020 року вже перевищував 41,4 року (38,3 року для чоловіків та 44,5 року для жінок).

Швидке старіння робочої вікової групи населення, загальне скорочення населення України, а також значне збільшення чисельності українських студентів, які з різних причин віддають перевагу навчанню у інших країнах створюють серйозні виклики для внутрішнього ринку праці, наприклад, такі як нестача робочої сили або невідповідність кваліфікації у різних галузях економіки по всій країни. До того ж, зростання трудової міграції з України взагалі ще більше погіршує ситуацію, що склалася на внутрішньому ринку праці.

Через великий об'єм міжнародної трудової міграції українців складається критична ситуація з функціонуванням системи соціального забезпечення. На 01.01.2020 року в Україні нараховується близько 11,3 млн. пенсіонерів [66], а середньооблікова чисельність платників єдиного соціального внеску за даними Державної фіскальної служби України становила 10,615 млн. осіб (на 01.01.2019 р. чисельність становила 10,712 млн. осіб). Таким чином, на одного пенсіонера припадає менш, ніж 1 працююча особа. При такій демографічній динаміці трудової міграції з України, яку ми спостерігаємо насьогодні, швидше за все вже у найближчі роки в країні буде ще більше пенсіонерів, ніж працюючих і це призведе до повний колапсу всієї пенсійної системи та системи соціальних гарантій нашої країни. Україні загрожує не тільки колапс пенсійної системи, а і кадровий голод.

Досить слабким пом'якшенням ситуації, яка склалася можна вважати те, що трудова міграція українців провокує великий приплив іноземної валюти в Україну. Як ми розглядали раніше, за даними Національного банку України, за 2019 рік трудові мігранти перевели в Україну 11,921 млрд. дол. США, за 2018 рік було переведено 11,110 млрд. дол. США. Ці валютні надходження з інших країн в якійсь мірі підтримують платоспроможність в країні та підштовхують до

споживання продукції на внутрішньому ринку України. В умовах обмеженого резерву робочої сили, українському роботодавцю доводиться підвищувати заробітні плати для того, щоб призупинити відтік робочих кадрів.Проте, не завжди в загальному підсумку це має позитивний результат, наприклад, підвищення заробітних плат може спричинити за собою підвищення собівартості продукту, що може негативно позначитися на конкурентоспроможності цього продукту як на внутрішньому, так і на світовому ринку. До того ж, левова частка валютних надходжень від українських мігрантів йде, як правило, на споживання ввезених іноземних товарів, а це жодним чином не позначається на розвитку внутрішнього виробництва та національного ринку в Україні. Брак робочої сили в якійсь мірі створює передумови для зростання заробітних плат, але при цьому дефіцит фахівців серйозно загрожує розширенню або навіть взагалі існуванню українського бізнесу і виробництва.

Національний банк України в своєму інфляційному звіті за січень, вказує на критичну ситуацію з дефіцитом робочої сили в країні та зазначає, що на початок 2020 року вже третя частина підприємств повідомляє про брак фахівців і саме це є основним фактором, що обмежує можливість підприємств масштабувати своє виробництво. Нестача фахівців спостерігається за всіма основними видами діяльності, особливо не вистачає робочих рук у переробній промисловості та в будівельному бізнесі. Одна з причин нестачі фахівців робітничих професій – це масова трудова міграція українців до країн з більш високою оплатою праці. У країнах, що є нашими близькими сусідами рівень оплати праці є найбільш вищими за українські.

Таблиця 2.10

Динаміка мінімальної та середньої (брутто) заробітної плата за місяць у деяких країнах ЄС та Україні, 2017 р., 2020 р., євро

Країна	2017 р.	2020 р.	Абс.відхилення, 2020/2017, євро намісяць

	Мінімальна, євро на місяць	Середня (брутто), євро на місяць	Мінімальна, євро на місяць	Середня (брутто), євро на місяць	Мінімальна, євро на місяць	Середня (брутто), євро на місяць
Болгарія	235	637	312	800	77	163
Литва	380	880	607	1408	227	528
Латвія	380	1054	430	1248	50	194
Польща	453	1115	610	1392	157	277
Угорщина	412	1067	487	1264	75	197
Хорватія	433	1261	546	1520	113	259
Словаччина	435	1259	580	1472	145	213
Чехія	407	1250	574	1584	167	334
Естонія	470	1353	584	1584	114	231
Греція	684	1588	758	2048	74	460
Португалія	650	1802	740	1856	90	54
Словенія	805	2218	940	2560	135	342
Іспанія	826	2418	1108	2592	282	174
Ірландія	1563	3810	1636	4480	73	670
Німеччина	1498	3813	1584	4432	86	619
Нідерланди	1552	3975	1653	4448	101	473
Франція	1480	3929	1539	3936	59	7
Люксембург	1999	5462	2142	5904	143	442
Бельгія	1532	4511	1593	4992	61	481
Україна (євро за к. НБУ)	120	207	172	390	52	183

Складено та розраховано автором за даними[67-69].

В більшості країн ЄС працівникам пропонують оплату праці як мінімум у 2-3 рази більшу, ніж за середній рівень по Україні, якщо перерахувати національну валюту за курсом НБУ в євро (табл.2.10). Таким чином, наша країна суттєво помітно програє сусіднім країнам ЄС за номінальним рівнем оплати праці та за рівнем споживчих можливостей. Саме це спонукає міграційні процеси та спричиняє відтік трудової частини населення України з метою отримання більших заробітків.

Як ми бачимо з табл. 2.10, заробітні плати у 2017 та у 2020 роках у країнах ЄС дійсно істотно відрізняються від пропозицій по заробітній платі на українському ринку праці, причому не на користь останнього: мінімальна заробітна плата в Україні на початок 2020 року становила в еквіваленті 170 євро, тоді як, наприклад, у сусідній Польщі мінімальна оплата становила 610 євро, а середньомісячна заробітна плата (брутто) становить 1 392

євро (в Україні 390 євро); мінімальна зарплата в Словаччині на початок 2020 року становила 580 євро, а середньомісячна заробітна плата (брутто) - 1472 євро, що майже в 4 рази більше, ніж в Україні; в Німеччині мінімальна зарплата на початок 2020 року становила тисячі п'ятсот вісімдесят чотири євро, середньомісячна заробітна плата (брутто) дорівнює сумі в 4 448 євро, а це вже більш ніж в 11 разів більше середньої зарплати в Україні! Як ми бачимо, в Україні уряд підіймав значення мінімальної заробітної оплаті праці (за період 2017-2020 р. відбулося підвищення на 52 євро), але це не рятує ситуації, що склалася з трудовою міграцією.

Наступна діаграма (рис.2.20) показує розміри мінімальної та середньої оплати праці (брутто) в країнах Європи та України для порівняння. За допомогою діаграми 2.20 можемо з впевненістю визначити, що на початок 2020 року мінімальна та середня зарплата (брутто) в Україні залишається однією з найнижчих в Європі (у еквіваленті 172 та 390 євро відповідно). В Україні зберігається значна диференціація оплати праці за регіонами та за різними видами економічної діяльності. Для більшості працюючих українців зростання зарплат не є достатнім, оскільки зростання заробітних плат більшою мірою нівелюється зростанням цін та здорожчанням життя на батьківщині.

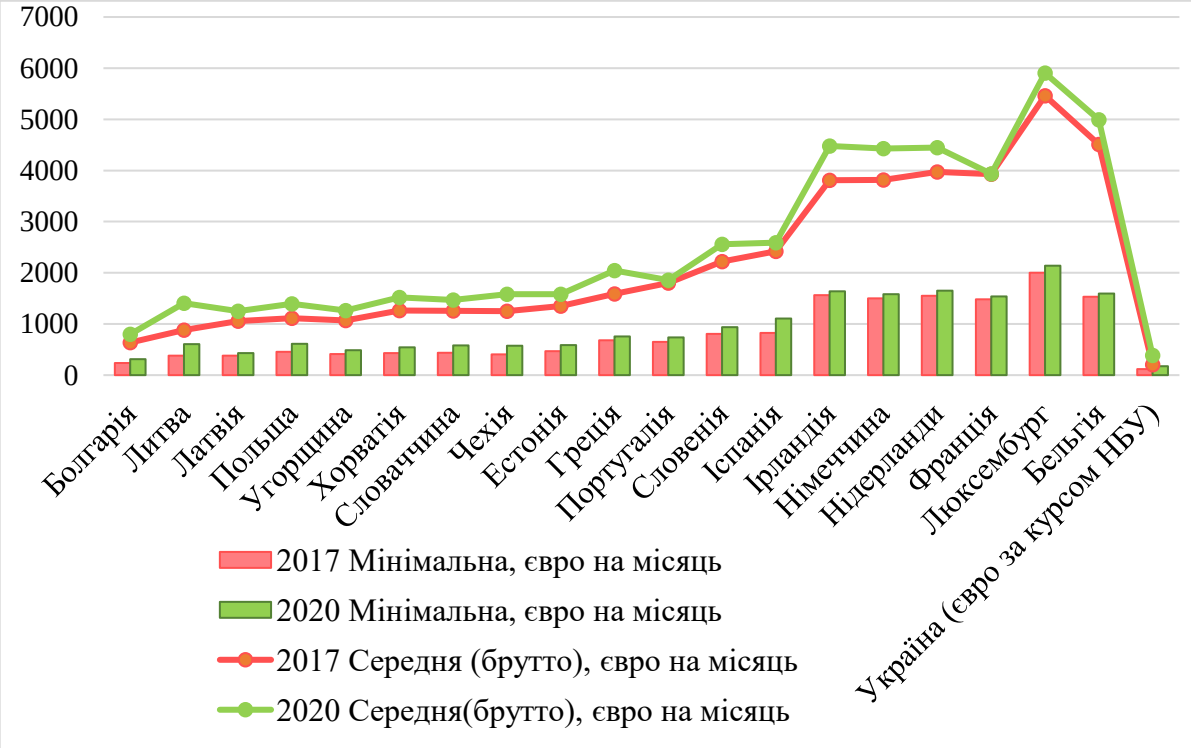

Рис. 2.20. Порівняння розміри мінімальної та середньої (брутто) заробітної плата за місяць у деяких країнах ЄС та Україні, 2017 р., 2020 р., євро[Додаток Ж]

Інформація про середню оплату праці (брутто) у країнах Європи надана з даних Служби статистики ЄС. За основу розрахунку брали дані про вартість робочої години для підприємств (у приватному бізнесі) у країнах Євросоюзу на 2019 рік, а також з розрахунку 160 робочих годин на місяць. Як ми знаємо, українські трудові мігранти, як правило, працюють на мінімальній ставці за годину більше 8 годин на день (10-12 годин на день) та більше 5 днів на тиждень (6 днів), тоді в місяць виходить значно більше, ніж 160 робочих годин (240-260 годин на місяць). При збереженні таких умов трудовий мігрант в Польщі буде отримувати таку суму:

240 годин (робочих години на місяць) х 3,3 євро (мінімальна годинна ставка праці в Польщі на 2019 рік (14,7 злотих, що відповідає 3,3 євро, брутто)[70] = 3528 злотих або 792 євро або майже 23760 грн. І це тільки на мінімальній ставці за годину. Окрім столиці та деяких з великих міст, на жаль, такі заробітні плати є великою рідкістю в Україні.

Українські трудові мігранти замінюють в Польщі деяку частину з 2 мільйонів польських робітників, які виїхали на заробітки до Західної Європи, особливо в Сполучене Королівство після вступу Польщі в ЄС у 2004 році. Як правило, українські трудові мігранти працюють в сфері сільського господарства, будівництва або домашнього господарства, але є й невелика зростаюча кількість й кваліфікованих мігрантів: лікарі, вчителі та комп'ютерні фахівці. До того ж, у Польщі впродовж останніх років відбулось різке зростання кількості студентів з України і багато хто з цих студентів після закінчення навчання не повертаються додому, а влаштовуються на роботу в Польщі [46, с. 28].

РОЗДІЛ 3
АНАЛІЗ ХАРАКТЕРУ ВПЛИВУ ТРУДОВОЇ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНІ ТА ЗАХОДИ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ СИТУАЦІЇЇ З ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ

3.1 Аналіз характеру впливу трудової міжнародної міграції українців на економіку України

Після розпаду Радянського союзу Україна набула незалежності та отримала можливість інтегруватися в світові глобальні процеси, в тому числі і міграційні. В першу чергу міграційним процесам сприяєдосить вдалегеографічне розташування країни. Україна одночасно може бути і країною-донором, і країною-реципієнтом, і країною для транзиту міжнародних мігрантів. На сьогоднішній день найбільш важливим міграційним процесом для демографічного, соціального та

економічного розвитку України була та залишається актуальним міграція українського населення в інші країни в пошуках роботи з метою економічної вигоди. В умовах економічних криз, які досить часто повторюються, та як наслідок відставання країни в оплаті робочої сили у порівнянні з оплатою праці в інших країнах, особливо сусідніх європейських, міжнародна трудова міграція українців набула масового поширення в якості стратегії поліпшення добробуту значної частини домогосподарств України.

В даній роботі нами вже було розглянуто такі питання: масштабність міжнародної трудової міграції українців; перелік країн, які українці вибирають для працевлаштування; була встановлената описана така головна причина («відштовхування») для трудової міграції, як – серйозна відмінність в оплаті праці між нашою країною та, в першу чергу, сусідніми європейськими країнами, а також бажання підвищити добробут своєї сім'ї; розглянуто та проаналізовано грошові потоки в Україну, які пересилають українські трудові мігранти своїм сім'ям різними шляхами.

Розглянемо тепер ступінь впливу обсягів цих грошових потоків на економіку нашої країни та чи так вони важливі. Побудуємо математичну модель для періоду, який ми аналізуємо (2015-2019 рр.) для номінального ВВП України та валютних потоків в Україну від українських трудових мігрантів, щоб зрозуміти, чи існує взаємозв’язок між цими двома показниками. Дані Національного банку України та Світового банку за міжнародними грошовими трансферами в Україну різняться і цьому є пояснення: Світовий банк розраховує даний показник виходячи з оцінки тих грошей, які пішли на користь українських трудових мігрантів від іноземних роботодавців, НБУ при розрахунку зі статті трансфертів вилучає податки, які сплачені в країні працевлаштування українських мігрантів, а також гроші, які наші трудові мігранти витрачають на перебування в країні трудової міграції.Таким чином, НБУ розраховує грошові потоки, які фактично надійшли в Україну і тому в наших розрахунках більш логічніше та найкраще проводити аналіз саме за даними НБУ, проте проведемо аналіз і за даними, що наведені Світовим банком.

Таблиця 3.1

Динаміка обсягів грошових надходжень в Україну та ВВП України за період 2015-2019 рр.(за даними НБУ)

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	Абс. відхилення, +/-		Темп приросту,%	
						2018/ 2017	2019/ 2018	2018/ 2017	2019/ 2018
Грошовийпотік (за даними НБУ), млрд.дол.	6,959	7,535	9,264	11,111	11,921	1,847	0,81	19,94	7,29
ВВП, млрд.дол.	91,031	93,356	112,19	130,901	153,78	18,711	22,88	16,68	17,48
Грошовийпотік (за даними НБУ), % до ВВП країни	7,64	8,07	8,26	8,49	7,75	0,23	-0,74	-	-

Складено та розраховано автором за даними Світового банку та НБУ[59, 71].

Для початку якісні характеристики обраних макроекономічних показників за даними Національного банку України за період 2015-2019 рр. заносимо в таблицю (табл.3.1).

За допомогою даних з таблиці 3.1 проводимо кореляційний аналіз за допомогою комп’ютерноїпрограммиExcel (рис.3.1).

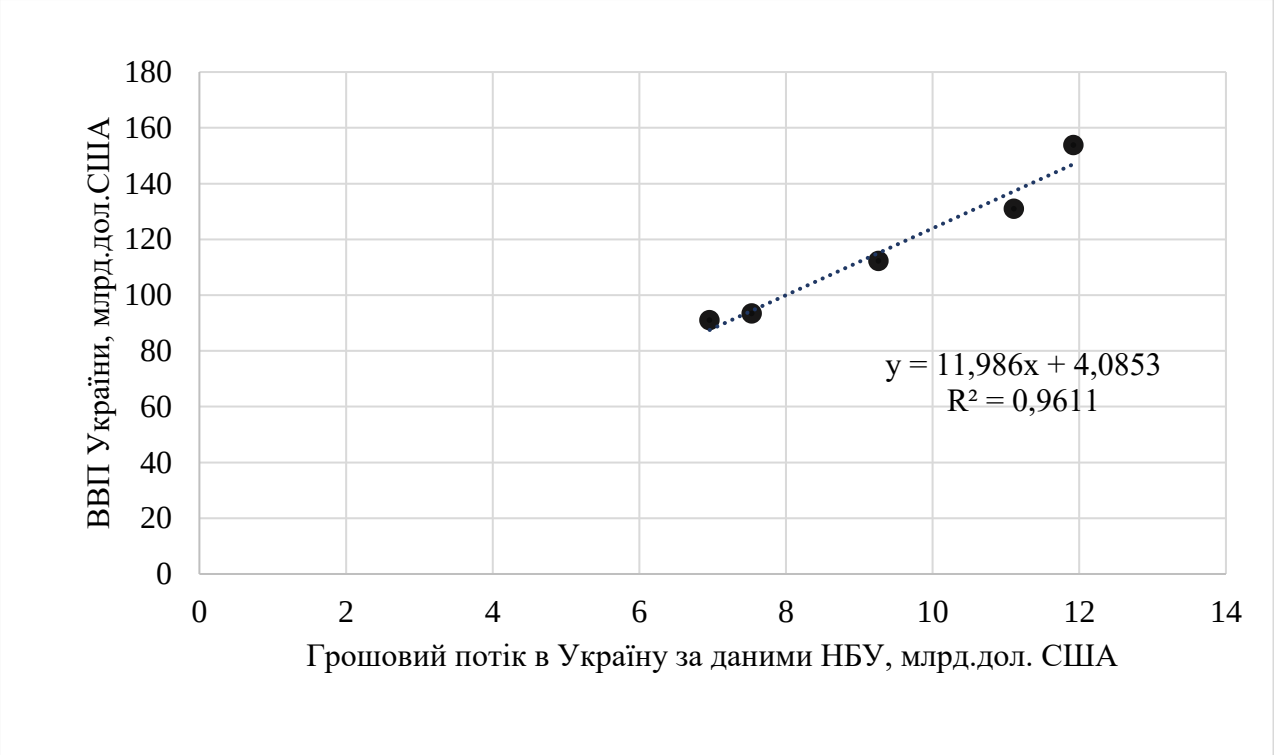

Рис. 3.1. Пряма лінія регресії між ВВП України та грошовим потоком в Україну за період 2015-2019 рр., за даними НБУ

Отриманий К кореляції = 0,96, як ми бачимо за аналізований період чітко простежується позитивний (прямий) та дуже високий (тісний) кореляційний зв'язок між валютними потоками в Україну від трудових мігрантів та номінальним ВВП нашої країни. Це говорить нам про те, що при збільшенні значень ряду першої змінної пропорційно будуть збільшуватися і значення другої змінної, тобто при збільшенні валютних потоків з-за кордону буде пропорційно збільшуватися і значення номінального ВВП України.

Тепер проведемо проведемокореляційний аналіз аналогічних обраних макроекономічних показників і за даними Світового банку за період 2015-2019 рр., заносимо в таблицю (табл.3.2).

За даними з таблиці 3.2 проводимо кореляційний аналіз за допомогою комп’ютерноїпрограмиExcel (рис.3.2).

Таблиця 3.2

Динаміка обсягів грошових надходжень в Україну та ВВП України за період 2015-2019 рр.(за даними Світового банку)

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	Абс. відхилення, +/-		Темп приросту,%	
						2018/ 2017	2019/ 2018	2018/ 2017	2019 /2018
Грошовийпотік (за даними Світового банку), млрд.дол. США	8,474	9,472	12,132	14,694	15,788	2,562	1,094	21,12	7,45
ВВП України, млрд.дол. США	91,031	93,356	112,19	130,9	153,781	18,711	22,88	16,68	17,48
Грошовийпотік (за даними Світового банку), % до ВВП країни	9,31	10,15	10,81	11,23	10,27	0,41	-0,96	-	-

Джерело: складено та розраховано автором за даними Світового банку та НБУ[59, 71].

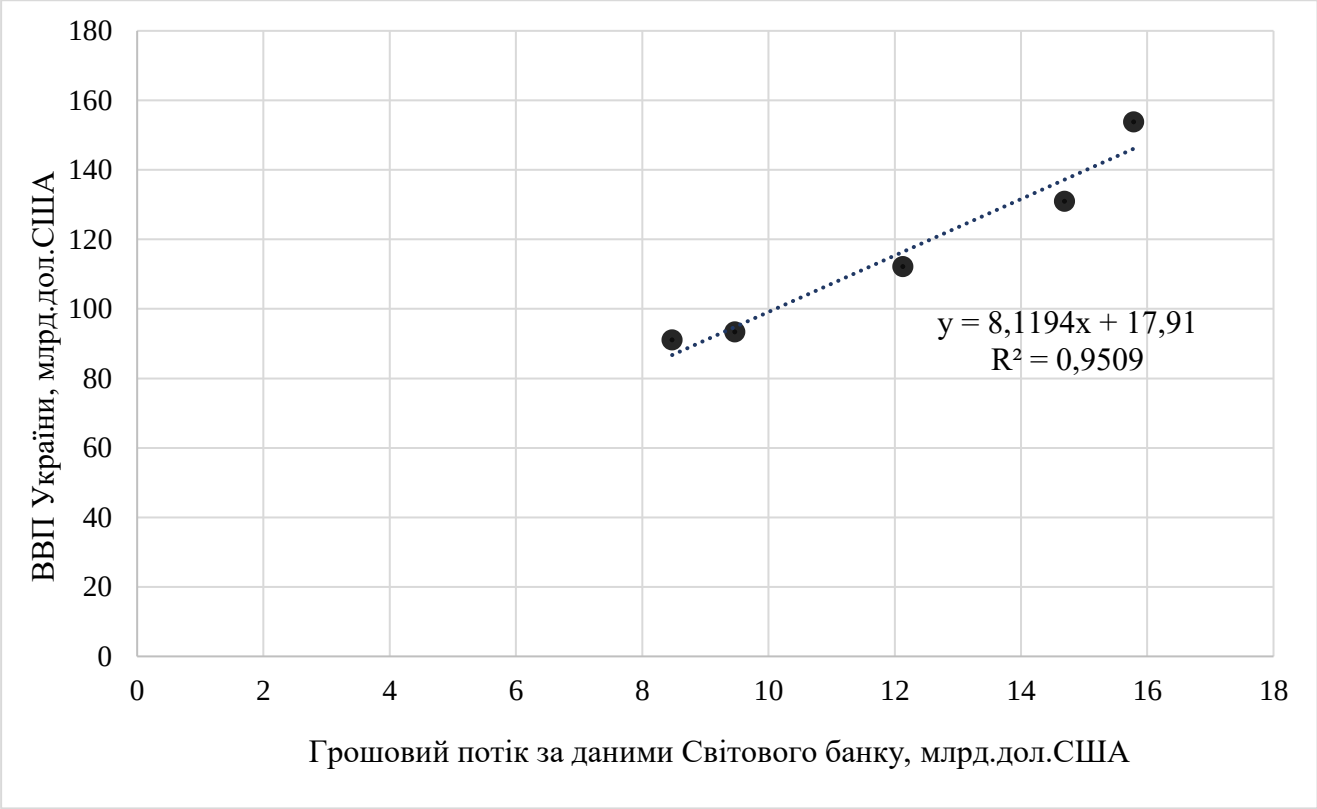

Рис. 3.2. Пряма лінія регресії між ВВП України та грошовим потоком в Україну за період 2015-2019 рр., за даними Світового банку

В результаті проведення аналізу за даними Світового банку (щодо грошового потоку від українських трудових мігрантів в Україну) був отриманий К кореляції = 0,95.

Це практично такий самий як і за даними Національного банку України. Ми також бачимо, що як за аналізований період чітко простежується прямий та тісний кореляційний взаємозв'язок між грошовими потоками в Україну від трудових мігрантів за даними Світового банку та номінальним ВВП нашої країни. Тобто, не має різниці за якими даними проводити аналіз, результат виходить той самий, проте, як ми вже вказали раніше, доцільно проводити аналіз саме за даними НБУ.

Таким чином,на основі проведеного аналізу можемо зробити висновки: ми маємо чіткий зв'язок та прямолінійну залежність ВВП нашої країни від щорічних грошових трансферів в Україну від українських трудових мігрантів. Ці макроекономічні показники змінюються в одному напрямку, а саме ВВП країни збільшується зі збільшенням щорічних грошових трансферів в Україну від

українських трудових мігрантів. Також ми бачимо, що економіка нашої країни досить залежна від валютних грошових потоків: за підсумками 2019 року співвідношення валютних грошових потоків до ВВП становило 7,75% за даними НБУ та 10,27% за даними Світового банку. З 2015 року показник валютних грошових потоків до ВВП номінального не падав нижче за позначку 7,64% за даними НБУ та 9,31% за даними Світового банку.

Багато фахівців прирівнюють важливість грошових переказів від наших трудових мігрантів до іноземних прямих інвестицій в Україну, але який з цих двох показників має більш тісний зв'язок з ВВП країни?Для того, щоб відповісти на це питання проведемо кореляційний аналіз зв'язку іноземних прямих інвестицій та ВВП країни і порівняємо з вже проведеним нами аналізом впливу грошових переказів на економіку країни.

Будемо використовувати офіційні дані, які надані статистикою Світового банку (табл.3.3).За даними з таблиці 3.3 проведемо кореляційний аналіз за допомогою комп’ютерноїпрограммиExcel (рис.3.3).

Таблиця 3.3

Динаміка обсягів прямих чистих іноземних інвестицій в Україну та ВВП України за період 2015-2019 рр.(за даними Світового банку)

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	Абс.відхилення, +/-		Темп приросту,%	
						2018/ 2017	2019/ 2018	2018 / 2017	2019/ 2018
Пряміінозем ніінвестиції, чистийприплив, млрд.дол.США	-0,369	3,967	3,918	4,576	5,833	0,658	1,257	16,79	27,47
ВВП, млрд.дол.	91,031	93,356	112,19	130,901	153,78	18,711	22,88	16,68	17,48
Пряміінозем ніневестиції, чисті, млрд.дол), % до ВВП	-0,41	4,25	3,49	3,50	3,79	0,01	0,29	-	-

Складено та розраховано автором за даними Світового банку та НБУ [59, 71].

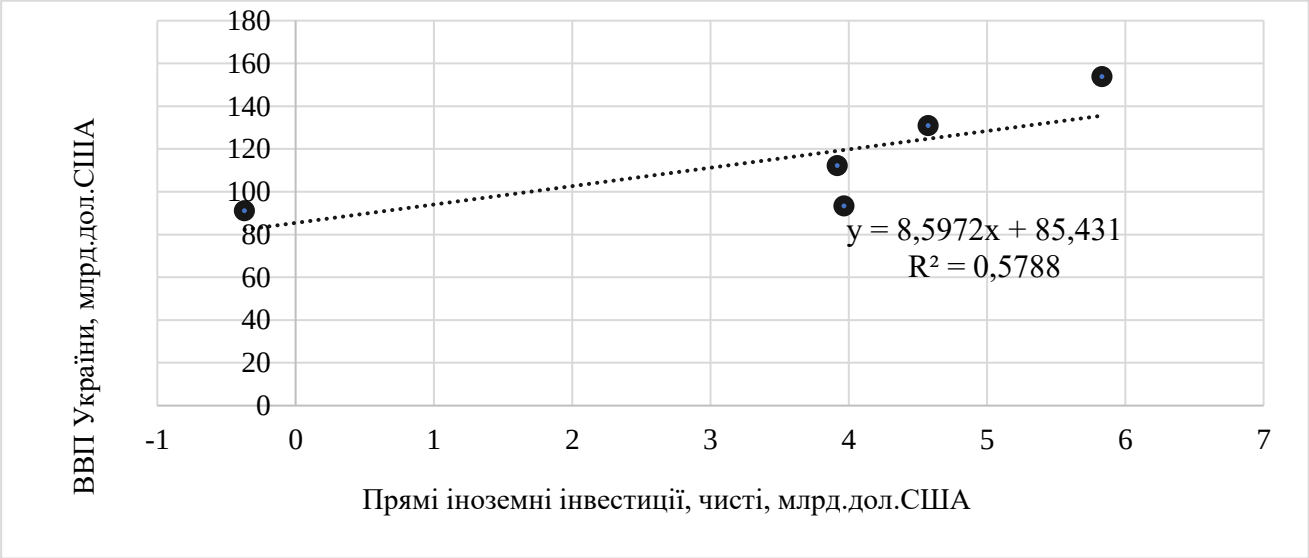

Рис. 3.3. Пряма лінія регресії між ВВП України та прямими іноземних інвестицій за період 2015-2019 рр., за даними Світового банку

Отриманий К кореляції = 0,58, як ми бачимо за аналізований період простежується позитивний (прямий) та стійкий середній ступінь зв'язку між номінальним ВВП нашої країнита прямих іноземних інвестицій. Таким чином, отриманий ступень зв'язку між номінальним ВВП нашої країнита прямих іноземних інвестицій нижчий, ніж ступень зв'язку між валютними потоками в Україну від трудових мігрантів та номінальним ВВП нашої країни. Отже, можемо зробити висновок, що дійсно на даний час грошові перекази від трудових мігрантів можливо вважати додатковими інвестиціями в економіку країни, оскільки вони мають великий ступень зв'язку з ВВП країни та навіть більший ніж прямі іноземні інвестиції в Україну. Проте, треба зауважити, що для розрахунку використовувались дані за певний проміжок часу (5 років) та якщо для аналізу брати найбільш тривалий період, тоцілком ймовірно ми будимо мати інші результати.

За отриманими результатами ми бачимо, що країна насьогодні стала достатньо залежною від заробітків українських трудових мігрантів. Така особливість має певний набір ризиків, які можуть завдати шкоди механізму

економічного зростання. Економіка України може досить болісно реагувати на зменшення надходжень від трудових мігрантів або на девальвацію валют країн-реципієнтів, а також грошові перекази у великих розмірах спонукають до значних витрат, що може спровокувати зростання цін та викликати високу загальну інфляцію.

Чи варто розцінювати серйознимвнеском в економіку країни працю українців за кордоном чи ні? Не можна однозначно відповісти на це питання, тому як такеявище як міжнародна трудова міграція має свої переваги і недоліки.

З одного боку, українські трудові мігранти працюють в інших країнах, де і сплачують всі податки та витрачають значну частину від заробітків на проживання у країні працевлаштування, на думку деяких фахівців, трудові мігранти залишають у країні тимчасового проживання близько 35-40% від свого заробітку. Таким чином, кошти від сплати податків та витрат на проживання працюють на економіку приймаючої країни. Повертаючись додому, багато хто з трудових мігрантів у майбутньому буде претендувати хоча б на мінімальну пенсію. Багато з сімей мігрантів користуються державними субсидіями, оскільки офіційно на території України не працюють та показують в декларації нульові доходи.Діти трудових мігрантів в Україні ходять до дитячих садочків, навчаються у школах, університетах, які утримуються за рахунок бюджету країни на кошти платників податків, офіційно працюють. На території України ті ж самі міжнародні трудові мігранти, по поверненню додому, користуються транспортною інфраструктурою та звертаються за медичною допомогою.

Все це не сприятливо позначається на економіці нашоїкраїни.

З іншого боку є йпозитивний вплив на економіку України:

– трудові мігранти пересилають або передають в Україну своїм сім'ям значну частину від зароблених грошей і ці гроші цілком можна вважати інвестиціями в економіку країни. Проте, цей основний або додатковий дохід домогосподарств, як правило, в основному витрачається на поточне споживання, товари тривалого користування або на нерухомість, це можна пояснити

незадоволеними основними потребами споживання, недостатнім об’ємом доходу та переказом від трудового мігрантів для інвестиції в капіталомісткій бізнес;

–грошовіперекази можна вважати як джерело іноземної валюти;

– підвищується добробут домогосподарств трудових мігрантів, полегшують доступ членів родини до освіти, охорони здоров'я, якісного відпочинку, тощо;

– отримані кошти витрачаються на території України, стимулюючи споживання та внутрішній попит, таким чином сприяє економічному зростанню. Однак, це вірно тільки в тому випадку, якщо грошові надходження витрачаються на товари, продукти або послуги саме місцевого (національного) виробництва, оскільки стимульоване грошовими надходженнями надмірне споживання іноземних товарів може призвести до загрозливого зниження рейтингу національних товарів та спровокує збільшення імпортного продукту або товару;

– трудові мігранти набувають та обмінюються певним досвідом, знаннями, які можуть використовувати на території своєї країни після повернення;

– можливість створення нових робочих місць через відкриття трудовими мігрантами свого бізнесу за рахунок зароблених ними коштів за кордоном.

– після навчання працювати за європейськими стандартами та умовами, наші трудові мігранти будуть поширювати свої нові поведінкові стереотипи і в Україні, за допомогою чого може відбуватися цілком реальна євроінтеграція України.

Взагалі, на макрорівні, грошові надходження від трудових мігрантів відіграють важливу роль у зниженні масштабу та гостроти бідності в Україні. Зокрема, грошові надходження від українських трудових мігрантів з-за кордону були названі як одним з механізмів, що внесли свій вклад в значне скорочення абсолютної бідності в Україні з 2001 року.

Таким чином, якщо підсумувати сказане, маємо наступні негативні та позитивні аспекти економічних та соціальних наслідків української міжнародної трудової міграції:

– Позитивні: працевлаштування тимчасово незайнятого населення країни; збереження, удосконалення або набуття професійних навичок; висока ймовірність

отримання високих доходів та матеріальне покращення або забезпечення українських домогосподарств; ймовірність збільшення споживання товарів українського виробника на внутрішньому ринку за рахунок коштів українських трудових мігрантів, а також відповідних грошових надходжень до бюджету країни внаслідок переказу коштів в Україну.

– Негативні наслідки: ймовірність загрози щодо безпеки трудових ресурсів України, а саме: відтік кваліфікованого людського капіталу (робочої сили) з нашої держави; досить низький правовий та соціальний захист українських трудових мігрантів, а також серйозний ризик щодо майбутнього пенсійного забезпечення сучасних трудових мігрантів.

На цьому можна було б вже закінчити наш аналіз та визнати за доходами українських мігрантів високу важливість для економіки нашої країни, але перед тим було би цікаво перевірити інформацію про таке ствердження експерта з міжнародного працевлаштування, власника компанії по аутстафінгу «Gremipersonal» Євгена Кириченко: «У статистичних даних GUS ми бачимо, що за 2019 року загальна сума витрачених українцями коштів в Польщі досягає 2,14 млрд. дол., тоді як у 2018-ому році вона була лише 1,05 млрд. дол.» [72].

Розглянемо та проаналізуємо обсяги цих витрат українців у прикордонних областях України та Польщі за останні роки, порівняємо їх з грошовими переказами з Польщі в Україну від наших заробітчан та зробимо висновки.

Для розрахунку беремо дані по витратах українців у прикордонних областях Польщі на офіційномупольському сайті статистики GUS, на дані якого і посилається експерт, а дані по грошовим надходженням з Польщі до України беремо з офіційного сайту Національного банку України (табл.3.4).

Таблиця 3.4

Динаміка обсягів витрат українців у Польщі та грошові надходження з Польщі за період 2015-2019 рр.

Рік	Перекази з Польщі (за даними НБУ), млрд.дол.США	Витратиукраїнців у Польщі, млрд.дол.США	Абс.відхилення (перекази-витрати) млрд.дол.США	Витрати,% до переказів
2015	1,329	1,624	-0,295	-

2016	1,991	1,691	0,3	84,93
2017	3,116	2,156	0,96	69,19
2018	3,649	1,992	1,657	54,59
2019	3,658	2,014	1,624	55,60

Складено та розраховано автором за даними GUS та НБУ[59, 73].

Як ми бачимо за допомогою даних таблиці 3.4, слова експерта не зовсім відповідають дійсності. У 2019 році українці у прикордонних областях Польщі зі сторони України витрати 2,014 млрд. дол. США, проте у попередньому році українцями було витрачено трохи менше, а саме на 22 млн. дол. США і це аж ніяк не в два рази, як стверджує експерт. Об'єм витрачених грошей українцями за останні п'ять років збільшився на 390 млн. дол. США та зберігається дещо однаковим останні два роки.

Однак, співвідношення цих витрат по відношенню до переказів з Польщі викликає побоювання тому, що частка витрат становила майже 55% від грошових переказів в Україну у 2018 та 2019 роках, у 2017 році частка витрат становила майже 70% від грошових переказів в Україну з Польщі, у 2016 році – майже 85%, а в 2016 році витрати українців в Польщі і зовсім були відчутно більше, ніж грошові перекази від трудових мігрантів (рис.3.4)!

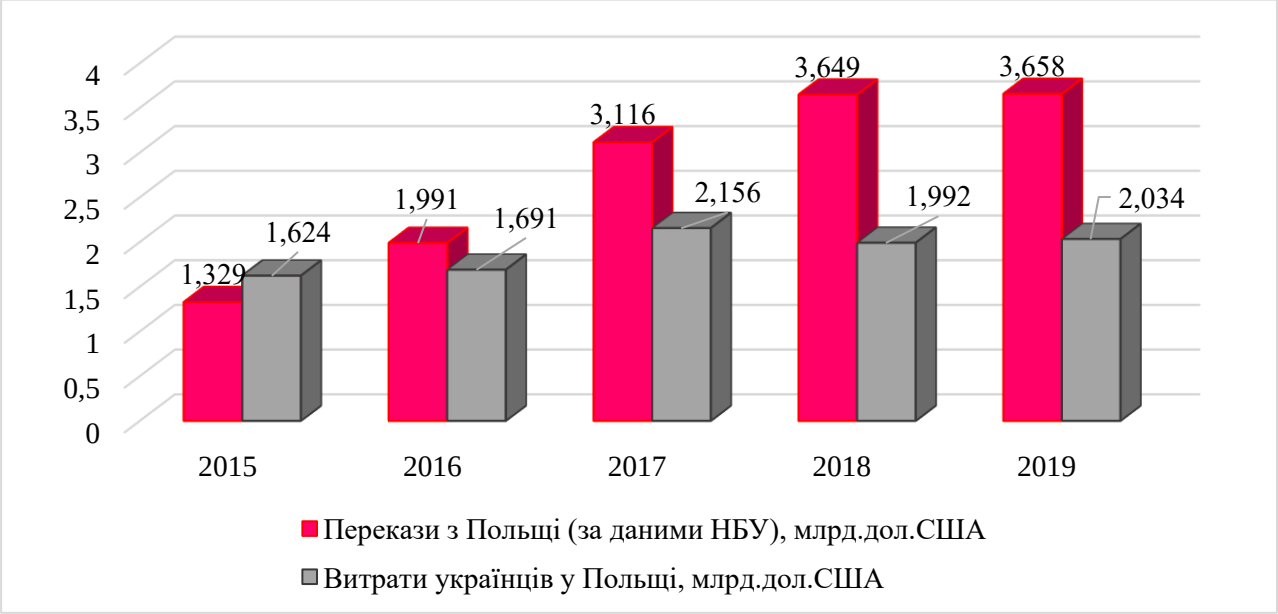

Рис. 3.4. Обсяг витрат українців у Польщі та грошові надходження з Польщі за період 2015-2019 рр.

До того ж, за допомогою рисунку 3.5, ми бачимо відносно тісний зв'язок та прямолінійну залежність витрат українців від щорічних грошових трансферів в Україну від українських трудових мігрантів.

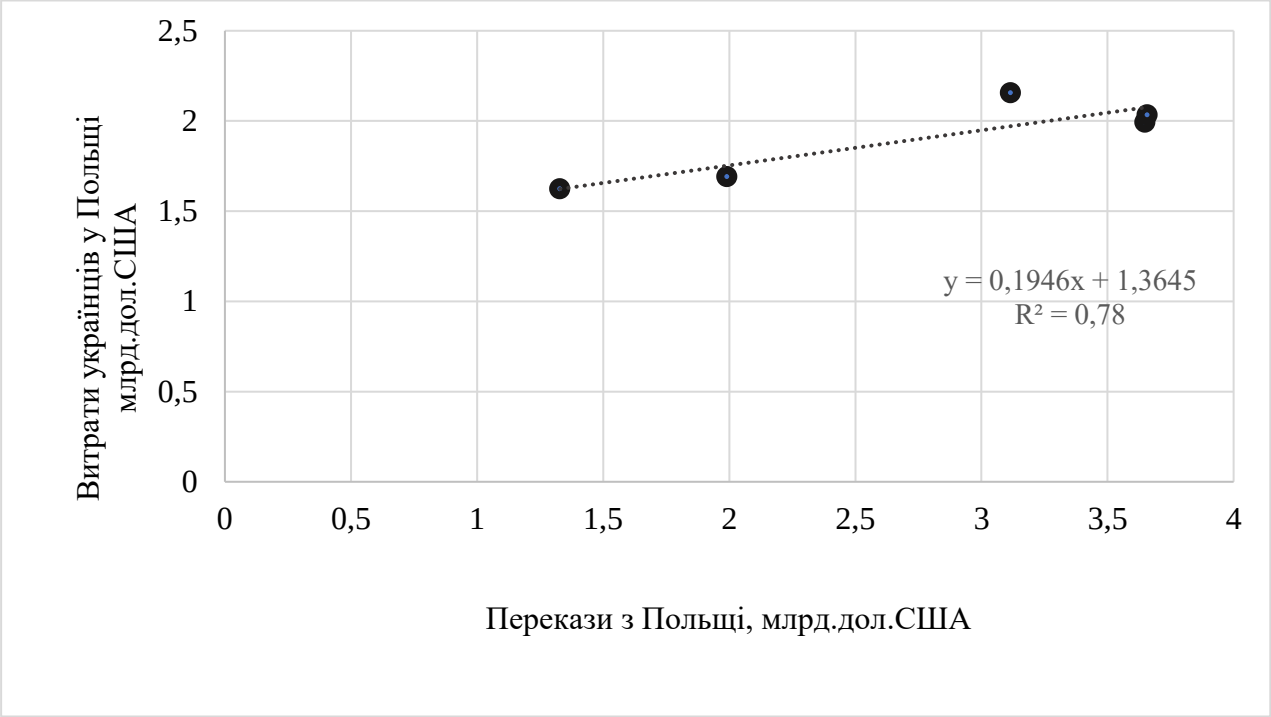

Рис. 3.5. Пряма лінія регресії між витратами українців у Польщі та грошовими надходженнями з Польщі за період 2015-2019 рр.

Витрати та грошові перекази змінюються в одному напрямку, а саме: є велика ймовірність, що при зростанні грошових переказів від трудових мігрантів з Польщі будуть збільшуватися грошові витрати українців у Польщі. Це досить тривожний сигнал та дуже негативна тенденція для нашої економіки, яка зараз страждає не тільки від нестачі робочої сили, але ще й від того, що українці все більше та більше віддають перевагу та купують імпортні товари, в даному випадку польські товари та продукти, замість того, щоб купувати національні українські товари або продукти.На думку деяких експертів, це ще й побічно демонструє, що товари та продукти українських виробників за якістю та ціною поступаються польським аналогам.

Результати, що отримані в процесі нашого аналізу ставлять під сумнів існування позитивного впливу на економіку такого процесу як міжнародна трудова міграція українців. З моєї точки зору, Україна від цього процесу в

кінцевому підсумку втрачає набагато більше, ніж отримує. Наша держава «вкладає» бюджетні кошти в кожного свого громадянина з моменту народження до набуття їм професійних навичок: витрати на пологові будинки та допомога при народженні дитини, витрати на утримання дитячих садочків, середніх шкіл, витрати на підготовку фахівців у середніх спеціальних закладах або в установах вищої освіти, витрати на стипендію учнів та студентів.І ось уже «готові» фахівці їдуть в інші країни в пошуках роботи. У кращому випадку українські трудові мігранти працюють за кордоном, пересилають гроші своїм сім'ям в Україну та після закінчення контракту повертаються додому на батьківщину. У гіршому випадку трудова міграція перероджується в еміграцію: трудовий мігрант працює, адаптується та забирає до себе свою сім'ю для постійного проживання в іншій країні. Таким чином, Україна за свої кошти готує робочу силу та найцінніше – людські ресурси, а потім втрачає. Поки втрата людських ресурсів не набула масового характеру, необхідно вживати радикальних заходів.

З нашої точки зору, таке питання повинно та необхідно вирішувати самена державному рівні, адже кожен з 2-3 млн. осіб, які насьогодні одночасно можуть перебувати у трудовій міграції за кордоном, здатен принести країні набагато більший економічний ефект, наприклад, у виробництві різноманітного національного продукту або послуги, які могли б брати участь в експорті та, таким чином, залучати в нашу країну валютні потоки. До того ж, якщо в Україні кардинально не змінити умови працевлаштування, можливості подальшої кар'єри для молодих спеціалістів, не забезпечити підняття рівня заробітних плат до європейського рівня (особливо до рівня сусідніх країн) та підняття загального рівня життя населення в країні, то крім зростання рівня міжнародної трудової міграції, внаслідок складної ситуації в економіці, буде спостерігатися ще й збільшення питомої ваги саме молодих спеціалістів у структурі міжнародних трудових міграційних процесів.

3.2 Заходи щодо покращення ситуації з трудової міграції українців

Складність регулювання різноспрямованих потоків міжнародної міграції вимагає від держави високо продуманої міграційної політики, а також впровадження чітких законодавчих та інституційних механізмів її реалізації.

Насьогодні в Україні існує Закон України № 761-VIII «Про зовнішню трудову міграцію», який було прийнято Верховною Радою України (05.11.2015р.) та переслідує мету мінімізувати негативні наслідки від міжнародної трудової міграції українців, посилити соціальний та правовий захист громадян України та детінізувати процес міжнародної трудової міграції[74]. Мипогоджуємось з багатьма статтями цього закону, особливо з розділом 3, де перелічені законні права та соціальні гарантії, на які можуть розраховувати українські трудові мігранти та їхні родини, у тому числі і після повернення на батьківщину та реінтеграція в суспільство.Це, на мою думку, має досить велике значення, оскільки трудові мігранти мають впевненість у захисті у країні перебування, а впевненість у реінтеграцію в суспільство після повернення на батьківщину сприяє бажанню повернутись в Україну.

Необхідно вжити наступні заходи по покращенню ситуації з зовнішньою трудовою міграцією:

1. Обов’язкове формування державного потенціалу:

– Співпраця уряду України з урядами основних країн призначення наших трудових мігрантів;

– Регулювання та моніторинг кадрових агентств, у тому числі приватних на державному рівні;

– Посилення консульської підтримки для міжнародних трудових мігрантів України, в тому числі через працю аташе в основних країнах призначення;

2. Організація та покращення роботи статистичного сектора держави щодо трудової міграції українців:

– Обов’язково включити модулі міжнародної трудової міграції в опитування українських домогосподарств (соціальний настрій населення, виникнення передумов та ймовірних причин, що спонукають до трудової міграції, очікувана

вигода від трудової міграції, стаття витрат доходів від трудової міграції, тощо), перепис населення та різноманітні проміжні опитування населення України;

– Поліпшити збір та аналіз даних різнобічного характеру, що пов'язані з міжнародною трудовою міграцією українців, розробка та використання програмування на основі зібраних фактичних даних;

– Якісний аналіз шляхів та каналів пропозиції робочої сили з України до основних країн призначення(насамперед для запобігання загрози торгівлі людьми);

3. Підтримка українських міжнародних трудових мігрантів:

– Доступність достовірної інформації щодо кадрових агентств, умов тимчасового офіційного працевлаштування за кордоном та переваг офіційного працевлаштування;

– Підтримка сімей трудових мігрантів, в першу чергудітей трудових мігрантів;

– Допомога в пошуку місця роботи та адаптація трудових мігрантів після повернення на батьківщину (організація тренінгів, курсів перекваліфікації).

– Організація програм на державному або регіональному рівні та варіантів продуктивного використання грошових накопичень трудових мігрантів, що повернулися, з метою покращення їхніх можливостей отримувати доходи (наприклад, державні грантові програми).

Проте, на мою думку, найголовнішим та пріоритетним аспектом для нашої країни є запобігання або мінімізація причин та умов, що підштовхують або змушують населення до бажання виїхати за кордон для працевлаштування.

Найголовніше – це необхідно вдосконалити законодавчу базу у відповідність з актуальними насьогодні потребами економіки України, переглянути та удосконалити довгострокову економічну стратегію, спростити організацію, оформлення та функціонування малого та середнього підприємництва, знизити монополізацію секторів економіки країни. Так само необхідно: передбачити створення державних програм фінансової та юридичної підтримки підприємств; передбачити статті субсидій або податкових пільг для

нових підприємств та ФОП; створювати та підтримувати умови для відкриття нового бізнесу, що сприятиме створенню нових робочих місць та буде стимулювати розвиток підприємств. Всі ці кроки допоможуть: стимулювати та сприятимуть розвитку української економіки; зроблять країну більш привабливою в очах іноземних інвесторів і приплив іноземних інвестицій збільшить обсяг грошових надходжень до бюджету країни; сприятимуть створенню умов для зростання обсягів ВВП та конкурентоспроможних заробітних плат в Україні.

ВИСНОВКИ

В останні роки наша країна, на жаль, переживає бум трудової міжнародної міграції. Військова агресія з боку Російської Федерації, бойові дії на сході України та погіршення економічної ситуації змусило мільйони українців шукати нове джерело доходів у інших країнах для поліпшення добробуту своїх сімей. Основні причини, які підштовхують до трудової міграції полягають у відсутності у деяких регіонах робочих місць з достатнім заробітком та перспектив для молоді. Українці добре це розуміють та намагаються знайти можливість працевлаштування за межами України у тих країнах, де набагато вища оплата праці та соціальні стандарти життя.

Для досягнення мети у кваліфікаційній роботі були висвітлені наступні завдання:

– було висвітлено історико-економічні етапи виникнення процесу трудової міграції та поняття терміну «трудова міжнародна міграція». Було встановлено, що вперше таке поняття як «міграція» ввів у науковий вжиток ще у кінці XIX століття англійський учений Е. Равенштейн та трактував міграцію як безперервний процес, який обумовлений взаємодією чотирьох основних груп чинників, що діють: «у початковому місці проживання мігранта, на стадії його переміщення, в місці в'їзду, а також чинники особистого характеру». Кожен вчений, який досліджував цей процес, трактує поняття трудової міграції по-своєму, але все формулювання зводяться до того, що: трудова міжнародна міграція – це рух працездатного населення сіл, міст, регіонів, країн на територію іншої або інших країн саме з економічною метою для працевлаштування, тобто – для поліпшення свого добробуту;

– були визначено наступну класифікацію міжнародної трудової міграції: за тривалістю перебування – постійна та тимчасова (довготривала, короткотривала, крокова, маятникова, сезонна, циклічна, ротаційна); за рівнем кваліфікації трудових мігрантів; за способом організації (організована, стихійна); за правовим статусом (нелегальна, напіввврегульована, врегульована); за географічним критерієм (з точки зору напрямку переміщення, за типом населеного пункту);

– встановлені основні причини: економічні та неекономічні. Головними причинами трудової міжнародної міграції завжди були та на сьогодні залишаються саме економічні причини;

– окреслено основні фактори трудової міжнародної міграції: економічного характеру, демографічного, географічного, культурного, соціального, екологічного. Більш значущими є фактори економічного та демографічного характеру; стосовно наслідків зробити однозначний висновок про те, що трудова міжнародна міграція – явище позитивне чи негативне, не є можливим і саме тому в кожному конкретному випадку важлива об'єктивна оцінка країни-донора та країни-реципієнта;

Проаналізувавши загальну ситуацію сучасного стану процесу трудової міжнародної міграції українців та динаміку можна зробити висновок, що точної та об'єктивної інформації про чисельність українських трудових мігрантів не має, оскільки глобальних досліджень з цього питання не проводилося. Сьогодні існують лише окремі експертні оцінки, згідно з якими обсяги трудової міжнародної міграції українців коливаються в межах від 3 до 7 млн. осіб, одночасно за кордоном на заробітках може перебувати близько 2-3 млн. осіб. Основними країнами призначення для українських трудових мігрантів були такі країни: Польща, Росія, Італія, Чехія, Сполучені Штати Америки, Білорусь, Португалія, Угорщина, Ізраїль, Фінляндія та Німеччина. Слід зауважити, що після 2015 року спостерігаємо зміну домінуючого східного напрямку трудового міграційного потоку з такої країни як Росія, на західний напрямок до країн ЄС, насамперед до Польщі. За даними Євростату серед усіх світових мігрантів українські трудові мігранти у 2019 році отримали найбільше дозволів про проживання в країнах ЕС, 87% з яких для ведення оплачуваної трудової діяльності. Найбільше в Євросоюзі дозволів для працевлаштування видала Польща – 52%, далі за кількістю дозволів для українців йдуть такі країни: Чеська республіка, Угорщина, Словаччина, Литва, Фінляндія, Данія, Хорватія, Латвія, Іспанія, Німеччина, Норвегія та ін. Встановлено, що співвідношення кількості жінок та чоловіків серед українських трудових мігрантів в кожній країні різна; сільське населення України приймає більшу участь у міжнародному міграційному процесі, ніж городяни; найбільша вікова група серед трудових мігрантів з України – це група віком від 26 до 35 років (32%), вікова група – від 18 до 25 років (30%), на третьому місці група мігрантів з віком від 36 до 45 років (23,1%), вікова група від 46 до 55 років становить 13,2%, частка трудових мігрантів, яким понад 55 років становить лише 2,5%. За аналізований період основною та головною причиною (за результатами опитування серед мігрантів у Польщі) була суттєва різниця у заробітній платі в Україні та Польщі.За статистикою Міжнародного банку, Україна останніми роками в регіоні ЄЦА є найбільшим одержувачем валютних грошових переказів від трудових міжнародних мігрантів, за 2019 рік

об’єм переказів в Україну становив: за даними Світового банку більше – 15 млрд. дол. США, за даними НБУ – майже 12 млрд. дол. США. За останні 5 років найбільшими країнами походження валютних потоків від українських трудових мігрантів є такі країни, як: Польща (лідирує у цьому списку – 3,658 млрд. дол. США у 2019 р.), Росія, Чеська Республіка, США, Сполучене Королівство, Італія, Німеччина, Кіпр, Ізраїль та Греція. Левова частка валютних надходженнях з-за кордону – це саме безпосередня оплата праці українських емігрантів і ця частка значно збільшилася протягом останніх років; переважна частина приватних грошових надходжень здійснюється через неформальні канали, на другому місці за часткою спостерігаємо надходження приватних грошей через коррахунки банків, на останньому місці опинився такий канал надходження грошей, як міжнародні платіжні системи.

На основі проведеного аналізу: отримали чіткий зв'язок та прямолінійну залежність ВВП нашої країни від щорічних грошових трансферів в Україну від українських трудових мігрантів, зі збільшенням щорічних грошових трансферів в Україну від українських трудових мігрантів ВВП країни збільшується; економіка нашої країни досить залежна від валютних грошових потоків: за підсумками 2019 року співвідношення валютних грошових потоків до ВВП становило 7,75% за даними НБУ та 10,27% за даними Світового банку;

визначили, що головними причинами трудової міжнародної міграції з України на сьогодні залишаються соціально-економічні причини – це складна економічна ситуація та низький рівень життя в Україні, суттєва різниця в оплаті праці між країнами та бажання покращити своє соціальне становище;

Були окреслені основні заходи щодо покращення ситуації з трудової міграції: обов’язкове формування державного потенціалу, організація та покращення роботи статистичного сектора держави щодо трудової міграції українців, підтримка українських міжнародних трудових мігрантів. Визначено, що найголовнішим та пріоритетним аспектом для нашої країни є запобігання або мінімізація причин та умов, що підштовхують або змушують населення до бажання виїхати за кордон для працевлаштування: необхідно вдосконалити

законодавчу базу у відповідність з актуальними насьогодні потребами економіки України, переглянути та удосконалити довгострокову економічну стратегію, знизити монополізацію секторів економіки країни, передбачити створення державних програм фінансової та юридичної підтримки підприємств; передбачити статті субсидій або податкових пільг для нових підприємств та ФОП; створювати та підтримувати умови для відкриття нового бізнесу, що сприятиме створенню нових робочих місць та буде стимулювати розвиток підприємств.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А[51]

Перші дозволидля українців з причини: оплачувана трудова діяльність на території країн ЄС

First permits by reason, length of validity and citizenship (online data code: MIGR_RESFIRST)
Source of data: Eurostat

Settings: Default

Table | Line | Bar | Map

TIME	014	2015	2016	2017	2018	2019
GEO						
European Union - 27 countries (from 2020)	555	375 369	486 722	580 065	535 002	659 602
European Union - 28 countries (2013-2020)	981	376 043	487 205	580 495	535 404 (b)	659 602 (d)
Poland	785	354 144	464 279	545 266	468 571	551 109
Czechia	929	8 051	7 607	9 768	17 674	35 484
Hungary	489	849	1 711	7 196	20 841	25 543
Slovakia	542	1 335	1 241	2 157	7 675	13 030
Lithuania	547	1 363	2 301	4 266	5 515	9 704
Finland	832	956	1 083	1 313	551	8 241
Denmark	927	1 547	1 903	2 396	2 760	2 948
Croatia	24	35	185	343	832	2 097
Latvia	825	870	920	1 086	1 853	2 006
Spain	960	1 095	898	1 046	2 013	2 002
Germany (until 1990 former territory of the FRG)	460	552	1 332	1 290	1 678	1 337
Norway	540	624	633	780	886	1 228
Estonia	516	865	794	918	1 046	1 204
Sweden	525	497	487	733	1 146	1 050
Portugal	180	208	233	346	622	852
Ireland	60	94	116	128	126	414
Romania	67	78	53	64	63	414

ДОДАТОК Б[56]

Основні причини трудової міграції до Польщі та основні джерела пошуку роботи трудовими мігрантами у Польщі

Wykres nr 3. Powody imigracji w 2019 i w 2015 roku

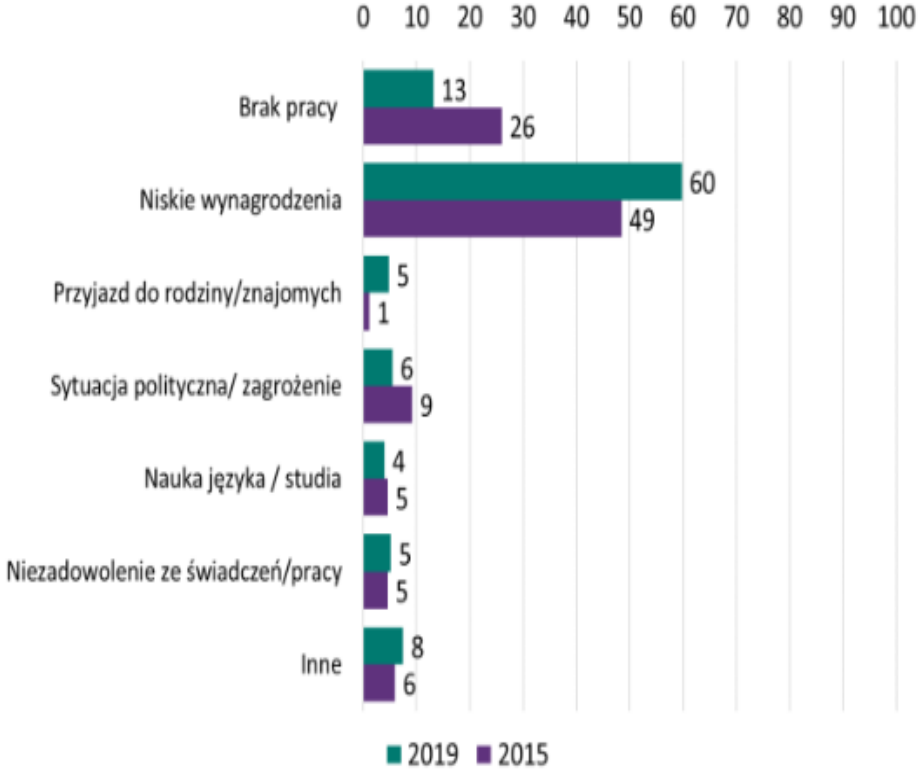

Wykres nr 4. Sposoby znajdowania pracy przez imigrantów pracujących na podstawie oświadczeń

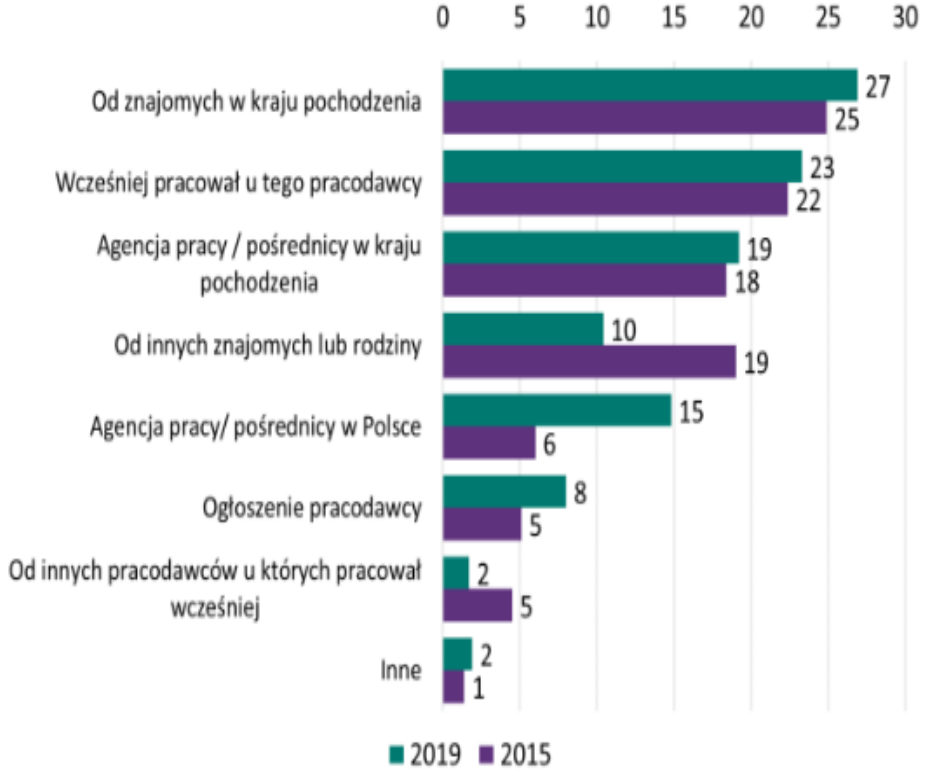

ДОДАТОК В[56]

Довгострокові плани трудових мігрантів у Польщі (оцінка ситуації в перспективі 3-5 років)

Wykres nr 6. Długoterminowe plany imigrantów (ocena sytuacja za 3-5 lat)

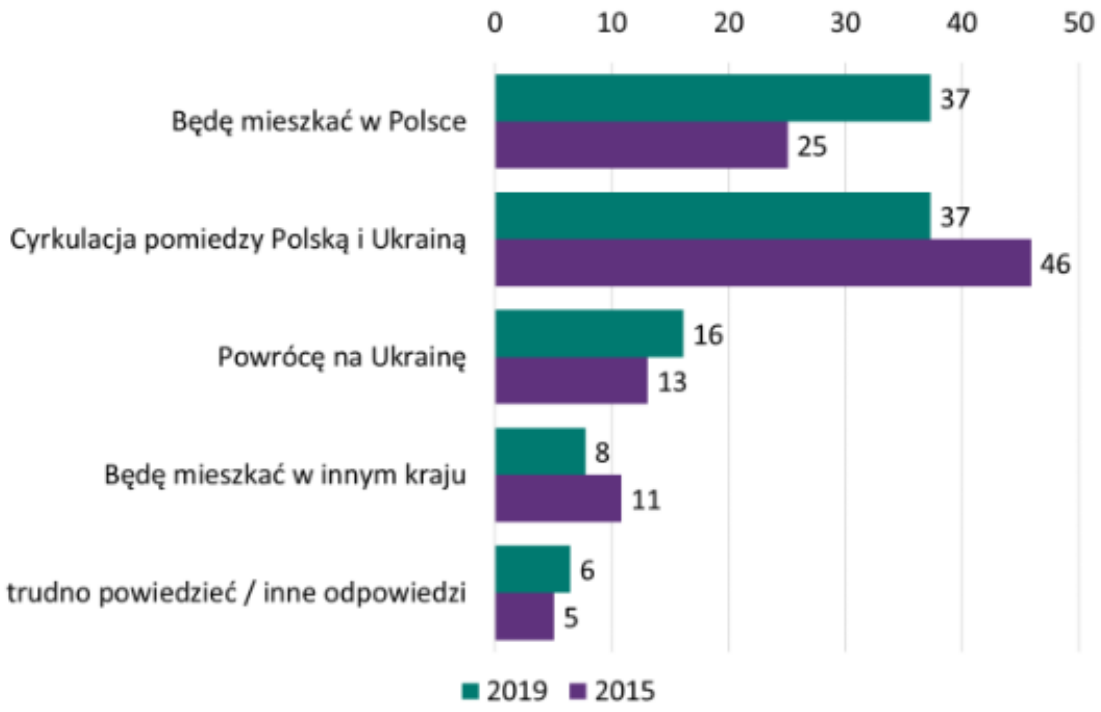

ДОДАТОК Г[59]

Обсяги грошових надходжень в Україну за основними країнами

1.2 Обсяги приватних грошових переказів в Україну за основними країнами
за офіційними та неофіційними каналами надходження
Млн.дол.США

Країни	2015		2016		2017		2018		2019		
	млн. дол. США	у % до загального обсягу	млн. дол. США	у % до загального обсягу	млн. дол. США	у % до загального обсягу	млн. дол. США	у % до загального обсягу	млн. дол. США	у % до загального обсягу	у % до попереднього року
Надходження	**6959**	***100.0***	**7535**	***100.0***	**9264**	***100.0***	**11111**	***100.0***	**11921**	***100.0***	***107.3***
у тому числі:											
Польща	1329	*19.1*	1991	*26.4*	3116	*33.6*	3649	*32.8*	3658	*30.7*	*100.2*
Росія	1835	*26.4*	1396	*18.5*	1292	*13.9*	1091	*9.8*	1266	*10.6*	*116.0*
Чеська Республіка	314	*4.5*	377	*5.0*	435	*4.7*	846	*7.6*	1113	*9.3*	*131.6*
США	516	*7.4*	576	*7.6*	679	*7.3*	870	*7.8*	984	*8.3*	*113.1*
Сполучене Королівство	245	*3.5*	259	*3.4*	311	*3.4*	394	*3.5*	601	*5.0*	*152.5*
Італія	350	*5.0*	412	*5.5*	447	*4.8*	492	*4.4*	498	*4.2*	*101.2*
Німеччіна	270	*3.9*	291	*3.9*	318	*3.4*	426	*3.8*	462	*3.9*	*108.5*
Кіпр	245	*3.5*	249	*3.3*	285	*3.1*	341	*3.1*	391	*3.3*	*114.7*
Ізраїль	108	*1.6*	171	*2.3*	280	*3.0*	337	*3.0*	351	*2.9*	*104.2*
Греція	191	*2.7*	179	*2.4*	178	*1.9*	191	*1.7*	195	*1.6*	*102.1*
Віргінські острови (Брит.)	35	*0.5*	38	*0.5*	55	*0.6*	157	*1.4*	182	*1.5*	*115.9*
Об'єднані Арабські Емірати	82	*1.2*	93	*1.2*	120	*1.3*	153	*1.4*	135	*1.1*	*88.2*
Нідерланди	67	*1.0*	71	*0.9*	98	*1.1*	123	*1.1*	127	*1.1*	*103.3*
Сінгапур	75	*1.1*	73	*1.0*	104	*1.1*	129	*1.2*	120	*1.0*	*93.0*
Канада	97	*1.4*	73	*1.0*	78	*0.8*	97	*0.9*	95	*0.8*	*97.9*
Туреччина	44	*0.6*	57	*0.8*	85	*0.9*	106	*1.0*	79	*0.7*	*74.5*
Швейцарія	62	*0.9*	63	*0.8*	76	*0.8*	89	*0.8*	88	*0.7*	*98.9*
Іспанія	61	*0.9*	66	*0.9*	76	*0.8*	88	*0.8*	86	*0.7*	*97.7*
Португалія	43	*0.6*	48	*0.6*	52	*0.6*	57	*0.5*	60	*0.5*	*105.3*
Норвегія	38	*0.5*	42	*0.6*	52	*0.6*	55	*0.5*	60	*0.5*	*109.1*
Інші країни	952	*13.7*	1010	*13.4*	1127	*12.2*	1420	*12.8*	1370	*11.5*	*96.5*
Довідково:											
Країни ЄС	*3397*	*48.8*	*4254*	*56.5*	*5697*	*61.5*	*7150*	*64.4*	*7728*	*64.8*	*108.1*
Країни СНД	*1992*	*28.6*	*1553*	*20.6*	*1448*	*15.6*	*1250*	*11.3*	*1397*	*11.7*	*111.8*

Примітка: дані розраховано на підставі банківської звітності про фінансові операції з нерезидентами України та про перекази, що здійснено з використанням міжнародних систем переказу коштів, та враховують обсяги коштів, які надійшли в Україну неформальними каналами.

ДОДАТОК Д[59]

Обсяги обсягів приватнихгрошових переказів в Україну

1.1 Динаміка обсягів приватних грошових переказів в Україну

(за методологією платіжного балансу згідно з 6-м виданням Керівництва з платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції (КПБ6))

Млн.дол.США

Показники	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Оплата праці	**3629**	**3426**	**4046**	**4825**	**5542**	**6782**	**5183**	**5631**	**6731**	**9137**	**11494**	**12774**
у тому числі:												
1.a витрати мігрантів у країні перебування	573	543	638	762	876	1072	821	1313	1669	2404	2995	3203
1.b податки у країні перебуваня	32	28	35	41	47	58	44	202	268	464	588	664
2. Чиста оплата праці (1. - 1.a - 1.b)	**3024**	**2855**	**3373**	**4022**	**4619**	**5652**	**4318**	**4116**	**4794**	**6269**	**7911**	**8907**
3. Приватні трансферти	**3153**	**2515**	**2489**	**2997**	**2907**	**2885**	**2171**	**2843**	**2741**	**2995**	**3200**	**3014**
у тому числі:												
Грошові перекази робітників, що працюють за кордоном більше року	2140	1643	1560	1890	1749	1531	1165	1013	906	996	872	934
Інші приватні трансферти	1013	872	929	1107	1158	1354	1006	1830	1835	1999	2328	2080
4. Приватні перекази (2.+ 3.)	**6177**	**5370**	**5862**	**7019**	**7526**	**8537**	**6489**	**6959**	**7535**	**9264**	**11111**	**11921**
Довідково:												
– через коррахунки банків	*3275*	*2832*	*2959*	*3252*	*3278*	*3293*	*2410*	*2005*	*2145*	*2591*	*3420*	*3812*
– через міжнародні платіжні системи	*2097*	*1825*	*2126*	*2804*	*3213*	*4084*	*3190*	*2331*	*2345*	*2247*	*2255*	*2228*
– неформальними каналами	*805*	*713*	*777*	*963*	*1035*	*1160*	*889*	*2623*	*3045*	*4426*	*5436*	*5881*
Обсяги грошових переказів у % до ВВП	*3.4*	*4.6*	*4.1*	*4.1*	*4.1*	*4.5*	*4.8*	*7.6*	*8.1*	*8.2*	*8.5*	*7.7*

Примітка1: дані за 2015-2017 роки переглянуті з використанням даних дзеркальної статистики окремих країн. Детальна інформація щодо методології та результатів перегляду розміщена за гіперпосиланням https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44001331.

Примітка2: дані з 2014 року наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

Приватні грошові перекази за методологією платіжного балансу представляють собою дохід домашніх господарств, що надходить від інших домогосподарств з-за кордону, та пов'язані з тимчасовою або постійною міграцією населення.

ДОДАТОК Ж[68]

Мінімальназаробітня плата за місяць у деяких країнах ЄС

eurostat

Explanatory texts (metadata) | Information | Download

Monthly minimum wages - bi-annual data

Last update: 17-08-2020

Table Customization show

TIME | GEO | Currency: Euro

GEO \ TIME	2016S1	2016S2	2017S1	2017S2	2018S1	2018S2	2019S1	2019S2	2020S1	2020S2
Luxembourg	1,922.96	1,922.96	1,998.59	1,998.59	1,998.59	1,998.59	2,089.75	2,089.75	2,141.99	2,141.99
Ireland	1,546.35	1,546.35	1,563.25	1,563.25	1,613.95	1,613.95	1,656.20	1,656.20	1,656.20	1,706.90
Netherlands	1,524.60	1,537.20	1,551.60	1,565.40	1,578.00	1,594.20	1,615.80	1,635.60	1,653.60	1,680.00
Belgium	1,501.82	1,531.93	1,531.93	1,562.59	1,562.59	1,562.59	1,593.81	1,593.81	1,593.81	1,625.72
Germany (until 1990 former t	1,440.00	1,440.00	1,498.00	1,498.00	1,498.00	1,498.00	1,557.00	1,557.00	1,584.00	1,584.00
United Kingdom	1,512.36	1,443.44	1,393.40	1,413.58	1,399.86	1,467.19	1,453.28	1,517.11	1,598.69	1,583.31
France	1,466.62	1,466.62	1,480.27	1,480.27	1,498.47	1,498.47	1,521.22	1,521.22	1,539.42	1,539.42
United States	1,154.28	1,131.93	1,192.17	1,101.18	1,047.83	1,077.94	1,097.53	1,104.28	1,118.63	1,122.22
Spain	764.40	764.40	825.65	825.65	858.55	858.55	1,050.00	1,050.00	1,108.33	1,108.33
Slovenia	790.73	790.73	804.96	804.96	842.79	842.79	886.63	886.63	940.58	940.58
Malta	728.04	728.04	735.63	735.63	747.54	747.54	761.97	761.97	777.10	777.10
Greece	683.76	683.76	683.76	683.76	683.76	683.76	683.76	758.33	758.33	758.33
Portugal	618.33	618.33	649.83	649.83	676.67	676.67	700.00	700.00	740.83	740.83
Lithuania	350.00	380.00	380.00	380.00	400.00	400.00	555.00	555.00	607.00	607.00
Estonia	430.00	430.00	470.00	470.00	500.00	500.00	540.00	540.00	584.00	584.00
Poland	433.88	417.02	453.48	473.27	502.75	480.20	523.09	529.46	610.79	583.48
Slovakia	405.00	405.00	435.00	435.00	480.00	480.00	520.00	520.00	580.00	580.00
Czechia	366.35	364.90	407.09	419.90	477.78	468.87	518.97	524.62	574.62	546.00
Croatia	408.48	414.45	433.35	442.09	462.34	465.72	505.90	506.94	546.07	536.60
Romania	232.10	276.34	275.39	318.52	407.86	407.45	446.02	439.35	466.23	460.77
Hungary	351.29	350.09	411.52	412.66	444.69	418.47	464.20	460.74	487.10	451.51
Latvia	370.00	370.00	380.00	380.00	430.00	430.00	430.00	430.00	430.00	430.00
Turkey	518.50	513.72	479.47	442.89	446.40	380.16	422.26	389.67	440.29	383.40

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про зовнішню трудову міграцію». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 49-50, ст.463, із змінами, внесеними згідно із Законом № 341-IX від 05.12.2019, ВВР, 2020, № 13, ст.68. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text

2. Міжнароднаконвенція«Прозахист прав всіх трудящих-мігрантів та членівїхсімей» Прийняття від 18.12.1990: Законодавство України [Електронний ресурс]. − Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_203#Text

3. Конвенція «Про правовий статус трудящих-мігрантів і членів їхніх сімей державучасниць Співдружності Незалежних Держав» від 14.11.2008 року: Законодавство України [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_j82

4. Конвенція № 97 Міжнародної організації праці «Про працівників-мігрантів (переглянута 1949 року)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uazakon.com/documents/date_bo/pg_gwgwxr.htm

5. Моджина. Н. В. Миграциякакиндикаторсоциально-экономическогокризиса / Н. В. Моджина, Р. А. Каров // Молодойученый. – 2016. – № 12 (116). – С. 741-744.

6. Ніколаєвський В.М., Прохоренко Н.Є. Теоретико-методологічні засади вивчення міграції населення / В.М. Ніколаєвський // Вісник міжнародного слов'янського університету. – 2009. – Т. 12. – №1. – С. 34-39.

7. Рыжкова А. Н. Понятие и видытрудовоймиграции / А. Н. Рыжкова // Молодойученый. – 2014. – № 21 (80). – С. 535-538.

8. Васильева Л. А. Вынужденнаямиграция в Республике Беларусь: теоретико-правовые и организационныеаспекты / Л. А. Васильева. – Мн.: Академия МВД Республики Беларусь, 2000. – 124 с.

9. Лемешев А. И., Бубич, А. В., Зинкевич, Г. Г. Глоссарий по миграции. /А. И. Лемешев, А. В. Бубич, Г. Г. Зинкевич. – Мн.: Информационный центр при МИД Республики Беларусь, 2000.

10. Тоцкий Н. Н. Введение в миграционное право. Миграционное право какподотрасльконституционного права РоссийскойФедерацииНормативныеакты, регулирующиеправоотношения с участиеммигрантов / Н. Н. Тоцкий . –М.: Диалог МГУ, 1999. – 178 с.

11. Садовская Е. Ю. Миграция в Казахстане на рубеже XXI века: основныетенденции и перспективы / Е. Ю. Садовская. – Алма-Ата, 2001. – 112 с.

12. Піскун О. Основи міграційного права / О. Піскун. – Київ: Леся, 1998. – 360 с.

13. Каслз С. Глобальные тенденции и проблемы. Международная миграция в начале XXI века: глобальные тенденции и проблемы /С. Каслз// Международный журнал социальных наук. – 2001. – № 032. – С. 27 - 42.

14. Романюк А. Міграційні процеси у Львівській області / А. Романюк // Українські варіанти. – 1997. – № 2. – С. 21 - 25.

15. Римаренко Ю. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри: Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика: Енциклопедія / за ред. Ю. Римаренка // НАНУ, Ін-т держави і права. – Київ: «Довіра», 1998. – 912 с.

16. Драгунова Т. Просторовий аналіз міграційного процесу в м. Києві / Т. Драгунова // Статистика України. – 2004. – №1. – С. 72-79.

17. Шелюк В. Соціальна міграція: Етапи, функції, типи / В. Шелюк // Перспективи. – 2001. – № 3 (15). – С. 45 - 50.

18. Сови А. Общаятеориянаселения. Т. 2: Жизнь населений / Пер. с франц. Ф. Р. Окуневой. – М.: Прогресс, 1977. – 520 с.

19. Пулэн М. Источникиданных для измерениямеждународноймиграции в станах ЦентральнойЕвропы / М. Пулэн // Международнаямиграциянаселения: Россия и современный мир. –М.: МАКС Пресс, 2000. – Вып. 5. – С. 14 – 37.

20. Маслова И.С. Экономическиефункции и факторымиграциинаселения/ И. С. Маслова // Миграциинаселения и перспективыдемографическогоразвитияРоссии. Международнаянаучно-

практическаяконференция 22 ноября 2002 г. (Доклады и тезисыдокладов). – М., 2003. –С. 111-114.

21. Переведенцев В. СовременнаямиграциянаселенияРоссии в освещениицентральных газет / В.Переведенцев // Миграция и информация / Под ред. Ж. Зайончковской. –М., 2000. – С. 32–64.

22. Рязанцев С. В. Трудоваямиграция в странах СНГ и Балтии: тенденции, последствия, регулирование / С. В. Рязанцев. –М.: Формула права. 2007. – 576 с.

23. (WorldMigration 2008. ManagingLaborMobilityintheEvolvingGlobalEconomy / Ed.-in-Chief G. Appave, R. Cholewinski. – Geneva: IOM, 2008. – V.4. – 504p.

24. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять / О. Ровенчак // Політичний менеджмент. – 2006. – №2. – С. 127–139.

25. П’ятковська О. Класифікація видів міжнародної трудової міграції: окреслення операційних понять / О. П’ятковська // Галицький економічний вісник. – 2011. – №1(30). – С. 30-34.

26. Методология и методыизучениямиграционныхпроцессов: междисциплинарноеучеб. пособие; под ред. Ж. Зайончковской, И. Молодиковой, В. Мукомеля. – М.: Центр миграционныхисследований, 2007. – 370 с.

27. World Population Clock: 7.8 Billion People (2020) - Worldometers [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.worldometers.info/world-population/

28. World MigrationReport 2020: «MigrationandMigrants: A GlobalOverview» / WorldBank. – 2019. –Chapter 2. – 57 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020-chapter-2

29. Сови А. Общаятеориянаселения / А. Сови. – Т.1 «Экономика и ростнаселения» пер.Ф.Р.Окуневой. –М.: Прогресс, 1977. – 504 с.

30. Теслюк Р. Т. Суспільно-географічні аспекти якості життя населення регіону (на матеріалах Львівської області) : автореф. дис. на здобуття наук.

ступеня канд. геогр. наук: 11.00.02 «Економічна і соціальна географія» / Р. Т. Теслюк. – Львів, 2008. – 20 с.

31. Задоя А.О. Підприємницькі та міграційні устремління української молоді / А.О. Задоя // Європейський вектор економічного розвитку. – 2018. – № 2 (25) – С. 36-45.

32. Кизима І. С. Чинники зовнішньої трудової міграції населення України / І. С. Кизима // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2009. – № 15. – С. 365-369.

33. ГабибуллаевичА. П. Факторы и последствия международной миграции населения / А. П. Габибуллаевич // УЭПС: управление, экономика, политика, социология. – 2019. – С.51-57.

34. Пашкевич О.А. Миграция и еевлияние на численностьсельскогонаселения: тенденции и последствия / О.А. Пашкевич // СборникматериаловМеждународнойнаучно-практическойконференции «Миграционныепроцессы». – Отечество. – 2014. – С. 208-213.

35. Everett S. Lee A TheoryofMigration /LeeEverett // Demography. – Vol. 3. – No. 1. – 1966.– P. 47-57.

36. Кукурудза І., Ромащенко Т. Україна у світових процесах трудової міграції : монографія / І. Кукурудза, Т. Ромащенко // Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького. – 2012. – 252 с.

37. Новосад К. Я. Соціальні ризики міжнародної трудової міграції з України: дис. канд. соц. наук / К. Я. Новосад // ДВНЗ «УНУ»,«ЛНУім.Івана Франка». – Ужгород. – 2018. – 218 с.

38. Романенко І.О. Статистичний аналіз трудової міграції: дис. канд. екон. наук / І.О. Романенко // ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана». – Київ. – 2015. – 189 с.

39. Brettell C., Hollifield J. F. Migrationtheory : talkingacrossdisciplines / C. Brettell, J. F. Hollifield / NewYork : Routledge. – 2015. – 356 p.

40. Акопян В. Соціологічні підходи до вивчення трудової міграції / В. Акопян // Соціологія і право. – 2014. – № 1 (23). – С. 61 - 69.

41. Тімофєєв А. Проблеми зовнішньої трудової міграції в Україні: сучасні тенденції / А. Тімофєєв // Синопсис: текст, контекст, медіа. – ДВНЗ «КНУ ім. Б. Грінченка». – 2013. – № 2. – Режим доступу: http: nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2013_2_13

42. Уткина, В. А. Сущностьпонятия «миграция» / В. А. Уткина, В. К. Слюсаренко // – Молодойученый. – Декабрь, 2016. – № 30 (134). – С. 282-284.

43. Хомич Л. Зовнішня трудова міграція населення України: масштаби, сучасні ознаки та географія / Л. Хомич // Регіональні проблеми України. – Херсон, 2007. – С. 310-316.

44. Лібанова Е.М. Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки / Е.М. Лібанова // Демографія та соціальна економіка. – 2018. – № 2 (33). – С. 11-26.

45. WorldBankCOVID-19 CrisisThrough a MigrationLens/ WorldBank, Knomad: MigrationandDevelopment. – April 2020. – Brief 32. – 37 p. − [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://www.knomad.org/sites/default/files/2020-06/R8_Migration%26Remittances_brief32.pdf

46. WorldBankMigrationandRemittances /WorldBank, Knomad: MigrationandDevelopment. – April 2019. – Brief 31. – 29 p. − [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://www.knomad.org/sites/default/files/2019-04/Migrationanddevelopmentbrief31.pdf

47. Українське суспільство: міграційний вимір, національна доповідь, ключові результати / Київ : Інститут соціології НАН України. – 2019. – 35 с. − [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/migration_national_report_main_results.pdf

48. Міграція в Україні: факти і цифри Міжнародна організація з міграції (МОМ) / Фонд розвитку МОМ, Представництво в Україні. – Київ: МОМ. – 2019 – 20 с.− [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf

49. У Польщі офіційно працює 507 тис. українців, Всеукраїнська асоціація компаній з міжнародного працевлаштування − [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ampua.org/novyny/u-polshhi-oficiyno-pracyuie-507-tis-ukrainc/

50. Українці отримали найбільше дозволів на проживання в країнах ЄС. Всеукраїнська асоціація компаній з міжнародного працевлаштування − [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ampua.org/novyny/ukrainci-otrimali-naybilshe-dozvoli/

51. Сайт Eurostat, Firstpermitsbyreason, lengthofvalidityandcitizenship− [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/MIGR_RESFIRST__custom_254749/default/table?lang=en

52. Зануда А. Польшапроигрывает битву за рабочие руки украинцев. Кудаонипоедут? BBCNewsУкраина. 13.11.2018. − [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www/bbc/com/ukrainian/features-russian-46191346

53. Кривогуз М.Украинские трудовые мигранты: стимул или тормоз для экономики? / М. Кривогуз // Россия и новыегосударстваЕвразии. – Москва: НИИмировойэкономики и международныхотношенийим. Е.М. Примакова РАН.– 2019. – № II (XLIII). – С. 185-197.

54. Близько 1,5 мільйонаукраїнцівпрацюють у Польщі–експерт. Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України. 08.07.2019. − [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2735716-blizko-15-miljona-ukrainciv-pracuut-u-polsi-ekspert.html

55. NarodowyBankPolski. Kwartalnyraportorynkupracywlkw. 2017 r. / NBP. – 2017. – № 02/17. – 42 s. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nbp.pl/publikacje/rynek_pracy/rynek_pracy_2017_1kw.pdf#page=29

56. NarodowyBankPolski. Badaniaankietoweimigrantówwaglomeracjiwarszawskiej (2019–2020) – najważniejszewnioski / NBP, DepartamentStatystykiWarszawa. – 2020. – 9 s. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nbp.pl/publikacje/migracyjne/imigranci-Warszawa.pdf

57. Українцісталиостаннім резервом робочої сили для ЄС, Всеукраїнська асоціація компаній з міжнародного працевлаштування − [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ampua.org/novyny/ukrainci-stali-ostannim-rezervom-rob/

58. WorldBankMigrationandRemittances. Data Release: AnnualRemittancesData. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.worldbank.org/en/topic/labormarkets/brief/migration-and-remittances

59. Статистика Національного банку України. Статистика зовнішнього сектору. Грошові перекази в Україну. − [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/files/ES/Perekaz_y.pdf

60. Національний банк України. Інфляційного звіт. Січень 2020 рік. − [Електронний ресурс]. – Режим доступу: . https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2020-Q1.pdf?v=4

61. Перекази грошей українських трудових мігрантів не зменшуються. Всеукраїнська асоціація компаній з міжнародного працевлаштування − [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ampua.org/novyny/perekazi-groshey-ukrainskikh-trudovi/

62. МіграційнийпрофільУкраїниза 2018 / Державна міграційна служба України.– 2019.− 94 с. − [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://dmsu.gov.ua/assets/files/mig_profil/migprofil_2018.pdf

63. Офіційний сайт Державноїслужби статистики України. – [Електроннийресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

64. Розподіл постійного населення України за статтю та віком на 1 січня 2020 року. за ред. Тімоніної М. / за ред. М. Тімоніної // Державна служба статистики України. Статистичний збірник. – Київ. – 2020. – 344 с. − [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2020/roz_nas20.pdf

65. WorldPopulationProspects. UnitedNationsPopulationDivision. − [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://population.un.org/wpp/Download/Probabilistic/Population/

66. Офіційний сайт Пенсійного фонду України. Статистика. − [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://www.pfu.gov.ua/statystyka/

67. Средние и минимальные зарплаты в Европе: уровень зарплат по странам Евросоюза и некоторым другим странам мира. − [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://ru-geld.de/salary/europe.html

68. Сайт Eurostat, Monthlyminimumwages. − [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do

69. Официальный сайт МинистерствафинансовУкраины.Средняя заработная плата в Украине в Евро. − [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://index.minfin.com.ua/labour/salary/average/eur/

70. Останні тренди трудової міграції: Польща – лідер серед ЄС. − [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://ampua.org/novyny/ostanni-trendi-trudovoi-migracii-pol/

71. WorldBank. DataBank. WorldDevelopmentIndicators. − [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&country=UKR

72. В 2019 году украинцы в Польше потратили рекордную сумму денег – статистика. − [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://news.finance.ua/ru/news/-/465562/v-2019-godu-ukraintsy-v-polshe-potratili-rekordnuyu-summu-deneg-statistika

73. GłównyUrządStatystyczny, GUS. Ruchgranicznyorazwydatkicudzoziemców w Polsce i Polakówzagranicą w 2015-2019 rok. − [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ceny-handel/handel/ruch-graniczny-oraz-wydatki-cudzoziemcow-w-polsce-i-polakow-za-granica-w-iii-kwartale-2020-roku,13,29.html

74. Офіційний сайт соціальної політики України. Уряд проводитьсистемну роботу для мінімізаціїнегативнихнаслідківтрудовоїміграції та створення умов для поверненняукраїнськихгромадян. − [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://www.msp.gov.ua/news/15731.html